

**T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

**SOSYO-EKONOMİK BOYUTUYLA TÜRKİYE'DE GÖÇ OLGUSU
VE GÖÇ POLİTİKASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KEZBAN ÖNDER

BALIKESİR, 2025

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KEZBAN ÖNDER

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. SİNEM ŞAHNAGİL

BALIKESİR, 2025

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda 201412529010 numaralı Kezban ÖNDER'in hazırladığı SOSYO-EKONOMİK BOYUTUYLA TÜRKİYE'DE GÖÇ OLGUSU VE GÖÇ POLİTİKASI konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 16.01.205 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ/OY ÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

Prof. Dr. Şeniz ANBARLI BOZATAY (Başkan) İmza

Doç. Dr. Sinem ŞAHNAGİL (Danışman) İmza

Dr. Öğr. Üyesi Merve KAYADUVAR İmza

Enstitü Onayı

ETİK BEYAN

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

İmza

Kezban ÖNDER

ÖNSÖZ

Bu çalışma gerek jeopolitik konumu gerek izlediği uluslararası politika gerekse de imzaladığı anlaşmalar neticesinde giderek hedef ülke haline gelen Türkiye'ye yönelen göçün sosyo-ekonomik yönlerini ve Türkiye'nin izlediği siyaseti analiz etmeyi amaçlamıştır.

Çalışma süresince beni özenle takip eden, tezimi oluşturmamda tecrübelerinden ve fikirlerinden yararlandığım danışmanım Doç. Dr. Sinem ŞAHNAGİL'e teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Yüksek Lisans eğitim sürecimde benden desteklerini eksik etmeyen hocam Dr. Lutfi YALÇIN'a teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

BALIKESİR, 2025

Kezban ÖNDER

ÖZET

SOSYO-EKONOMİK BOYUTUYLA TÜRKİYE'DE GÖÇ OLGUSU VE GÖÇ POLİTİKASI

ÖNDER, Kezban

Yüksek Lisans, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Sinem ŞAHNAGİL

2025, 81 Sayfa

Göç hem dünya genelinde hem de Türkiye'de önemli bir toplumsal, ekonomik ve siyasi olgu olarak öne çıkmakta, çeşitli ekonomik ve sosyal etkiler yaratmaktadır. Türkiye, tarihsel olarak hem göç veren hem de göç alan bir ülke olmuştur. Son yıllarda, özellikle Suriye iç savaşının ardından yaşanan büyük göç hareketleri, Türkiye'nin göç politikalarını yeniden şekillendirmeye zorlamıştır. Bu kapsamda tezin amacı Türkiye'de göç olgusunun sosyoekonomik boyutlarını incelemek ve Türkiye'nin bu yönde izlediği göç yönetimini ve politikalarını değerlendirmektir.

Nitel araştırma yöntemi ile hazırlanan tez kapsamında göçün ekonomik, sosyal, mekânsal ve güvenlik boyutları, Türkiye'nin tarihsel ve güncel göç politikaları bağlamında analiz edilmiştir. Göçün ekonomik, sosyo-kültürel, mekânsal ve güvenlik yönünden güncel etkilerini karşılaştırmalı olarak ortaya koyan çalışmanın, göç yönetimi ve göç politikası hakkında somut politikalar önermesi bakımından literatüre katkı sağlaması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göç Yönetimi, Göç Politikası, Sosyoekonomik Etkiler

ABSTRACT

MIGRATION PHENOMENON AND MIGRATION POLICY IN TÜRKİYE WITH ITS SOCIO-ECONOMIC DIMENSION

ÖNDER, Kezban

Master Thesis, Political Science and Public Administration

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Sinem ŞAHNAGİL

2025, 81 pages

Migration is an important social, economic, and political phenomenon both globally and in Türkiye, creating various economic and social effects. Historically, Türkiye has been both a country of origin and a country of destination for migration. In recent years, particularly after the Syrian civil war, large-scale migration movements have forced Türkiye to reshape its migration policies. In this context, the aim of this thesis is to examine the socio-economic dimensions of migration in Türkiye and evaluate the country's migration management and policies in this regard.

This thesis, prepared using a qualitative research method, analyzes the economic, social, spatial, and security dimensions of migration within the context of Türkiye's historical and current migration policies. The study, which compares the current effects of migration in terms of economic, socio-cultural, spatial, and security aspects, is expected to contribute to the literature by proposing concrete policies on migration management and migration policy.

Keywords: Migration, Migration Management, Migration Policy, Socio-economic Impacts.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
KISALTMALAR LİSTESİ	x
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu	2
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi	2
1.4. Araştırmanın Varsayımları	3
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	3
1.6. Tanımlar.....	3
2. İLGİLİ ALANYAZIN	5
2.1. Kuramsal Çerçeve	5
2.1.1. Göç ve Göç Olgusu ile İlgili Diğer Kavramlar.....	6
2.1.2. Göç Kuramları	11
2.1.2.1. Ernest Georg Ravenstein Kuramı	11
2.1.2.2. Neoklasik Ekonominin Makro Kuramı.....	12
2.1.2.3. Neoklasik Ekonominin Mikro Kuramı	12
2.1.2.4. İtme Çekme Kuramı.....	12
2.1.2.5. Petersen’in Beş Göç Sınıflandırması	13
2.1.2.6. Yeni Ekonomi Kuramı	13
2.1.2.7. Dünya Sistemleri Kuramı.....	14
2.1.2.8. Göç Sistemleri Kuramı.....	14
2.1.2.9. İlişkiler Ağı Kuramı	15
2.1.3. Göçün Nedenleri ve Etkileri	16
2.1.4. Göçün Sınıflandırılması.....	18
2.1.4.1. Genel Göç Türleri	18

2.1.4.2. Özel Göç Türleri	19
2.2. İlgili Araştırmalar	20
3. YÖNTEM.....	25
3.1. Araştırmanın Modeli	25
3.2. Evren ve Örneklem.....	25
3.3. Veri Toplama Araçları ve Teknikleri.....	25
3.4. Verilerin Toplanma Süreci	26
3.5. Verilerin Analizi	26
4. BULGULAR VE YORUMLAR	28
4.1. TÜRKİYE’DE GÖÇ YÖNETİMİ VE GÖÇ POLİTİKALARI	28
4.1.1. Türkiye’nin Göç Yönetim Yapısı	29
4.1.1.1. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü.....	29
4.1.1.2. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD).....	32
4.1.1.3 Türk Kızılay	34
4.1.1.4. Yerel Yönetimler.....	35
4.1.2. Türkiye’de Göç Politikasına Yön Veren Hukuki ve İdari Düzenlemeler ..	35
4.1.3. Türkiye’de Göç Yönetimi ve Politikaları	39
4.2. TÜRKİYE’DE GÖÇÜN SOSYO-EKONOMİK ETKİLERİ VE GÖÇ POLİTİKALARININ GELECEĞİ	45
4.2.1. Sosyal ve Kültürel Etkiler.....	49
4.2.2. Ekonomik Etkiler.....	51
4.2.3. Mekânsal Etkiler.....	55
4.2.4. Diğer Etkiler	59
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	67
5.1. Sonuçlar	67
5.2. Öneriler	68
KAYNAKÇA	73

TABLolar LİSTESİ

Sayfa

<u>Tablo 1.</u> Göç İdaresi Başkanlığının idari şeması.....	30
<u>Tablo 2.</u> Yıllara göre geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler	46
<u>Tablo 3.</u> Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin ilk 10 ile göre dağılımı	47
<u>Tablo 4.</u> II. Dünya Savaşı sonrasında araştırmaların temel aşamaları ve göç ve kalkınmaya yönelik politikalar	52
<u>Tablo 5.</u> Geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin yaş ve cinsiyete göre dağılımı.....	61
<u>Tablo 6.</u> Suriyelilerin geri dönüş beklentisi	64
<u>Tablo 7.</u> 25 Kasım-23 Aralık 2024 tarihleri arasında Türkiye'den Suriye'ye gerçekleşen geri dönüşler.....	65
<u>Tablo 8.</u> Türkiye'deki Suriyeliler Geçimlerini Nasıl Sağlıyor?	65

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Sekil 1. Göçmenlerin Türkiye'ye giriş ve çıkışta izledikleri rotalar48

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksel Komiserliği
ESY	: Entegre Sınır Yönetimi
IOM	: International Organization for Migration
PİKTES	: Türk Eğitim Sisteminde Çocuklar İçin Kapsayıcı Eğitimin Desteklenmesi Projesi
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

1. GİRİŞ

21. yüzyıl, devlete karşı yeni meydan okumaların meydana geldiği bir dönemi beraberinde getirmiştir. Bu meydan okumaların bir kısmı yeni yüzyılla birlikte ortaya çıkmışken bir kısmı ise tarihin derinliklerinden gelerek yeni bir kuvvetle devleti inisiyatif kullanmaya zorlamıştır. Göç, bu tür meydan okumalardan biridir (İpek, 2023, s. 935). Bu özelliği ile göç gerek bireyi ve devleti gerekse uluslararası sistemi derinden etkilemiş ve merkez-çevre, güney-kuzey, gelişmiş-gelişmemiş devlet ayırt etmeksizin tüm ülkeleri etkileyecek ölçüde yeni bir durum yaratmıştır. Göç ister kutsal metinlerde ister insan elinden çıkan eserlerde ortaya konulsun, insanın varoluş anlatısının temelinde yer almaktadır. Bugün de insanın var oluşunu etkileyen temel etmenlerden biri olmayı sürdürmektedir. Sanayi Devrimi öncesinde coğrafi ve askeri nedenlerle yer değiştirmeye başlayan insan, çağdaş dönemde ekonomik ve politik gerekçelerle yaşam alanlarını değiştirmeye devam etmektedir. Bu süreç çok yönlü etkiler doğurmakta ve çeşitli sonuçlara yol açmaktadır. Bu sonuçlar sadece insanı değil, günümüzün en karmaşık siyasal örgütlenmesini temsil eden devleti de yakından ilgilendirmektedir. Özellikle günümüzde göç, devletlerin öncelikli gündem maddelerinden birini oluşturmaktadır. Zira göç hareketleri, ayırım yapmaksızın ilişki kurduğu tüm toplumlarda sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan büyük bir değişim ve dönüşüm süreci başlatmakta, söz konusu süreç bölgesel veya ulusal sınırları aşacak kadar geniş kapsamlı bir ölçeğe ulaşmaktadır. Dolayısıyla göç olgusu, ulusal veya uluslararası alanda olumlu veya olumsuz dışsallıklara yol açan küresel bir sorun olma niteliği taşımaktadır. Bu noktada küresel bir özelliğe sahip göç sorunlarının üstesinden gelebilmenin yolu ise bu alanda hayata geçirilen kamu politikaları ile mümkün hale gelmektedir.

Günümüzde yoğun ve şiddetli şekilde göç hareketlerine maruz kalan bir ülke olarak Türkiye, aynı zamanda transit ülke olma konumuyla göçün özellikle olumsuz etkileriyle baş etmek durumunda kalmakta, bu durum istikrarlı bir şekilde alana özgü güncel politikalar üretmeyi gerekli kılmaktadır. Zira göç, sadece ekonomik ve kültürel

alanlarda ülkelere meydan okumakla kalmamakta, onları aynı zamanda güvenlik, siyaset ve en nihayetinde toplumsal konularda yeni çözümler üretmeye zorlamaktadır.

1.1. Araştırmanın Konusu

Çalışmanın temel konusu güncel dönemde Türkiye’de çıkarılan göç kanunlarının oluşturduğu devlet göç politikası ve Türkiye’ye yönelen göçlerin ülke sosyo-ekonomik yapısına etkileridir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Çalışmanın temel amacı, göç olgusuyla yoğun şekilde yüz yüze kalan bir ülke olarak Türkiye’nin bu süreçten nasıl etkilendiğini, yönettiğini ve bu süreçten nasıl etkilendiğini ortaya koyarak politika alanına yönelik olası dezavantajları değerlendirmektir.

1.3. Araştırmanın Önemi

2011 Suriye krizinin patlak vermesiyle ortaya çıkan Suriyeli sığınmacılar meselesi başta olmak üzere özellikle Türkiye’nin yakın coğrafyasında meydana gelen krizlerin yol açtığı kitlesel göç hareketleri, Türkiye’de bu alana son yıllarda duyulan ilgiyi önemli düzeyde arttırmıştır. Dolayısıyla çalışma, Türkiye’nin son yıllarda artan göç hareketlerine karşı gösterdiği uyum ve göç yönetimi süreçlerini sosyoekonomik bir perspektifle ele alması dolayısıyla önem arz etmektedir. Göçün ekonomik, sosyo-kültürel, mekânsal ve güvenlik yönünden güncel etkilerini karşılaştırmalı olarak ortaya koyan çalışmanın, göç yönetimi ve göç politikası hakkında somut politikalar önermesi bakımından literatüre katkı sağlaması beklenmektedir.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

Araştırma çeşitli varsayımlar geliştirerek başlamaktadır. Bunlar;

1. Göçler yoğunlaşarak sürmeye devam edecek ve devletleri inisiyatif kullanmaya zorlayacak olmasıdır.
2. Göç, devletlerin tek başlarına baş edebilecekleri bir sorun değildir. Uluslararası iş birlikleri ve politika tasarımı önemli bir koşuldur.
3. Türkiye gerek konumu ve kalkınmışlığı gerekse istikrarlı siyasal yapısı ile çekici bir hedef ülke olma konumunu devam ettirecektir.
4. Türkiye'nin halen sürdürülebilir ve ileriye dönük bir göç politikası olduğu söylenememektedir.
5. Türkiye'nin göç yönetim teşkilatının parçalı bir yapılanmadan ziyade daha katılımcı, düzenli ve sistematik bir yapılanma ile güncellenmesi gerekmektedir.

Bu varsayımlar, tez çalışmasına rehberlik eden ön kabuller olarak işlev görecek araştırma için bir yol haritası sunacaktır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma, veri kaynağı olarak araştırma raporları, süreli yayınlar, makaleler, kitaplar, dergiler, lisansüstü tezler, bildirimler, konuşma metinleri, internet veri tabanları ve sözlükler gibi yazılı bilgi kaynakları ile sınırlıdır. Öte yandan çalışma, Suriyeli göçü ile sınırlı tutulmuştur. Tarih kapsamı ise 2014 ile günümüzdeki göçlerin etkileri ile sınırlandırılmıştır.

1.6. Tanımlar

Tezde sıkça kullanılacak olan göç kavramı, ekonomik, politik, sosyal ve kişisel nedenlerle bir yerden bir başka yere daha ziyade zorunlu nedenlere göç eden insanları ifade etmektedir (Demirci, 2019, s. 97). Literatürde iç-dış, zorunlu-gönüllü ve düzenli-düzensiz şeklinde sınıflandırıldığı görülen bu kavramın çok yönlü etkilere neden

olduğu varsayılmaktadır. Bu tez özelinde değerlendirilen göç, daha ziyade uluslararası niteliklere sahip olan ve Türkiye nezdinde sosyo-ekonomik etkilere yol açma yonuyle değerlendirilecektir.

Tezin bir başka temel kavramı, göç yönetimidir. Bir devletin gou planlamasını, düzenlemesini ve denetlemesini ifade eden stratejileri, politikaları ve uygulamaları ifade etmektedir (Uzun, 2023). Bu uygulama ve politikalar güvenlik, insani, ekonomik ve sosyal yönler içermektedir. Ulusal düzeyde göçmen, sığınmacı ve mülteci gibi grupların ülkeye girişi, kalışı, uyumunu ve çıkışına dair yasal ve idari uygulamaları ifade ederken uluslararası düzeyde ise küresel iş birlikleri ve organizasyonlar vasıtasıyla düzenli ve insani hakların muhafazasını içerecek şekilde düzenlemeleri içermektedir.

Kamu politikaları kavramı ise tezin bir diğer temel kavramını oluşturmaktadır. Bu kavram, devleti yöneten hükümetin toplumdaki sorunları ozmek için belirli hedefler belirlemesi, uygulama geliştirmesi, planlama yapması, strateji sunması ve eylemleri koordine etmesini ifade etmektedir. Dye'nin (1987) hkmetlerin yapmayı veya yapmamayı tercih ettiği eylemler olarak tanımladığı kamu politikası, herhangi bir konu veya probleme yönelik eyleme geçme kararını kapsadığı gibi eylemsizlik yonunde verilen kararı da kapsamaktadır (şahnagil, 2020, ss. 137-158). Devletler bunun için göç politikaları, sosyal politikalar ve ekonomi politikaları geliştirirler (Mamur Işıkı, 2017, s. 29).

2. İLGİLİ ALANYAZIN

Gerek uluslararası gerek ulusal göçler, 21. yüzyılın en temel parametrelerinden biri olarak öne çıkmıştır. Bu konuda uluslararası ve Türkçe literatür oldukça zengin bir külliyata sahiptir. Göçün tanımlanması, etkileri, sınıfları, nedenleri ve sonuçları üzerine ciddi çalışmalar söz konusudur. Olay eksenli ve ülke merkezli çalışmalar da zengin bir literatüre işaret etmektedir.

Bu tez kapsamında ise uluslararası göçün Türkiye üzerindeki sosyoekonomik etkilerine odaklanılmış ve Türkiye'nin izlediği göç politikası üzerinde yoğunlaşmıştır.

2.1. Kuramsal Çerçeve

İnsanların yaşadıkları yerlerden ayrılmaları ve başka coğrafyalara yerleşmeleri sadece bireyler, aileler ve toplumlar için değil, devletler ve uluslararası kuruluşlar açısından da sonuçlar doğurmaktadır. Bu bağlamda göç ile ilgili konular ve kavramlar günümüzde akademik araştırmaların yanı sıra gündelik, politik ve bilimsel tartışmaların da merkezinde yer almaktadır. Bu nedenle söz konusu alanda çalışma sayıları artmakta ve sadece Siyaset Bilimi değil, Uluslararası İlişkiler, İktisat gibi çeşitli disiplinler de göç ile ilgili çalışmalara ilgi duymaktadır. Bu noktada göç konusunun doğru anlaşılması, tartışılması ve analiz edilmesi için temel kavramların net olarak tanımlanması, anlamına uygun kullanılması ve bağlamının doğru verilmesi son derece önemlidir.

Bu bölümde öncelikle göçün tanımı ve türleri üzerinde durulacak, ardından nedenleri ve etkileri üzerine değerlendirmeler yapılacaktır. Göçün küresel ve yerel düzeydeki etkileri de göz önünde bulundurularak, bu kavramların göç literatüründeki yeri ve önemi tartışılacaktır.

2.1.1. Göç ve Göç Olgusu ile İlgili Diğer Kavramlar

Göç (migration), insanların çeşitli nedenlerle, doğdukları veya yaşadıkları yerlerden ayrılarak başka bir yerde kalıcı veya geçici olarak yerleşme sürecidir. Bu süreç, sadece bireysel değil toplumsal ve siyasal açıdan ekonomik, sosyal, politik ve kültürel sonuçlara neden olmaktadır. Hem bireyler ve toplumlar hem de kaynak, transit ve hedef ülkeler söz konusu sonuçlara maruz kalmakta ve göç sürecinden çeşitli düzeylerde etkilenmektedir.

Göç hareketleri, şiddete dayalı oldukları ve emeğin iktisadi değeriyle ilgili olmadıkları için 17. yüzyıl öncesine kadar “çağdaş” göç hareketleri olarak nitelendirilmemiş, göçün temel motivasyonunun kapitalizm ile birlikte değişmesi sonucunda kavram ancak 18. yüzyılın sonu itibariyle çağdaş olma özelliği ile anılmaya başlanmıştır (Krippendorf, 1975, aktaran: Tellal, 1994, s. 418). İkinci Dünya Savaşı ise göç hareketleri konusunda dönüm noktası sayılmıştır. Bu tarih, göç edenlerin hem sayısını hem de yönünü değiştirmiştir. Avrupa’dan özellikle ABD’ye yoğun göçler yaşanmış ve göçler kitlesel özellik kazanmıştır. Bununla birlikte göçle ilgilenen uluslararası kuruluşlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Günümüzde yaşanan göçün belirleyiciliğini vurgulamak isteyen Haas ve arkadaşları, 21. yüzyılı “göçler çağı” olarak adlandırmışlardır (Haas vd., 2022). Göçün sahip olduğu tarihsel arka plan, göç olgusunun tanımlanması konusundaki zenginliğe de işaret etmektedir. Zira gerek uluslararası kuruluşlar gerekse de devletler göç üzerine çeşitli tanımlar ortaya koymuş ve ona dair politikalar geliştirmiştir.

Uluslararası kurumların çatı örgütü olarak Birleşmiş Milletler’in (BM) göç tanımı, göç üzerine yapılan çalışmalarda referans alınan temel tanımlardan biri olarak öne çıkmaktadır. BM, “Bir ülkenin sınırlarını aşarak bir yıl veya daha uzun bir süre kalmak suretiyle yer değiştirmedir” diyerek göçün daha ziyade uluslararası yönünü çıkarmıştır (Özdal, 2021, s. 6). Avrupa Birliği (AB) ise “AB üyesi olmayan bir devletten gelen kişinin veya kişilerin, AB üyesi devletlerin topraklarında belli bir süre ikamet etmesi hareketi” olarak tanımlamaktadır (European Commission, 2024). Bu tanımda AB’nin dış göçü esas aldığı görülmektedir. Literatürde en çok atıf yapılan kaynak olarak Uluslararası Göç Örgütü (IOM)’un tanımı ise “Bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmesi. Süresi,

yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna, mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, ekonomik göçmenlerin, aile birleşimi gibi farklı amaçlarla hareket eden kişilerin göçü de dâhildir” biçimindedir (Perruchoud ve Redpath-Cross, 2009, s. 34-35)

Türkiye Cumhuriyeti Göç İdaresi Başkanlığı ise göçü “yabancıların, yasal yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını ve Türkiye’den çıkışını ifade eden düzenli göç ile yabancıların yasadışı yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını ve Türkiye’den çıkışını ve Türkiye’de izinsiz çalışmasını ifade eden düzensiz göçü ve uluslararası korumayı” ifade edecek biçimde tanımlamaktadır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2017, s. 20).

Göç olgusuna yönelik tanımlamalar çoğaltılabilmekle beraber, söz konusu tanımlamaların genel itibariyle devletlerin ve uluslararası kuruluşların göçe yönelik politikalarına uygun biçimde şekillendiği ve göçün farklı boyutlarına vurgu yaptığı görölmektedir. Bu durum göç olgusu ile yakın ilişki içinde bulunan bazı diğer kavramları da açıklama gereği doğurmaktadır. Göçmen kavramı bu kavramlardan ilkinin oluşturmaktadır.

Kişiler muhtelif sebeplerden dolayı farklı coğrafyalarda yaşamayı tercih edebilmektedirler. Bu tercihlerinin sonrasında da çeşitli yolları kullanarak buldukları ölkelerden farklı ölkelere geçiş yapabilmektedirler. Bu durumun yaşanması göç edilen öлке açısından, farklı kimliklere sahip kişileri barındırması anlamına gelmektedir (Özgöker ve Doğan, 2019). Göçmen kişiler genellikle ekonomik sebeplerle veya içerisinde bulunduğu sosyal ortamın hoşnutsuzluğu sebebiyle yaşamış olduğu ölkesini kendi isteğiyle terk ederek başka bir öлкеye yasal ya da yasadışı yollara başvurarak giden ve orada yaşayan yabancılarıdır. Göçmenler özellikle ekonomik nedenlerden ötürü, refah seviyesi daha yüksek bir ölkede yaşamak amacıyla göç etmektedirler. Ekonomik sebeplerden dolayı göç eden kişilere ekonomik göçmenler denilmektedir ve bu kişiler mültecilik statüsünden yararlanamamaktadırlar. Fakat bu durum ölkelerin iç hukukuna göre değişiklik göstermektedir (Ziya, 2012). Göçmen kavramı, çeşitli dönemlerde çeşitli şekilde adlandırılmıştır. Örneğin Osmanlı Devleti, Müslöman göçmenleri muhacir olarak adlandırmış, Türkiye Cumhuriyeti ise 1934’ten sonra göçmenlik statüsünü Türk költürüne bağlılığa veya Türk soyundan gelmeye bağlamıştır (İşkân Kanunu, 2006). Bu yaklaşım, yerleşme niyetini de kapsamaktadır. Mültecilik

kavramı o dönem için, uluslararası statüye paralel olarak Türk hukukunda da yer almamış, İskân Kanunu'nda Türkiye'ye yerleşme amacı olmadan zorunlu olarak ve kalıcı oturmak üzere gelenleri mülteci olarak görmüştür. Bununla birlikte 1947 yılında muhacir kavramı da göçmen olarak yeniden düzenlenmiştir (Koçak vd., 2023, s. 260). Görüldüğü üzere göç ve ilgili kavramların tanımları, anlamları ve belirttikleri hususlar konusunda her zaman bir mutabakat bulunmamaktadır. Hatta çeşitli kavramların hatalı şekilde kullanıldığı da gözlenmektedir. Mülteci, sığınmacı, uyum, asimilasyon ve göçle ilgili diğer kavramların hangi anlamı ile kullanıldığı, kavramlardan ne kastedildiğini ortaya koymak, açık bir anlatım için oldukça önemli, hatta gereklidir.

Sıklıkla karıştırılan iki kavram, 'sığınmacı' (asylum seeker) ve 'mülteci' (refugee) kavramlarıdır. Buna göre kendi ülkelerinden kaçmış olan kişilere, sığındıkları ülkeler tarafından 'sığınmacı' ya da 'mülteci' statüsü verilir. İki kavram arasındaki benzerlik her ikisinin de bir statüye işaret etmesidir. Söz konusu statü uluslararası hukuk açısından yeni bir durumu ifade eder ve 1951 Mültecilerin Hukuki statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi ile düzenlenmektedir (Acer ve Kaya, 2010, s. 3). Sığınmacı, 'zulüm veya ciddi zarardan korunmak amacıyla, kendi ülkesi dışında bir ülkede güvenlik arayışında olan ve ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde mültecilik statüsüne ilişkin yaptığı başvurunun sonucunu bekleyen kişidir' (Perruchoud ve Redpath-Cross, 2009, s. 74). Başka bir ifadeyle sığınmacı, Cenevre Sözleşmesine taraf devletlerden biri tarafından 'sığınmacı' olarak kabul edilmiş kişidir. Burada, mülteci olduğu iddiasıyla ülkesini terk eden ama mültecilik statüsü başvurusu henüz sonuçlanmamış kişiler kastedilmektedir (UNHRC Türkiye, 2024). Başvuruları olumsuz değerlendirilen kişiler, kendilerine başkaca bir hak tanınmışsa, başvuruda buldukları ülkeyi terk etmelidir. Burada belirtilmesi gereken önemli bir nokta, iltica başvurusunda bulunan kişinin korunmasının (protection) uluslararası hukuk tarafından esas kabul edildiğidir. Bundan, kişinin haklarına saygı duyulması ve insan hakları hukuku ve göç hukuku bakımından kişiye tanınan hakların gözetilmesi anlaşılır.

Mülteci ise sığınma başvurusu kabul edilmiş ve kendisine mültecilik statüsü verilmiş kişileri ifade eder. Mültecilik, Cenevre Sözleşmesiyle tanımlanmıştır ve uluslararası koruma sistemini işletmeyi gerektirir. 1951 yılında imzalanan Cenevre Sözleşmesine göre mülteci tanımını şu şekildedir: "1 Ocak 1951 tarihinden önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle

koruktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıslar” (Mültecilerin Hukuki Statülerine İlişkin Sözleşme, 1951). Bu noktada belirtmek gerekir ki hem sığınmacı hem mülteci kavramları, bir statüyü ifade etmektedir ancak sığınmacı statüsü mültecilik statüsünün ifade ettiği hakları ve korumayı kapsamamaktadır.

Türkiye, 1951 yılında imzalanan Cenevre Sözleşmesi’ne, 29 Ağustos 1961 tarihli ve 359 sayılı Kanunla, taraf olmuştur. Burada önemli bir konunun altı çizilmelidir. Türkiye, Cenevre sözleşmesini çeşitli şerhlerle kabul etmiştir. Buna göre Türkiye, Sözleşme’nin 42. maddesinde yer alan “Her devlet, imza, tasdik veya katılım esnasında Sözleşme’nin 1, 2, 4, 16, 33 ve 36-46. maddeleri haricindeki maddeler hakkında kısıtlayıcı kayıtlar beyan edebilir” hükmüne istinaden, yalnızca Avrupa’dan Türkiye’ye gelerek iltica etmek isteyen yabancıları sözleşme kapsamında mülteci olarak kabul edeceğini deklare etmiştir (Acer ve Kaya, 2010, ss. 6-7). Yani Türkiye ancak Avrupa konseyi üyesi ülkelerden gelenlerin mülteci sayılacağını ifade eden coğrafi ‘coğrafi sınır kaydı’ koymuş, bu ülkelerin dışından gelen kişilere de üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar sığınma hakkı tanıdığını bildirmiştir. Bununla birlikte sözleşmenin hiçbir maddesi mülteciye Türkiye’deki Türk vatandaşlarına verilen haklardan fazlasını sağlamak gerektiği şeklinde yorumlanmayacağını belirtmiştir. (Cihan, 2024, s. 3). Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne ek 1967 Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Protokol’e (1967 New York Protokolü) de taraf olarak 1 Temmuz 1968 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile kabul etmiş ancak coğrafi kısıtlamayı sürdürmüştür (Acer ve Kaya, 2010, s. 7).

Uluslararası hukuk, 1951 Cenevre Sözleşmesine taraf olup olmamasına bakmaksızın devletlerin kişileri korumasını önemsemektedir. Bu durum, geçici koruma (temporary protection) kavramının varlığından anlaşılabilir. Bir ülkeye yapılan kitlesel göçler veya olağanüstü durumlarda yapılan başvurularda başvuruyu alan devletin bu süreci hızlı işletmesi söz konusu olmadığında devreye geçici koruma girer. Zira burada çok sayıda insanın yaşamı ve hakları söz konusudur. Başvurulan devlet, başvuru sahiplerine herhangi bir statü vermeden veya statülerini reddetse bile geçici sığınma hakkı verir ve kişilerin can güvenliğini sağlamış olur. Bu, kişilerin mülteci

statüsü elde ettikleri anlamına gelmez (Perruchoud ve Redpath-Cross, 2009, s. 17). Bu kavram, Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılara kaşı uyguladığı göç politikasını açıklamak bakımından önemlidir. Zira Türkiye, Avrupa Konseyi üyesi bir ülkeden gelmemiş oldukları için Suriyelilere mülteci statüsü vermemiş ancak geri dönüşleri hayati tehlike arz ettiği için kişileri geri yollamak yerine onlara geçici koruma statüsü vermiştir.

Göç konusunda diğer temel kavramlar, göçmelerin bağı ile ilgili olan devlet niteliklerine ilişkindir. Bunlardan ilki kaynak ülkedir (country of origin). Göçün kaynaklandığı, yani göç veren ülkeyi ifade etmektedir. Hedef ülke (country of destination) ise göçmenin yerleşmek amacıyla gittiği devleti ifade etmektedir. Göçmenin hedef ülkeye varmak için kullandığı, yani üzerinden geçtiği ülke ise transit ülke (country of transit) olarak ifade edilmektedir. Yine bu durumla ilişkili bir diğer kavram göçmen stokudur (migrant stock). Bu, bir ülkede belirli bir anda bulunan göçmen sayısını ifade eder. Göçmen akışı (migrant flow) kavramı ise belirli iki zaman arasında (period) bir ülkeye giren ve çıkan göçmenleri ifade eder (Acer ve Kaya, 2010, ss. 11-12).

Göçmenlerin sadece statüleri değil, göç ederken başvurdukları yolların yasal olup olmadığı da önemlidir. Buna göre eğer göçmen bir ülkeye kurallara uygun olarak girmiş ise o zaman yasal göçmen (legal immigrant) olarak adlandırılmaktadırlar. Ülkeye yasadışı yollardan girmişse veya yasal yollardan girip sonrasında yasadışı konuma gelmişse o zaman burada yasadışı göçmen (illegal immigrant) söz konusudur. Bununla birlikte göçmenlerin, çoğunlukla göç ettikleri devletin kültüründen farklı bir kültüre sahip oldukları bilinmektedir. Bu durumda göçmenlerin yerleştikleri ülkenin kültürüne uyumları (integration) beklenir. Bu durum, göçmenlerin ev sahibi ülkenin gündelik yaşamı ve kültürünü tanımasını ve kendi koşulları ile birlikte var olmayı başarmasını ifade eder. Göçmenlerin kendi kültür ve özelliklerini yitirdikleri ve ev sahibi toplum içinde kayboldukları durumlar söz konusu olur ki bu da asimilasyon (assimilation) kavramı ile ifade edilir (Perruchoud ve Redpath-Cross, 2009). Bu ise göç edenlerin zaman içinde ev sahibi toplum içinde kendi niteliklerini yitirmesi ve ev sahibi topluma benzemesi anlamına gelmektedir.

2.1.2. Göç Kuramları

Göçün tarih boyunca gerek yerel toplulukların yapısını gerek küresel düzeyde devletler arası ilişkileri, demografik yapıları ve ekonomik kalkınma süreçlerini derinden etkilediğine değinilmiştir. Bu bağlamda, göç hareketlerini anlamak ve açıklamak amacıyla birçok farklı disiplin göç teorileri geliştirmiştir. Göçün nedenleri ve sonuçları üzerine farklı açılardan bakışlar sunan bu teoriler, bireylerin göç etme kararlarını şekillendiren faktörleri ele alır. Klasik ekonomi temelli yaklaşımlar, göçün ekonomik fırsatlar arayışıyla ilişkilendirildiğini savunurken; sosyal, politik ve kültürel dinamikler de göç teorilerinde giderek daha fazla önem kazanmaktadır.

2.1.2.1. Ernest Georg Ravenstein Kuramı

Göç kuramları ile ilgili ilk çalışma, Ravenstein tarafından 1885 gibi erken bir tarihte yapılmıştır. Burada Ravenstein, göçün bir kuralı olduğunu ve göçlerin bu kurallara göre gerçekleştiğini, yani rastgele meydana gelmediklerini ortaya koymaya çalışmıştır. Ravenstein, 1885 ve 1889 yıllarında yayımladığı Göç Kanunları (The Laws of Migration) başlıklı iki makalesinde göç ve mesafe, yayılma ve emme süreci, göç zincirleri, doğrudan göç, kırsal-kent yerleşimcileri farkı ve kadın-erkek farkı şeklinde belirlediği altı göç kanunu tartışmıştır (Çağlayan, 2006, ss. 69-70). Çalışma, 1871 ve 1881 yılları İngiltere nüfus verilerini kullanarak yapılmış ve dönemin İngiltere'sinde meydana gelen göç hareketlerini açıklamaya çalışmıştır (Akarçay ve Ak, 2018). Söz konusu araştırma İngiltere özelinde gerçekleştirilmesine rağmen göç araştırmaları için kilometre taşı olmuştur. Dönemin ekonomik ve sosyolojik verilerine dayansa da ileri sürdüğü teorik kavramsallaştırma, çalışmaya uzun yıllara yayılan bir süreklilik kazandırmıştır (Aydemir ve Şahin, 2017, s. 363). Kuramıyla Ravenstein, dönemi ve sonrası için anlamlı ve öncü nitelikte bir çalışma ortaya koymuş, 19. yüzyılın son yarısındaki gelişmeler, çalışmanın temel dinamiğini oluşturmuş ve çalışma, göç üzerine geliştirilen teoriler açısından kilometre taşı olmuştur.

2.1.2.2. Neoklasik Ekonominin Makro Kuramı

Bu kuram geliştirilen ilk göç kuramlarından biri olup Arthur Lewis tarafından geliştirilmiştir. Buna göre Lewis, uluslararası göçü ekonomik nedenlerle açıklamaktadır. Bu kuram, hedef ülke ekonomisinin kaynak ülke ekonomisinden daha avantajlı koşullar sunduğu durumlarda göçün gerçekleştiğini ileri sürmektedir (Özdal, 2021, s. 57). Başka bir ifadeyle göç, gelişmekte olan veya gelişmemiş ülkelerden gelişmiş ülkeler yönünde gerçekleşmektedir ve emek arzı ile talebi arasındaki ilişkiyle açıklanmaktadır. Emek piyasası, bu kuramın eksenini oluşturur ve göçe karar verilmesinde temel unsurdur.

2.1.2.3. Neoklasik Ekonominin Mikro Kuramı

Larry Sjaastad tarafından geliştirilen kuram da ekonomik eksenli bir açıklama sunar ve emek piyasasına vurgu yapar. Göçlerin ekonomik gelişmişlik ile engellenebileceğini ileri sürer. Makro Kuramdan farkı, analiz birimi olarak devleti değil bireyi esas almasında yatmaktadır (Özdal, 2021, s. 57). Neoklasik Mikro Kuram, göçü yönlendiren unsurların işgücü arz ve talebindeki coğrafi farklılıklar ile işgücü-yoğun ve sermaye-yoğun ülkeler ya da bölgeler arasındaki ücret farkları olduğunu ileri sürer. Bu kuram göç ile mikro ekonomik veriler arasında doğrusal bir ilişki olduğunu öngörür (Ela Özcan, 2016, s. 196).

2.1.2.4. İtme Çekme Kuramı

Everett S. Lee'nin ortaya koyduğu İtme-Çekme Kuramı, hedef ülkeye olan göç miktarı ile hedef ülkedeki imkanların ölçüsünün doğru orantıda olduğu anlatımına dayanmaktadır. Bu anlatım ise S. Stouffer tarafından geliştirilen Müdahil Fırsatlar kavramına dayanmaktadır. Bu kavram, göç teorilerinin temelini oluşturmaktadır (Özdal, 2021, s. 56). Lee'ye göre kaynak ülkeyle ilgili faktörler, hedef ülkeyle ilgili kaynaklar, müdahil fırsatlar ve kişisel faktörler dikkate alınır. Kaynak ülkenin olumsuz etkisi ile hedef ülkenin vaat ettiği avantajlar, göçün meydana gelmesine neden olur. Dolayısıyla göç, kaynak ülkeden hedef ülkeye doğru yaşam yeri değişimi ile tanımlanmaktadır. Bu

süreç çeşitli engeller ve zorluklar içerdiği gibi çeşitli imkanlar içermektedir (Lee, 1966, s. 49). Bu faktörlerin bir kısmı kişiyi göçe zorlarken diğerleri göçe teşvik etmektedir.

2.1.2.5. Petersen'in Beş Göç Sınıflandırması

Petersen esas olarak itme-çekme kuramı etrafında çalışmış ve itme-çekme faktörlerinin altında yatan asıl sebeplerin ne olduğuyla ilgilenmiştir. Yazara göre belli dönemlerde itme etkisi güçlüyken bazı dönemlerde çekme etkisi belirleyici olmuştur. Buradaki önemli faktör, ekonomi olarak öne çıkarmaktadır (Çağlayan, 2006, s. 75). Buna göre göçler İlkel Göçler, Zoraki ve Yönlendirilen Göçler, Serbest Göçler ve Kitleli Göçler olarak sıralanmaktadır. Petersen'in bu çalışması, dünyadaki göçün kronolojik olarak gelişen, sosyal değişimini ve gelişimini de göstermektedir. Petersen'in çalışması, göçte itme ve çekme dışında bireysel ve toplumsal motivasyonların da analize dahil edilmesin beraberinde getirmiştir (Petersen, 1958).

2.1.2.6. Yeni Ekonomi Kuramı

Stark tarafından geliştirilen bu teori neoklasik geleneğe dayanmakla birlikte, göç kararına etki eden süreçler hakkında yeni analiz düzeyi önermektedir. Buna göre göç araştırmaların merkezine karşılıklı bağımlılık ilkesi koyarak göç sürecine etki eden faktörlerin sosyal yönüne dikkat çekmektedir. Bu göre göçmenlerin kararları ülkelerinin genel durumundan etkilenmektedir. Bununla birlikte bireysel fayda maksimizasyonu yerine ailenin toplam faydası etkili olmaktadır (aktaran: Ela Özcan, 2016, ss. 201-202). Buna göre göç, yalnızca ülkeler arasındaki ekonomik avantaj farkından dolayı değil güvensizlik, görelî yoksulluk, risk azaltma/paylaşma ve gelir kaynaklarını farklılaştırma gibi çeşitli faktörlerin toplamı sonucunda ortaya çıkmaktadır (Ela Özcan, 2016, s. 202).

2.1.2.7. Dünya Sistemleri Kuramı

Immanuel Wallerstein tarafından ilk kez 1974 yılında bir uluslararası ilişkiler kuramı olarak geliştirilmiştir. Bu kurama göre üretim “merkez” ve “çevre” arasında bölünmektedir. Bu paylaşımda çevreden merkeze doğru bir değer akışı söz konusudur. Merkezi veya çevre olmak her zaman ekonomi ile açıklanmamış, demokratik gelişmişlik de bir veri olarak kabul edilmiştir. Buna göre diktatörlükle yönetilen ülkeler gelişmemiştir. Gelişmiş ülkeler sadece iktisadi açıdan değil, demokratik açıdan da gelişmiştir (Karataş ve Ayata, 2023).

Burada Wallerstein, tüm dünyayı kapsayan tek bir dünya sistemi kuramından değil, dünyayı kapsayan çok sayıda kuramın varlığından söz etmektedir. Çünkü Wallerstein, tarihsel zaman ve uzam boyunca geçerli olan bir kuramdan ziyade birden çok dünya sistemi kuramının varlığını ileri sürmektedir (Çağlayan, 2006, s. 79). Ülkenin merkezde mi çevrede mi olduğu ise sabit bir anlayışla değil, kıyas yoluyla saptanır (Özdal, 2021, s. 60). Buna göre A ve B ülkesi kıyas edilir ve birinin diğerine göre gelişmişlik düzeyi, birini merkezde öbürünü çevrede konumlandırır. Aynı ülkeler üçüncü bir C ülkesiyle kıyaslandığında ilk kıyasta merkezde olan ülke bu sefer çevrede yer alabilir. Ancak nihayetinde kapitalist olmayan ülkeler kapitalist ülkelere kıyasla çevrede yer alır ve göç de çevreden merkeze doğru gerçekleşir.

2.1.2.8. Göç Sistemleri Kuramı

Mabogunje'nin (1970) geliştirdiği kuram, göçün gerek kaynak gerek hedef ülkede sosyal, kültürel, ekonomik ve kurumsal koşulları değiştirdiği ve göçün kendine özgü çeşitli gelişim alanları ortaya çıkardığı esasına dayanmaktadır. Bu kuram uluslararası ilişkiler, politik ekonomi, kolektif eylem ve kurumsal unsurlara öncelik veren bölgesel göçlerin analizinde sıklıkla kullanılmaktadır (Ela Özcan, 2016, s. 201). Kuramın ilgi çekici hipotezlerinden biri, göç akımlarının ülkeler arasındaki ekonomik ve politik ilişkilerden kaynaklanması ve bu nedenle ülkelerin coğrafi yakınlığının önem taşımadığının ileri sürülmesidir. Bir başka hipotezi ise bir ülkenin birden fazla göç sistemine dâhil olabileceğidir. Bu bize, göç kuramlarının kesinliğinin güçlü olmadığını ve göçü adlandırmanın veya gruplandırmanın kolay olmadığını göstermektedir.

Bu kuramında Mabogunje, iki ya da daha fazla ülkenin arasında karşılıklı olarak göçmen değişiminin varlığından söz etmektedir. Başka bir ifadeyle bu tip bir ilişki, sistemli olarak kurulur ve mesafeden bağımsızdır. Söz konusu alan-veren aktörler arasında daha önce de bir ilişki vardır. Göç, bu ilişkinin bir fonksiyonu olarak ortaya çıkar. Bu hareket, çeşitli sonuçlar doğurur. Bu etkilerin makro ve mikro düzeyde sonuçları meydana gelir (Çağlayan, 2006). Mabogunje'nin çalışması, göçü doğal görmesi ve ikili ilişkilere dair somut tespitlerde bulunması bakımından önemli bir kuramsal çalışma olarak nitelenmektedir.

2.1.2.9. İlişkiler Ağı Kuramı

Bu kuramda tarihsel arka plan, göç olgusunun sosyal zeminini oluşturmaktadır. Göç tek başına sosyal bir alan olduğu gibi disiplinler arası bir karakter de taşımaktadır. Başka bir ifadeyle göç hareketlerini incelerken hem kendi dinamiklerini hem de tarihsel olarak bu göç hareketi, farklı göç olayları ile birlikte değerlendirilmelidir (Özdal, 2021, s. 59).

Network kuramı olarak da adlandırılan İlişkiler Ağı Kuramı, göçmenlerin hem hedef hem de kaynak ülkeye olan etkilerini ve bu ilişkilerin göç üzerindeki etkilerini inceleme alanına almaktadır. Bu kurama göre göçmenler, göç deneyimlerini, göç etmeyi düşünen bireylere aktarmakta ve göç kararları üzerinde etki üretmektedirler. Hatta göç sürecinde karşılıklı yardımlaşma da sağlanmaktadır (Özdal, 2021, s. 59). Bu ise göç anlamayı ve göç kararının verilmesini yeni bir düzeye taşımaktadır. Bu düzey, bireyler arasındaki ilişkinin de göç çalışmaları açısından dikkate değer olduğunu ortaya koymaktadır.

Göç konusuna tarihsel bir perspektif kazandıran bu kuram, göçü zaman-mekân ilişkisi bağlamında ele alır (Çağlayan, 2006). Bu kuramın temelinde göçmenlerin vardıkları yerlerde geliştirdikleri beşerî ilişkilerin ağı vardır. Abadan Unat'a göre bu ağ, göçmenlerin geldikleri yerlerde eski ve yeni göçmenlerle ve yerleşik olanlarla kurdukları ilişkileri ifade etmektedir (Abadan Unat, 2002, s. 18). Bu ağlar ki kişilerin gerek uyumu gerekse de devam edecek göçlere ilişkin yeni olanaklar veya kısıtlamalar yaratmaktadır. Brell ve Hollifield (2014) tarafından kaleme alınan eser de ilişkiler ağı kuramını, göçlerin sürekliliğini anlamak ve açıklamak için önemli bir referans olarak

ele almaktadır. Yazarlar, aile bireylerinin kurduğu ilişkinin, devam edecek göç sürecini tetiklediğini veya en azından kolaylaştırdığını ileri sürmektedir (Brettel ve Hollifield, 2014, s. 105).

2.1.3. Göçün Nedenleri ve Etkileri

Göç ve onunla ilgili kavramlar konusunda farklı yaklaşımlar ve öncelikler var olduğu gibi onun sebepleri konusunda da çeşitli görüş ve yaklaşımlar bulunmaktadır. Neticede insanlar yalnızca yeni fırsat ve olanaklar elde etmek ve yaşamlarını iyileştirmek için değil, bazen de hayatta kalabilmek için göç ederler. Bu noktada nedenler skalası oldukça geniş olup bunları anlaşılır kılmak için göç nedenlerini sınıflandırmak, kullanışlı görünmektedir. Neticede göçün nedenleri, karmaşık ve çok boyutlu bir yapıya işaret eder. Bir nedenin bir diğerleriyle olan ilişkisi ve etkileşimi, göç süreçlerini anlamamıza katkı sağlamaktadır.

Göçün kaynağına bakıldığında daha çok nedenlerine (zorunlu ve gönüllü göç), amaçlarına (çalışma, sığınma) ve hedeflerine varmakta kullanılan yöntemlerine (yasal, yasa dışı) göre farklı dinamiklerin öne çıktığı görülmektedir. Bununla birlikte göçü tetikleyen faktörlerin bilimsel disiplinler (ekonomi, sosyoloji, demografi, coğrafya, tarih, psikoloji, uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi vd.) tarafından ele alınma biçimlerine göre de sınıflandırılabilirdiği söylenebilir (İçduygu ve Sirkeci, 1999, s. 249)

Göç nedenleri üzerine gelişen geleneksel teoriler ise bu nedenleri 'itici' faktörler (push factors) ve 'çekici' faktörler (pull factors) olarak iki sınıfta incelemektedir. Her iki faktör de sosyal, kültürel ve ekonomik öğeleri dikkate alır. İtici faktörler, göçmenlerin menşe ülkeden ayrılma nedenlerine odaklanmaktadır. Bunların arasında işsizlik, düşük ücret, yoksulluk, dışlanma, savaş, ideolojik baskı gibi unsurlar sayılmaktadır. Çekici faktörler ise yüksek ücret, refah, konfor, refah, sosyal ve siyasal kabul gibi unsurlardır (Acer ve Kaya, 2010, ss. 20-21).

Göç nedenlerine daha yakından bakıldığında sosyal, ekonomik, çevresel ve politik nedenler olmak üzere de sınıflandırıldığı da görülmektedir. Sosyal nedenler aile birleşimi, eğitim, sağlık ve kültürel olanakları kapsamaktadır. Ekonomik nedenler istihdam olanakları, daha iyi yaşam koşulları, yüksek gelir gibi unsurlara işaret ederler.

Politik nedenler savaş ve çatışmayı, baskı ve zulmü ve siyasi istikrarsızlığı ifade eder. Çevresel nedenler ise doğal afetleri, iklim değişikliklerini ve çevresel bozulmaları vurgulamaktadır (Tamer, 2020, s. 2812). Her bir kategori bireylerin göç etme nedenlerini tek başına veya birlikte belirleyen unsurları ortaya koymaktadır.

Göçün etkileri ise çok yönlüdür. Sadece demografik bir yer değiştirme değil aynı zamanda sosyokültürel, sosyoekonomik ve güvenlik boyutları olan girift bir süreçtir. Üstelik bu süreç hem birey hem devlet açısından çok yönlü sonuçlara neden olmaktadır. Modern çağın ulaşım ve haberleşme olanaklarına; ekonomik ve siyasal koşullara ve toplumsal ve bireysel dürtülere karşı bir tepki olarak göç, beraberinde değişim ve dönüşümü doğal olarak getirmektedir (Kane, 1995, s. 2). Söz konusu değişim ve dönüşüm, göç alan, göç veren ve transit ülke açısından sonuçlar doğurduğu gibi göç eden ve göçmene ev sahipliği yapan bireyler açısından da sonuçlar üretir (Hayter, 2000, s. 156). Görüldüğü üzere göç, merkezinde insan olan tüm yapıları belirli derecelerde etkilemekte; başka bir ifadeyle, tüm bileşenleri üzerinde sonuçlar üretmektedir.

Göçün etkilerini ayırtmak ve sınıflandırmak oldukça güç görünmektedir. Ne var ki birey ve devlete olan etkilerini ayrıca belirtmek mümkündür. Göç, göç veren/menşe ülke, göçü alan/hedef ülke ve göçe güzergâh olan/transit ülkeler için olumlu ve olumsuz etkilere neden olmaktadır. Menşe ülke, kimi zaman fazla olan iş gücünü eritmek, döviz girdisini arttırmak ve diaspora üretmek gibi açılardan göçten faydalanabilirken kimi zamansa kalifiye nüfusu yitirmek, demografik yapıyı zayıflatmak ve kültürel erozyon yaşamak gibi olumsuz etkilere maruz kalmaktadır (Chimhowu vd., 2005, s. 96). Hedef ülke kimi zaman yetişmiş nüfus elde etmek, iş gücü açığını kapatmak ve demografik yapıyı korumak gibi konularda avantajlar elde ederken kimlik, güvenlik ve ekonomik dezavantajlarla baş başa kalabilmektedir (Abadan Unat, 1995, s. 283). Transit ülkeler açısından mesele biraz daha tek taraflıdır. Sınır güvenliği, göçmen yükü yönetimi sorunu ve kayıt dışılık gibi sorunlarla yüzleşmektedir (Kane, 1995, s. 2).

Belirtilmesi gereken bir başka önemli nokta, göç hareketlerinin etkilerinin tek yönlü olmadığıdır. Göçmenler, kendileriyle birlikte alışkanlıklarını ve yaşam tarzlarını da götürmektedir. Geri dönmeleri halinde de sadece maddi değil normatif kazanımlarını da beraberinde getirmekte, bu durum kültürel etkileşimin etkilerini gözler önüne

sermektedir (Chimhowu vd., 2005, ss. 95-96). Başka bir yön, devletlerin davranışları üzerinde neden oldukları değişime yöneliktir. Göçe bir şekilde maruz kalan veya kaynaklık eden ülkeler, dış politikalarını da belirli bir yönde dönüştürmektedir. Buna göre göç, yol açtığı etkileri ile devletleri inisiyatif geliştirmeye zorlamaktadır (Abadan Unat, 1995, s. 283). Böylece göçün etkilerinin çok yönlülüğü açıkça ortaya çıkmaktadır. Rasyonel bir davranış biçimi olarak görülen ve ancak pozitif veya negatif olarak adlandırılmayan göç, devletleri ve toplumları belirli bir tutum almaya itmektir (Yıldız, 2014; Kane, 1995) Burada belirleyici olan, devletlerin uyguladığı göç politikalarıdır. Devletler bu yolla göçün olumsuz etkilerinden korunmaya ve olumlu etkilerini arttırmaya çalışmaktadır.

2.1.4. Göçün Sınıflandırılması

Göçün karmaşık ve çok yönlü yapısı sınıflandırma noktasında her ne kadar çeşitli güçlüklerle karşılaşılmasına neden olsa da literatür incelendiğinde göçün genel ve özel olmak üzere iki ana sınıflandırmaya tabi tutulduğu görülmektedir. Bu ise ona yol açan nedenleri iyi tanımlamayı gerektirmektedir.

2.1.4.1. Genel Göç Türleri

Genel göç türlerinin ilki, mesafeye göre tanımlanan iç ve dış göç ayrımı olarak karşımıza çıkar. Buna göre yeni bir ikamet elde edecek şekilde bir ülkenin sınırları içinde gerçekleşen göç, iç göç olarak adlandırılır. Buna mukabil bir ulusal sınır aşıldığında gerçekleşen göç, dış göç olarak adlandırılır. Önemli husus, mesafenin ölçü birimi olarak değil, ülke sınırlarını aşmak açısından değerlendirilmesi gerektiğidir.

İkinci genel göç türü, zamana göre tanımlanmaktadır. Bu sınıflandırma, 1932 Cenevre Kongresinde tanımlanan zaman hükmüne göre yapılır ve bir yılı aşan göçler kalıcı/sürekli olarak nitelenirken, bir yılı aşmayan göçler geçici olarak nitelenmektedir (Gezgin, 1994, s. 43). Ancak önemle belirtmek gerekir ki bu ayrım hassas olup kalıcı göçlerin geçici göçe dönüşmesi gibi geçici göçlerin de kalıcı göçlere dönüşme durumları söz konusu olabilmektedir.

Üçüncü genel göç türü, iradeye bağlı olarak tanımlanmaktadır. Bu da gönüllü ve zorunlu göç ayrımıdır. Kişinin kendi iradesiyle karar verdiği ve bireysel refahlarını arttırmayı hedeflediği göç türünü ifade eder (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024b). Zorunlu göç ise bireylerin savaş, toplumsal baskı veya resmi makamların dayatmaları gibi zorlayıcı unsurların etkisi neticesinde uygulamak zorunda kaldıkları bir karardır.

Dördüncü genel göç sınıflandırması, göç edenlerin sayıları esaslı üzerinde yapılmaktadır. Buna göre bir kişinin tek başına veya ailesiyle birlikte gerçekleştirdiği göç, bireysel göç olarak adlandırılırken çok sayıda insanın gerçekleştirdiği göç, kitlesel olarak adlandırılmaktadır (Özdam, 2021, s. 18). Kitlesel göçler genellikle savaş veya afet zamanları gibi olağan üstü dönemlerde gerçekleşirler.

Hukuki duruma göre yapılan genel göç sınıflandırması ise karşımıza düzenli veya düzensiz göç olarak çıkmaktadır. Göç, resmi usullere uygun olarak gerçekleştirildiği zaman bu, düzenli/yasal göç olarak adlandırılmaktadır. Buna karşı yasal mevzuata aykırı olarak veya yasal mevzuata uygunken bu koşulların zaman içinde ortadan kalkması ile yasal olmayan durumların ortaya çıkmasıyla meydana gelen göç ise düzensiz/yasadışı olarak adlandırılmaktadır (Acer ve Kaya, 2010, s. 12).

2.1.4.2. Özel Göç Türleri

Yukarıda belirtilen göç sınıflandırmasının içinde yer alabileceği gibi kendilerine has özellikleri nedeniyle ayrılan ve bu nedenle özel olarak sınıflandırılan göç türleri de vardır. Bunlardan ilk beyin göçüdür. Uluslararası literatürde 'Brain drain' olarak adlandırılan bu göç, yüksek düzeyde eğitim görmüş nitelikli, yetenekli insan gücünün ülkeler arasındaki hareketleri olarak tanımlanır (Mansor vd., 2021).

Bir diğer özel göç türü, Kıbrıs Adası çerçevesinde yaşanan siyasal gelişmelerle ilgilidir. Buna göre Lozan Barış Anlaşması'nda, Kıbrıs'ta ikamet eden Türk vatandaşlarına İngiliz vatandaşlığı seçme hakkını içeren bir seçim hakkı (hakk-ı hıyar) tanınmıştır. Bu durum, Ada'da yaşayan ve tabiiyet seçme hakkı elde eden Türklerin bir kısmının İngiliz tabiiyetine geçişiyle bir kısmının ise Türkiye'ye göçüyle sonuçlanmıştır (Özdam, 2021, ss. 21-22).

Kelime anlamı ‘değişim’ olan mübadele ise Türkiye’yi yakından ilgilendiren özel bir göç türüdür. 1923 yılında Yunanistan ile Türkiye arasında imzalanan Türk ve Rum ahalinin Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol (Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesi) gereğince Türkiye’deki Rumlar ile Yunanistan’daki Türkler, çeşitli istisnalara uymak kaydıyla, karşılıklı olarak yer değiştirmiştir (Özdal, 2021, s. 25). İskân siyaseti sonucunda bir kimsenin sürekli oturmak üzere bir yere yerleştirilmesini ifade eden başka bir özel göç türü de iskanlı göçtür. Bu göç türü bazen güvenlik bazen de refah gerekçeleriyle gerçekleştirilmektedir (İskan Kanunu, 2006b). Türkiye’nin kuruluş döneminde iskân siyasetinin nüfus gücünü arttırmak üzere yoğun şekilde uygulandığını belirtebiliriz.

Dördüncü özel göç türü ise karşımıza işgücü göçü veya işçi göçü olarak çıkmaktadır. Öznesi emek olup genel itibariyle gönüllü olarak gerçekleşir (Özdal, 2021, s. 23). Ulusal olabildiği gibi uluslararası boyuta sahip olabilmektedir. Burada belirleyici unsur, ekonomik koşullardır.

Göçün çift yönlü özeliğini vurgulayan “mekik göç” ise gittiği ülkede bir süre bulunduktan sonra kendi ülkesine (menşe ülke) geri dönen göçmenleri ifade etmektedir (Aktel ve Kaygısız, 2018, s. 581). Bu göç türü, literatürde tersine göç olarak sıklıkla yer almaktadır. Kısa süreli gözleri ifade eden mevsimlik göç ise diğer bir özel göç türünü oluşturmaktadır. Bu göç türü, daha ziyade mevsimin belirli dönemlerinde ortaya çıkan ekonomik fırsatların değerlendirilmesini amaçlamaktadır (Perruchoud ve Redpath-Cross, 2009, s. 64). Özel göç türlerinden sonuncusu ise seçimli göçtür. Bu göç türü, ülkelerin uyguladıkları göç politikalarına uygun olarak seçtikleri kişilerin göçlerine izin vermelerini ifade etmektedir. Bu göç türü, gönüllü, düzenli ve uluslararası olma gibi özellikler barındırmaktadır (Özdal, 2021, s. 28).

2.2. İlgili Araştırmalar

Göç, üzerinde çokça konuşulan, tartışılan ve yazılan bir olgudur. Bu olgu gerek bilimsel ve entelektüel gerekse politik düzeyde meydana gelen tartışmaların merkezinde yer almaktadır. Uluslararası literatür ile ulusal literatür incelendiğinde bu konuda geniş bir yazın bulunduğu görülmektedir. Çalışmaların önemli bir kısmı göçün nedenleri, sınıflandırılması, etkileri, sonuçları ve insani yönüne odaklanmış

görülmektedir. Bununla birlikte göçün devletler düzeyinde yol açtığı etkileri ele alan çalışmaların, göç literatürünü domine ettiği görülmektedir. Göçün insani yönüne eğilen çalışmaların ise beklenen düzeyde olmadığını ifade ettiği belirtilmelidir.

Türkiye’yi konu edinen çalışmalar ise Suriye’den kaynaklanan göçe odaklanmakta ve konuları daha ziyade güvenlik eksenli ele alınmaktadır. Özellikle 2011’de Türkiye’nin coğrafi çevresinde meydana gelen küresel krizler ve istikrarsızlıklar ile artan göç, bu konuda üretilen akademik çalışmalara da yansımıştır. Göç üzerine kaleme alınan çalışmalar, bu tarih itibari ile gözle görülür biçimde artmıştır.

Göçün Türk ekonomisi ve sosyal yapısı üzerine yapılan etkilerine odaklanan çalışmalar da belirgin biçimde artış göstermiştir. Tezin konusu ile benzerlik gösteren ancak tam olarak karşılamayan çalışmalar, göçü ekonomik, sosyo-kültürel, güvenlik, politik, yerleşim, şehircilik, yerel yönetsel, tarihsel ve kalkınma etkileri açısından incelemiştir. Bu incelemelerin bir kısmı göçmenlerle yapılan görüşmelerden veriler toplamış, bir kısmı doküman analizi yoluyla veri toplamış bir kısmı ise yönteminde verileri nasıl elde ettiğini tarif etmemiştir.

Göç olgusu ve göç yönetimi alanında yapılan ve tez kapsamında da yararlanılan çalışmalardan bazıları şu şekildedir: Uzun (2023) tarafından yapılan çalışma, bunlardan biridir. Bu çalışma ile Uzun, Türkiye’de göç yönetimini Göç İdaresi Başkanlığı’nın kurumsallaşması üzerinden incelemiş, Türkiye’nin karşı karşıya kaldığı göç sorunu ile birlikte bu konudaki politikalarını kurumsallaştırmaya başladığını ileri sürmüştür. Geline aşamada göç yönetimi konusunda atılması gereken adımları tespit etmesi bakımından önemli bir çalışma olarak değerlendirilmiştir. Arslan, Öztürk ve Yağlı tarafından 2023 yılında kaleme alınan çalışma da idari kurumların göç yönetimi üzerindeki etkilerini incelemiştir. Söz konusu çalışma, Türkiye’nin izlediği göç politikasının hangi kurumlar ve bakanlıklar tarafından üstlenildiğini ortaya koyması bakımından önemlidir. Göç yönetimi konusunda bakanlıkların eşgüdümlü çalışmasının önemine vurgu yapmakta ve somut kamu politikaları önermektedir. Büyükhana (2021) tarafından ele alınan konu ise Türkiye’de bulunan Suriyeli sığınmacıların statüsünü tanımlaması ve kavramsallaştırmayı netleştirmesi bakımından değerli bulunmuştur. Zira literatür taraması esnasında mülteci, ilticacı, sığınmacı gibi kavramların pek çok bilimsel çalışmada yanlış kullanıldığına rastlanmıştır. Bununla birlikte ulusal yazılı ve

görsel basında da bu kavramların gerek gazeteciler gerek yorumcular gerek akademisyenler tarafından yanlış kullanıldığına rastlanılmıştır. Bu bakımdan Büyükhan'ın çalışması, önemli görülmüştür.

Castles ve Miller'in (2008) çalışması, göçe insani açıdan bakmaları açısından benzerlerinden ayrılmaktadır. Daha ziyade devlet ve otorite açısından ele alınan ve devletler üzerindeki etkileri açısından ele alınan göç, Castles ve Miller tarafından insana etkileri açısından değerlendirilmiştir. Tunalı ve Daşdemir'in 2023 yılında yayımlanan çalışması ise göçün ekonomik etkilerini verilerle işlemesi bakımından benzerlerinden ayrılmaktadır. Türkiye'nin göçten ne yönde etkilendiğine dair spekülasyon bilgiden uzakta, sayısal verilerle analiz eden çalışma, göçün ekonomik etkilerini istatistikî bilgilerle işlediği için önemli görülmüştür. Özellikle Soğuk Savaş sonrası ele alan eser, göçmen topluluklarının yasal ve sosyal statülerini, vatandaşlık ve ırkçılık sorunu ile karşılaşmalarını ele almış ve 20. yüzyılı 'göçler çağı' olarak adlandırmıştır. Benzer şekilde Haas'ın (2018) çalışması da göç teorisi üzerine odaklanmış ve alana teorik bir katkı sunmuştur. Eser Soğuk Savaş sonrası dönemde dünya üzerinde gittikçe artan her türlü göç hareketini incelemekte, göçmen topluluklarını yasal statü, sosyal politika, etnik toplulukların oluşumu, ırkçılık, vatandaşlık ve ulusal kimlik çerçevesinde değerlendirmektedir. Tümtaş ve Ergun (2016) tarafından kaleme alınan çalışma ise toplumsal bütünleşme ve sosyal ayrışma arasındaki ilişkinin toplumsal yapıdaki etkilerine değinmiş ve Türkiye'deki özellikle Suriyeli sığınmacıların yol açtığı mekânsal etkileri anlayacak bir çerçeve sunmaktadır. Teorik tartışma kısmı zayıf olan çalışma, tarihsel bir perspektife sahip olduğu için bu konuda tartışmalara katkı sunmaktadır.

Konya ve Kabaklı (2023) tarafından kaleme alınan çalışma ise göçün ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini incelemiş ve uyguladıkları panel veri analizi yöntemi ile göçlerin ekonomiler üzerindeki etkilerini verilerle ortaya koymuştur.

Ravenstein (1885) tarafından oldukça erken dönemde kaleme alınan çalışma, göçün nasıl gerçekleştiğini anlamaya çalışan ve bu konuda kanunlar ortaya koymayı amaçlaması bakımından kayda değerdir. Ravenstein'in çalışması göç hakkında yapılan ilk çalışma olması açısından öne çıkmaktadır. Bu çalışma, göç araştırmalarını müstakil bir araştırma alanı yapmaya yapısal katkılar sunmaktadır. Lee (1966) tarafından kaleme alınan eser de göç konusunda teorik katkılar yapan ciddi ve uzun soluklu bir çalışmadır.

Çağlayan (2006) tarafından kaleme alınan çalışma da göçün teorik yönünü ortaya koyan bir eser olmuştur. Göçe dair ortaya konan teorileri ve pratikleri ifade etmesi bakımından kıymetli bir eser olmuştur. Brettel ve Hollifield (2014) tarafından kaleme alınan eser göç teorileri konusunda ciddi bir başka eserdir. Tezim yazımında yararlanılan ve başvuru kaynak, göç çalışmalarının müstakil olarak yapılması koşullarını kuvvetlendirmektedir.

Acer ve Kaya (2010) tarafından kaleme alınmış çalışma, saha verilerine dayanması, uluslararası hukuk ile desteklenmesi ve somut politikalar önermesi bakımından literatüre uzun soluklu katkı sunmuştur. Yine Özdal (2021) tarafından kaleme alınan eser, Türkiye’de yapılan göç araştırmalarına kuramsal ve kavramsal katkılar yapmış, konuyu istatistiklerle desteklemiştir. Bu yönü ile göç araştırmalarına büyük ölçekli katkılar sağlamıştır. İçduygu ve arkadaşlarının (2014) eseri de konuya derinlik kazandıran ve teorik zemini kuvvetli bir eser olarak bu tezin yazılmasına katkı sağlamıştır.

Buzan (2008) ve Waver Waewer (2008) tarafından aynı yıl kaleme alınan iki makale, güvenliğin değişen boyutunu ele alan ve göç ile güvenliğin kesişimine dair gelişen tartışmaya önemli katkılar sağlamışlardır. Böylece göç, güvenliğin ilgi alanına daha derin bir yönü ile girmiş oldu. Baysal ve Lüleci (2015) tarafından kaleme alınan makale ise göç ile güvenlik arasındaki ilişkiyi Kopenhag Güvenlik okulu açısından değerlendiriyor ki bu yaklaşım, göçün güvenlik açısından kavramsallaştırıldığı değerli ve etkili bir yaklaşımı ifade etmektedir. Küçük’ün (2021) çalışması ise güvenlik perspektifine yeni bir pencereden bakmayı sağlayan Aberystwyth Ekolü’nü tanımayı sağlaması açısından önemlidir. Bu eser, göç ile güvenliği ilintilendiren önemli bir ekolü anlamayı ve göç ile güvenliği birlikte yeni bir düzeyde düşünmeyi olanaklı kılmaktadır.

Baysal ve Lüleci (2015) tarafından kaleme alınan eser, göç ile güvenliği birlikte değerlendiren önemli bir çalışma olarak teze rehberlik etmiştir. Benzer şekilde Brauch (2006) tarafından kaleme alınan çalışma da güvenliğin yeniden kavramsallaşması noktasında literatüre katkı sunmuş ve tezde yer alan göç-güvenlik ilişkisinin anlaşılmasına katkı sağlamıştır.

Çalışmalar genel itibari ile verilerin kaynağına işaret etmekte ancak metodolojik açıdan çeşitli zayıflıklar içermektedir. Birbirini tekrar eden giriş ve sonuç bölümleri göze çarpmaktadır. Yine benzer şekilde neredeyse tüm çalışmalara göçü tanımlamaya çalışırken kendilerini ve diğer çalışmaları tekrara düşmüştür. Yöntemine dair nitelikli

içeriğe sahip olunan çalışmaların ise tamamına yakını nitel araştırma yöntemi benimsemiş ve içerik analizi metodu kullanmıştır. Bu yöntem ve analiz metodu, konunun mahiyeti dikkate alındığında isabetli bir tercih olarak görülmektedir. Sonuç olarak çalışma, gerçekleşen göçlerin ekonomiler üzerindeki sınırlı etkisini ortaya koymuştur.

Çalışmalar, göç politikası ile insanı yardımı veya dış politikayı ayırmamaktadır. Dış politikanın bir bileşeni olduğu gibi iç politikanın bir bileşimi olan göç politikası, iç ve dış politikanın da kesişim alanıdır. Bu nedenle çalışmalar çoğunlukla göç politikasının insani yönü ile politik yönünü ayırt edememektedir. Lakin göç politikası sürekli, kalkınma ile ilişkilendirilmiş, sürdürülebilir bir nitelik taşımaktadır. Bölgede meydana gelmiş bir uluslararası kriz ile ilgili olarak karşılaşılan göç akınını yönetmek ise daha ziyade dış politikanın konusudur ve geçici bir nitelik taşıyan krizin yönetimini ifade etmektedir.

Bununla birlikte Türkiye'nin izlediği göç politikasını her yönüyle ele alan ve bu konuda pratik öneri geliştiren çalışmaların sınırlı olduğunun da altı çizilmelidir. Zira Türkiye'nin sürdürülebilir, ön alıcı ve sistemli bir göç politikasını duyulan ihtiyaç ortadadır. Bu alanda yapılacak akademik çalışmaların karara alıcılar açısından değerli referans noktaları olacağı kabul edilmelidir.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Çalışmada olgu ve olayların kendi doğal ortamları içinde gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya konmasına yönelik doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışma kapsamında kullanılan önemli kaynaklar ve dokümanlar incelenmiş, organize edilmiş ve nitelikli veri kaynağı olarak değerlendirilmiştir. Bu noktada çalışma, doküman analizi yöntemiyle yazılmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini küresel bir problem olan göç unsuruna yönelik, göçe maruz kalan ülkeler ve politikaları oluşturmaktayken, örneklemini Türkiye ve Türkiye’de hayata geçirilen göç politikaları oluşturmaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları ve Teknikleri

Çalışmada, doküman analizi ve içerik analizi kullanılmıştır. Bu kapsamda ulusal ve uluslararası birincil ve ikincil veri kaynakları kullanılarak literatür taraması gerçekleştirilmiş, metin analizinin önemli bir kısmını oluşturan doküman taraması ile makale, kitap, rapor, mevzuat belgeleri ve web siteleri başta olmak üzere kamuya açık nitel dokümanlardan faydalanılmıştır.

Tezde yararlanılan temel kaynaklardan ilki, Türkiye Cumhuriyeti Göç İdaresi Başkanlığı’nın resmi internet sayfası olmuştur. Bu sayfa, çeşitli verileri, anlaşmaları, raporları ve politikaları birincil elde kullanıcılarına sunmaktadır. Devletin resmi politikalarını yansıtması ve güvenilir kaynak olarak değerlendirilmesi bakımından

oldukça işlevsel olmuştur. Bununla birlikte Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), Türk Kızılay'ı gibi başlıklar, resmi internet sayfalarından paylaşılan verilerin kullanılması ile hazırlanmıştır. Yalnızca ulusal değil uluslararası kurum ve kuruluşların resmi internet sayfalarına erişilmiş ve yayımlana rapor, analiz, sözlük ve politika belgeleri incelenmiştir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksel Komiserliği, Uluslararası Af Örgütü ve Uluslararası Göç Örgütü (IOM), yayımladıkları raporlar ve analizler ile göç çalışmaları alanında ciddi katkılar sağlamaktadır. Bu tezin hazırlanmasında bu tür resmi internet sayfaları önemli bir veri kaynağı olarak kullanılmıştır.

3.4. Verilerin Toplanma Süreci

Dergi Park, Google Scholar ve WoS'ta taramalar yapılmış, tezin konusu ile ilgili olan belge ve veriler değerlendirilmiştir. Bu platformlarda yapılan aramalar “göç”, “göç yönetimi”, “kamu politikası”, “göçün ekonomik etkileri”, “göçün sosyolojiktik etkileri”, “göçün mekânsal etkileri”, “Türkiye'nin göç politikaları” ve “göç tarihi” gibi anahtar kelimeler kullanılmıştır. Ulaşılan çalışmalar konu uyumu, tartışmaya katkıları ve tezin yazılması sürecine sağlayacağı entelektüel katkıları gibi kriterlere göre seçilmiş ayırt edilmiş ve kullanılmıştır.

Bununla birlikte resmi veriler elde dilmek için resmi internet sayfaları, resmi raporlar ve analizler incelenmiştir. Bu da çalışmanın birincil kaynakları olarak tezin biçimlenmesinde değerli bir katkı sağlamıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Bu çalışmada kullanılan veriler, nitel analiz yöntemleri ile analiz edilmiştir. Analiz süreci, tezi ana konusunun sorunsalına yanıt aramak ve araştırma bulgularını derinlemesine incelemek amacı taşımaktadır. Bu nedenle Dergi Park, Google Scholar ve WoS gibi platformlardan elde edilen veriler, tezin araştırma konusu ile uyumları ölçüsünde seçilmiştir. İçerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiş ve ilgili konular çerçevesinde kategorize edilmiştir. Bu analiz yöntemi, elde edilen verilerin

değerlendirilmesi, tezin amacına yönelik konuların tartışılmasını ve tez konusunun işlenmesini olanaklı kılmıştır.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, araştırma kapsamında elde edilen bulgular sistematik bir şekilde sunulmuş ve ilgili literatür ile karşılaştırılarak yorumlanmıştır. Çalışmanın amacı doğrultusunda analiz edilen veriler, göçün ekonomik, sosyolojik ve mekânsal etkileri ile Türkiye'nin göç politikaları ve tarihine ilişkin temel sonuçları ortaya koymuştur. Bulgular, belirlenen araştırma soruları çerçevesinde sınıflandırılmış ve tartışılmıştır.

4.1. TÜRKİYE'DE GÖÇ YÖNETİMİ VE GÖÇ POLİTİKALARI

Türkiye, jeopolitik konumu ve bölgesinde yaşanan sosyo-politik kırılmalar neticesinde önemli bir göç merkezi olagelmıştır. Tarihi boyunca farklı etnik ve dini grupların sığınağı olan Türkiye, yakın dönemde de benzer bir rol oynamayı sürdürmüştür. Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren, devletin göç politikaları belirli kriterler ve koşullar doğrultusunda şekillenmiş ve zamana ayak uydurarak iç ve dış dinamiklere göre yeniden yapılanmıştır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2017, s. 23), Soğuk Savaş sonrasında koşullarına göre revize olmaya da devam etmiştir.

Günümüzde Türkiye hem düzensiz göç akınlarıyla hem de göçmen krizleriyle yüzleşmektedir. Özellikle Suriye İç Savaşı'nın ardından milyonlarca Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yaparak dünya çapında en fazla sığınmacı barındıran ülke konumuna gelmiştir(BBC News Türkçe, 2024a). Türkiye'nin göç politikası, bu süreçte insani yardım, entegrasyon ve güvenlik kaygılarını dengelemek üzere yeniden şekillenmiştir. Türkiye'nin milli kimliği, çevre coğrafyalardan kaynaklanan göçlere maruz kalması ve AB ile geliştirilen üyelik perspektifi gibi hususlar, Türkiye'nin göç politikalarına yön veren temel etmenlerden bazıları olarak öne çıkmaktadır. Bu bölüm, Türkiye'nin göç politikasını ve bu politikayı oluşturup uygulayan kurum ve kuruluşları incelemektedir.

4.1.1. Türkiye'nin Göç Yönetim Yapısı

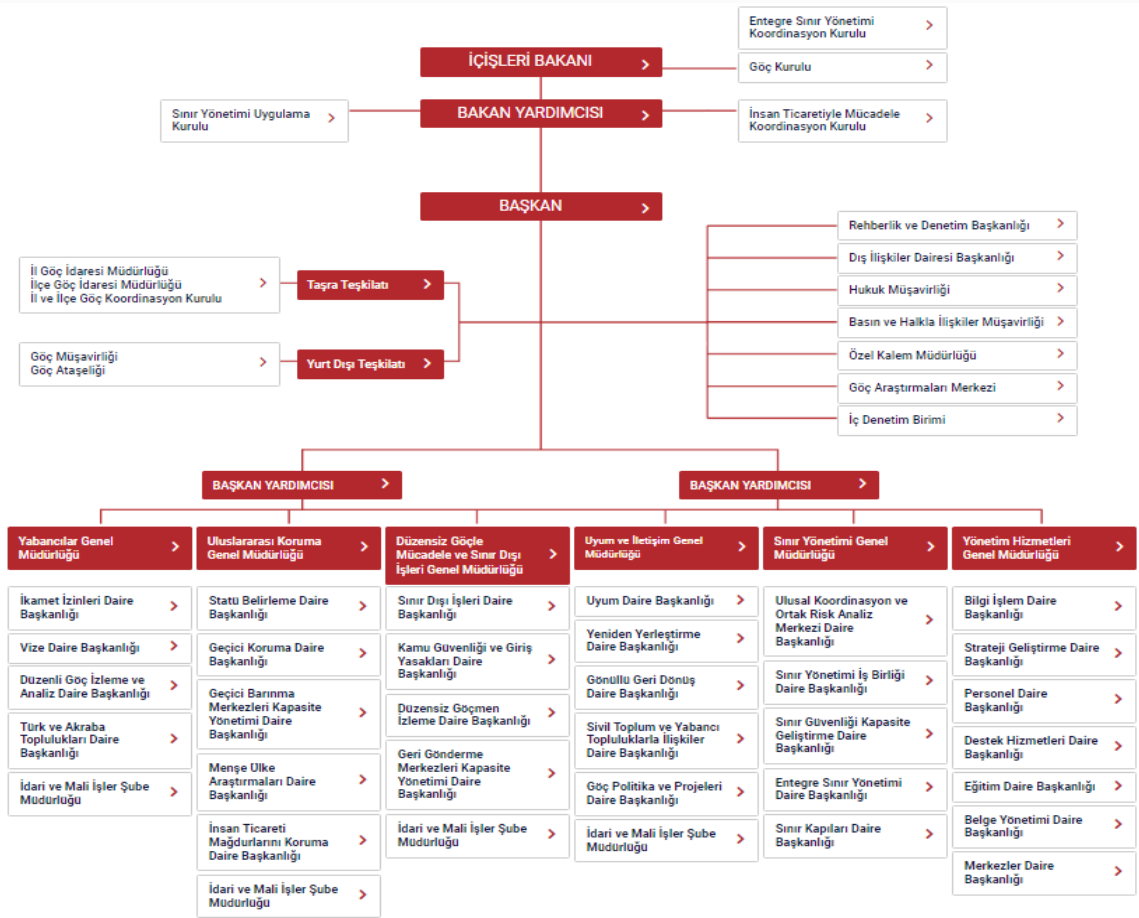
Türkiye'nin göç yönetim yapısı genel çerçevesi ile incelendiğinde Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) yürürlüğe girene kadar göç ilgili iş ve işlemlerden sorumlu olan kurumun, Emniyet Genel Müdürlüğü olduğu görülmektedir. 2014 yılına gelindiğinde yine YUKK'un öngördüğü düzenlemeler neticesinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ihdas edilmiştir. 2015 yılı itibariyle göç ile ilgili tüm iş ve işlemler, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından üstlenilmiştir. 2021 yılında ise 31646 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan 85 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Göç İdaresi Başkanlığı olarak değiştirilmiştir. Buna göre Başkanlık, göçe dair mevzuatı ve idari kapasiteyi geliştirir; yürütme erkinin kendisine verdiği görevleri yürütür ve göç politikalarını ve stratejilerini izleyip koordine eder (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024f).

Türkiye-AB ilişkilerinin bir sonucu olarak YUKK, zamanın ruhuna uygun bir göç kanunu düzenlemektedir. Göçü ve insan haklarını düzenleyen uluslararası anlaşmalardan doğan yükümlülöklere ve yetkilere uygun bir özelette olan Kanun, düzenli-düzensiz göç, uluslararası koruma ve uyum gibi farklı konuları içermesi bakımından Türkiye'nin ilk, tek ve en kapsamlı kanunudur (Uzun, 2023, s. 44). Bu kanunun bir başka önemli yönü, göçü yönetmek konusunda gerekli olan teşkilatı da düzenliyor oluşudur.

4.1.1.1. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

Türkiye'nin göç yönetim yapısı merkez, taşra ve yurt dışı teşkilatı olmak üzere üç temel sütun üzerine kuruludur. Başkanlık faaliyetlerini İçişleri Bakanlığı'nın ilgili Bakan Yardımcısının koordinatörlüğünde yürütmektedir. Entegre Sınır Yönetimi Koordinasyon Kurulu ve Göç Kurulu, doğrudan İçişleri Bakanlığı'na bağılyken Sınır Yönetimi Uygulama Kurulu ve İnsan Ticaretiyle Mücadele Koordinasyon Kurulu, İçişleri Bakan Yardımcısına bağılıdır.

Tablo 1. Göç İdaresi Başkanlığının İdari Şeması

Kaynak: <https://www.goc.gov.tr/yurtdisi-teskilati21> erişim: 02.07.2024

Göç İdaresi Genel Başkanı ise kendisine bağlı olan merkez, taşra ve yurt dışı teşkilatını yönetmektedir. Merkez teşkilat, iki Başkan yardımcısına bağlı olarak çalışan Yabancılar Genel Müdürlüğü, Uluslararası Koruma Genel Müdürlüğü, Düzensiz Göçle Mücadele ve Sınır Dışı İşleri Genel Müdürlüğü, Uyum ve İletişim Genel Müdürlüğü, Sınır Yönetimi Genel Müdürlüğü, Yönetim Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Rehberlik ve Denetim Başkanlığı, Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Hukuk Müşavirliği, Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği, Özel Kalem Müdürü, Göç Araştırmaları Merkezi ve İç Denetim Birimi'nden oluşmaktadır.

Taşra teşkilatı ise İl Göç İdaresi Müdürlüğü, İlçe Göç İdaresi Müdürlüğü ve İl ve İlçe Göç Koordinasyon Kurulu'ndan oluşmaktadır. Yurt dışı teşkilatı ise Göç Müşavirliği ve Göç Ataşeliğinden oluşmaktadır.

Tablo 1’de görüldüğü üzere Türkiye’de göç yönetimi alanında en kapsamlı görev, İçişleri Bakanlığı’na aittir. Bakanlık bu görevi Göç İdaresi Başkanlığı eliyle yürütmekte ve bu Başkanlık, merkezi bir fonksiyon icra etmektedir. Ancak göçü planlamak, yönetmek ve koordine etmek gibi faaliyetlerin tek bir kurumun uhdesine verilmiş olduğunu düşünmek yanıltıcı olacaktır. Nitekim göç, çok yönlü bir süreçtir ve yol açtığı etkiler, merkezi hükümetin yetki ve sorumluluk alanına girdiği ölçüde tüm idari katmanlarınca muhatap alınmaktadır. Milli eğitime olan etkileri ile “Göç ve Acil Durumlarda Eğitim Daire Başkanlığı”, sağlıkla ilgili alanlarda Sağlık Bakanlığı’na bağlı “Göç Sağlığı Hizmetleri Daire Başkanlığı”, çalışma hayatına olan etkileri ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bünyesinde bulunan “Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü”, dış ilişkilere olan etkisiyle Dışişleri Bakanlığı’na bağlı olan “Göç İltica ve Vize Genel Müdürlüğü” birimleri gibi kurum ve kuruluşlar ilgilenebilir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı da göçün insani ve sosyal yanını ilgilendiren alanlarda çeşitli iş ve işlemlerde bulunmakta, göç idaresine rol üstlenmektedir (Arslan vd., 2023, s. 7).

Görüleceği üzere göçü yönetmek, devlet teşkilatının ciddi bir koordinasyon içinde çalışmasını gerekli kılmaktadır. Neticede göçmen kriziyle başa çıkmak yönetsel kabiliyet, kurumsal yeterlilik ve teşkilat yapısının işlevselliğini gerektirmektedir (Uzun, 2023, s. 44). Zira göç politikasını başarısı kılan en temel faktörlerden biri, koordinasyonsuzluktur. Unutmamak gerekir ki göç konusunun çok boyutlu doğası, resmi, sivil ve gönüllü kuruluşların etkin koordinasyonunu ve güçlü bir kurum kültürünü gerektirmektedir (Coşkun, 2022, s. 1).

Göç yönetimin yapısında çatı kurum olarak İçişleri Bakanlığı görünse de diğer bakanlıklar gibi bu bakanlık da genel olarak yürütme görevini üstlenmektedir. Dolayısıyla göç ile ilgili yapının başı, Cumhurbaşkanıdır. Sahip olduğu geniş yetki alanı kapsamına göç konularının da dahil olduğu Cumhurbaşkanı, göç konusunda da karar alan ve idare eden bir konumdadır. Pratikte ise Cumhurbaşkanı bu konuda yardımcı olan politika kurulları bulunmaktadır. Göç ile ilgili olarak özerk bir kurul oluşturulmamış olsa da Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulu, Sosyal Politikalar Kurulu ve Yerel Yönetim Politikaları Kurulu, göç alanına giren sorumluluklar üstlenmektedir (Uzun, 2023, s. 52). Özellikle Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulu, Türkiye’nin göç politika ve stratejilerini tayin etmek, uygulanmasını takip etmek, göç uygulamalarını izlemek ve tavsiyelerde bulunmak, göç alanında yapılması planlanan yeni

düzenlemeleri değerlendirmek, göç politikaları ve hukuku alanında bölgesel ve uluslararası gelişmeleri takip etmek ve bu gelişmelerin Türkiye'ye yansımalarını değerlendirerek raporlamak yer almaktadır (Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri, 2018, Madde 26). Aynı Kararnamenin 30. Maddesi, Sosyal Politikalar Kurulu'na göç ve göçmen sorunlarının çözümüne ilişkin politika önerileri geliştirme, 52. Maddesi ise Yerel Yönetim Politikaları Kurulu'na göç ve iskân konularında politika tavsiyeleri geliştirme görevi vermektedir.

Görüldüğü üzere Türkiye'nin göç yönetiminin üç kademeli bir yapısı bulunmaktadır. Göçle temas eden profesyonel ilk kurum, sahada yürütücü olma işlevi üstlenen Göç İdaresi Başkanlığıdır. Başkanlığın bağlı bulunduğu İçişleri Bakanlığı ise bu alanda yetki sahibi olan en etkili yürütücü güçtür. Diğer bakanlıklar da sorumluluk alanlarına girdiği ölçüde göç ile ilgili karar ve sorumluluklar almakta ve uygulamalar gerçekleştirmektedir. Göç konusunda en yetkili makam, Cumhurbaşkanlığı olup tüm politika ve uygulamalardan hem planlayıcı hem de uygulayıcı olarak sorumludur.

4.1.1.2. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)

Göç yönetimi, ulusal ve uluslararası iş birliklerini gerektiren girift problemler üretebilmektedir. Türkiye, ulusal sınırları içindeki göçü yönetmek için çeşitli kurumlarını koordineli biçimde çalıştırmaktadır. AFAD da bu kurumlardan biri olarak öne çıkmaktadır.

AFAD'ın görevi, "afet ve acil durumlar ile sivil savunmaya ilişkin hizmetlerin ülke düzeyinde etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi için gerekli önlemlerin alınması ve olayların meydana gelmesinden önce hazırlık ve risk azaltma, olay sırasında yapılacak müdahale ve olay sonrasında gerçekleştirilecek iyileştirme çalışmalarını yürüten kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonun sağlanması, yurt içinde ve yurt dışında insani yardım operasyonlarının yapılması ve koordine edilmesi ile bu konularda politika önerilerinin geliştirilmesi ve uygulanması" olarak tanımlanır (AFAD, 2024b). Bununla birlikte kitlesel göç akınları karşısında görev ve sorumluluk aldığı da bilinmektedir.

AFAD Barınma ve Yapım İşleri Genel Müdürlüğü, özellikle 2011 yılında Suriye'de yaşanan iç çatışmaların şiddetlenmesi ve Suriye merkezi yönetiminin ülkede

denetimi yitirmesi sonucu yaşanan kaostan kaynaklanan kitlesel göçler karşısında Türkiye'nin çeşitli illerine çadır kentler inşa etmiş ve insani krize müdahale etmiştir. Esası deprem gibi doğal afetlere müdahale, kriz yönetimi ve yeniden yapılanma olan AFAD, Birleşik Kriz Yönetim Modeli ile insani krizi de kapsamına almakta ve özellikle kitlesel göçlerin yol açtığı sosyal krizleri de görev alanı içinde tanımlamaktadır (AFAD, 2024a).

Yukarıda anlatılanlar AFAD'ın, Türkiye açısından önemli bir sosyal politika aracı olarak rol üstlendiğini göstermektedir. Özellikle Suriye'den Türkiye'ye yönelen ani ve kitlesel göçler karşısında AFAD öncülüğünde geçici koruma statüsüne sahip üç buçuk milyondan fazla insana yönelik uygulanan politikalar, bunun iyi bir örneğidir. Sözü edilen sosyal politika, bir ifadeyle ekonomik yönden güçsüz ve ihtiyaç sahibi insanların korunması için devlet tarafından oluşturulan tedbirler, özgürlükler ve çeşitli haklar şeklinde tanımlanmıştır (Tosun, 2021, s. 119)

Türkiye özellikle Suriye ve Iraktan gelen göçten etkilenmiş, geçici koruma statüsü altında sınır bölgelerinde AFAD tarafından sığınmacılara yönelik politika faaliyetlerinin koordinasyonunu sağlamıştır (Tosun ve Azazi, 2019, s. 2). AFAD tarafından sınır illeri geçici barınma merkezleri inşa edilmiş ve kamplarda diğer ülkelerde görülmemiş insani imkânlar sağlanmıştır. Suriye'den Türkiye'ye yönelik nüfus hareketleri için AFAD tarafından Suriye sınırına yakın 10 şehirde kurulan geçici barınma merkezlerinde 258.545 Suriyelinin ikameti sağlanmıştır. Bu da o dönem ki Suriyeli toplam sayısının %10 unu oluşturmaktadır (Tosun, 2021, s. 127).

Suriyeli insan göçü başlangıçta afet kapsamında değerlendirilmiş ve Göç İdaresinin kurulmamış olmasıyla beraber AFAD'a görev olarak atfedilmiştir. Fakat tahmin edilmediği şekilde bu göç olayının uzaması ve sonu gelmemesiyle, olay afet kapsamından çıksa da 7 yıl süreyle AFAD kamplardaki hizmet yürütücülüğünü sürdürmüş ve 2017 yılı itibarıyla kampların sorumluluğu yönetsel açıdan Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne devredilmiştir (Tosun, 2021, s. 129). AFAD ülke yönetiminin güçlü ekonomik kaynak aktarımı ve Kızılay'ın katkılarıyla bu afetlerin üstesinden gelmeyi başarmıştır.

4.1.1.3 Türk Kızılay

Türkiye'nin izlediği göç yönetim politikasının bir diğer önemli aktörü, Türk Kızılay'dır. Türk Kızılay, 1868 gibi erken bir tarihte kurulmuş ve günümüzde de hizmet vermeye devam etmektedir. Bu hizmetler, afet yönetimi, kan hizmetleri, uluslararası yardım, sosyal hizmetler, sağlık hizmetleri, ilk yardım, gönüllü yönetimi, göç ve mülteci hizmetleri, maden suyu ve çadır ve hizmetler olmak üzere çeşitli içeriktedir (Türk Kızılay, 2024).

Türk Kızılay, yukarıda tanımlanan hizmetler kapsamında hiçbir ayırım gözetmeksizin Türkiye sınırları içerisinde kayıtlı bulunan tüm yabancılara yönelik çeşitli insani yardım faaliyetleri de yürütmektedir. Özellikle göçle ilgili olan kısmı koordine eden Türk Kızılay Göç ve Mülteci Hizmetleri Müdürlüğü, Türkiye'deki diğer kurum ve kuruluşlar ile koordineli biçimde hizmet vermektedir. Bu iş birliği, aynı zamanda uluslararası boyutta da gerçekleşmektedir. Sosyal hizmet, nakdi ve aynı yardım, eğitim ve toplumsal hizmet gibi çeşitli içerikteki bu hizmetler, Türkiye'nin izlediği göç politikası ile uyumlu ve onu tamamlayıcı niteliktedir. Bu yönüyle Türk Kızılay'ı Türkiye'nin izlediği göç politikasının başlıca bileşenlerinden biri olarak öne çıkarmaktadır. Bununla birlikte Kızılay, uluslararası iş birlikleri ile de Türkiye'nin göç politikasını destekleyen ve onun bir manivela kolu gibi hareket eden kritik araçlardan biri olarak öne çıkmaktadır (Waite, 2021).

Kızılay çatısı altında direktörlük kapsamında faaliyet gösteren dört koordinatörlük bulunmaktadır. Bunlar; Ülke Alan Koordinatörlüğü, Nakit Temelli Destek Programları Koordinatörlüğü, Toplum Temelli Göç Programları Koordinatörlüğü ve Çocuk Programları Koordinatörlüğüdür (Türk Kızılay, 2020a, s. 92). Göç alanında faaliyet gösteren koordinatörlükler, birbirleri arasında sürekli yönlendirme yapan ve iş birliği içerisinde çalışan, uyguladıkları faaliyetlerde güçlü bir yönlendirme mekanizmasına sahip bir yapıdadır. Dolayısıyla bütün koordinatörlüklerin uygulamalarının birbiriyle iç içe, yakın temaslarla, sahanın ihtiyacına yönelik birbirini tamamlayıcı faaliyetlere sahip olduğunu belirtmek gerekmektedir.

4.1.1.4. Yerel Yönetimler

Göç yönetimi bağlamında önemli işlevlere sahip olan bir diğer aktör ise yerel yönetimlerdir. Anayasal düzenlemeler, başta belediyeler olmak üzere yerel yönetimlere göç ile olmak üzere çeşitli görev ve sorumluklar yüklemektedir. Bu görev ve sorumluluklar, tabii olarak Türkiye'nin izlediği göç politikası ile uyumlu ve destekleyici niteliktedir. Bununla birlikte göç nedeniyle ortaya çıkan sorunlar, merkezi yönetim kadar yerel yönetimi de ilgilendirecek mahiyete sahiptir (Simde Dağıdır, 2023, s. 71). Bu durum, yerel yönetimleri göçün kaçınılmaz bir bileşeni haline getirir.

Belediye ve diğer yerel yönetim organları, bütçe ve yetenekleri kapsamında göçmenlerin sosyal, iktisadi, ekonomik ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamakta ve merkezi yönetimin taleplerini yerine getirmektedir. Ulusal yönetim kurumları ile iş birliği içinde çalışan yerel yönetimler, ortaya koydukları bütçe veya planlarla göçmenlere yönelik çeşitli iyileştirici veya koruyucu çalışmalar yürütmektedir.

Önemle belirtmek gerekir ki yerel yönetimler, kendi yetki alanları içindeki faaliyetlerini yürütürken özerk karar alabilir ve merkezi uygulamalarla çelişmemeye özen gösterirler. Bununla birlikte Türkiye'nin genel göç yönetim politikası ile uyumlu olmayı gözetirler. Yine burada önemle belirtmek gerekir ki yerel yönetimler sınırlı ekonomik olanaklara, çeşitli mevzuat engellerine, yetersiz nitelikte personele ve politik kaygılara sahiptir (Ateş, 2020, ss. 28-31). Bu unsurlar yerel yönetimleri, göç ve göçmenlere yönelik uygulanan politikalarda manevra alanını sınırlamaktadır.

4.1.2. Türkiye'de Göç Politikasına Yön Veren Hukuki ve İdari

Düzenlemeler

Türkiye'nin göç politikası gerek ulusal gerek uluslararası ihtiyaç ve koşullara bağlı olmak üzere çeşitli hukuki ve idari düzenlemelerle şekillendirilmiş ve geliştirilmiştir. Göçün düzenlenmesi, denetlenmesi ve yönetilmesi amacıyla oluşturulan bu düzenlemeler, uluslararası anlaşmalar ve Türkiye'nin özgün koşulları doğrultusunda sürekli olarak güncellenmiştir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2017, s. 24).

Türkiye, Osmanlı Devleti'nin ardılı olarak pek çok halka ve göçmene ev sahipliği yapmış ancak 1934 yılına kadar göç ile ilgili somut bir yasal düzenleme yapmamıştı. 1924 Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesi ile uluslararası düzeyde olan veya münferit göçlerle sürekli olarak nüfus hareketlerine maruz kalan Türkiye, nihayet 1934 yılında 2510 sayılı İskân Kanunu çıkararak bu alanda hukuki düzenlemeler yapmaya girişmiştir. Soydaş odaklı olan bu yasal düzenleme, 2006 yılına kadar yürürlükte kalmıştır (İskân Kanunu, 2006a).

1934 yılında kabul edilen İskân Kanunu, Türkiye'nin planlı yerleşimini kapsamakla birlikte geriye kalan göç süreçlerini kapsamamaktaydı. Bu kapsam dışında kalan yabancıların durumu, 1950 yılında çıkarılmış olan 5682 sayılı Pasaport Kanunu ile aynı yıl düzenlenen 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri kanunu düzenlemekte ve yürütmekteydi (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2017, s. 23). 1964 yılında Harçlar Kanunu, 2003 yılında Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu, 2006 yılında İskân Kanunu, 2009 Türk Vatandaşlık Kanunu ve 2016 yılında kabul edilen Uluslararası İşgücü Kanunu, Göç İdaresi Başkanlığının ilan ettiği ulusal belgeler arasında listelenmektedir. Bununla birlikte Cumhurbaşkanlığının ilgili kararnameleri ve Bakanlar Kurulunun kararları, Türkiye'nin izlediği göç yönetimine ilişkin yasal mevzuatı oluşturmaktadır. İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı gibi belgeler de göç yönetimine yönelik yasal zemini ve politikaları belirleyen, sevk eden ve sonuçlandıran müktesebatı oluşturmaktadır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024e).

Türkiye, Dışişleri Bakanlığı tarafında hazırlanan tasarı doğrultusunda, 1951 yılında imzalanan Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmenin tasdikine dair karar tasarısı yayımlayarak Cenevre Sözleşmesine 1961 yılında taraf olmuştur (Cenevre'de 1951 tarihinde imzalanmış olan Mültecilerin Hukuki Durumuna dair Sözleşmenin tasdiki hakkında kanun tasarısı ve Dışişleri Komisyonu raporu (1/125), 1961). Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesine ek 1967 New York Protokolüne de 1968 yılında katılmıştır. Her iki sözleşme için de coğrafi sınırlama şerhi koyduğunu ve koymayı sürdürdüğünü belirtmek önemlidir (Uluslararası Af Örgütü, 2016).

Uluslararası kuruluşların göç konusundaki karar ve uygulamalarını takip eden ve bunların bir kısmına dahil olan Türkiye, Avrupa Birliği ile geliştirdiği ve üyeliği amaçlayan ilişkiler de Türkiye'nin göç müktesebatını etkilemiştir. Türkiye ile AB arasında süren üyelik müzakereleri ve uyum süreci kapsamında Türkiye, göç ve

uluslararası koruma konularında düzenlemeler içeren Adalet, Özgürlük ve Güvenlik başlıklı 24. Fasılla ilgili olarak çeşitli düzenlemeler yapmış ve tedbirler almıştır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2017, s. 23). Bu kapsamda 2005 yılında İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı” çalışmaları başlatılmış ve 2008 tarihinde İçişleri Bakanlığına bağlı İltica ve Göç Mevzuatı ve İdari Kapasitesini Geliştirme ve Uygulama Bürosu kurulmuştur. BM MYK ve Uluslararası Göç örgütü gibi bu alanda uluslararası düzeyde faaliyet gösteren kuruluşlar ile iş birliği içinde çalışmalar yürütülmüş ve çalışmalar neticesinde hazırlanan taslak, 5543 sayılı YUKK, 2013 yılında kabul edilmiştir (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024a).

YUKK, Türkiye'nin göç alanında izlediği politikaları ve ilgili kurumları oluşturması bakımından önemli bir aşamayı ifade etmektedir. İnsan hakları temelinde, özgürlük ve güvenlik dengesini gözetecek ve uluslararası standartları hedefleyecek şekilde hazırlanan kanun, yönetilebilir bir göç sistemi için hukuki ve idari bir zemini teşkil etmektedir (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013).

Temel yasa olarak YUKK'un yanında çeşitli ulusal ve uluslararası mevzuat da bulunmaktadır. Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu, Harçlar Kanunu, İskân Kanunu, Pasaport Kanunu, Türk Vatandaşlık Kanunu ve Uluslararası İşgücü Kanunu, iç mevzuatı oluşturmaktadır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024d). Ulusal mevzuat, Türkiye'nin egemenlik hakları çerçevesinde oluşturduğu kanun ve kaideleri ifade etmektedir.

Uluslararası mevzuat ise uluslararası anlaşma veya uluslararası kuruluşların oluşturduğu sözleşmelere katılım neticesinde yürürlük kazanan kurallar bütünüdür. Zira göç, uzun yıllardır uluslararası ilişkilerin ve devletler arasındaki ilişkilerin konusu olmuştur. Devletler münferit olduğu gibi müşterek olarak da bu konuda çeşitli gelişimler göstermiştir. Uluslararası mevzuatı geliştiren bu yaklaşım, çeşitli anlaşma ve belgelerin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Buna göre “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi”, “Göçmen İşçinin Hukuki Statüsü Hakkında Avrupa Sözleşmesi”, “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme” ve “Tüm-Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme” gibi sözleşmeler, uluslararası mevzuatı oluşturmaktadır (Göç İdaresi

Başkanlığı, 2024e). Bu mevzuat, Türkiye'nin izlediği göç politikalarına kimi rehberlik etmekte kimi zamanda yön vermektedir.

Bu kapsamda 1948 yılında BM'de kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannameyi doğrudan göçü düzenlememekle beraber genel insani çerçeveyi çizmesi bakımından kayda değerdir. Nitekim bu metin, göç ile ilgili metinler için kullanışlı bir çıkış noktası sunmaktadır. 1950 yılında imzalanan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi de benzer şekilde ancak daha bağlayıcı hükümler içeren bir mahiyettedir. Avrupa Konseyi'nin imzaladığı bir diğer sözleşme Göçmen İşçinin Hukuki Statüsüne İlişkin Avrupa Sözleşmesidir. 1977 yılında imza altına alınan sözleşme, Avrupa ülkelerinin işgücünü düzenlemeye yönelik adımlarıydı. Yine de göçmenlerin uluslararası hareketlerini düzenlemesi bakımından kayda değerdir (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024e).

Nispeten yakın tarihli bir diğer önemli sözleşme de Tüm-Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşmedir. 1990 yılında BM tarafından imza altına alınan sözleşme, uluslararası göçün önemli bir kısmını oluşturan iş gücü hareketini ve ailelerinin statüsünü düzenlemektedir (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024e)

Türkiye'nin göç politikasını etkilemesi bakımında bir diğer önemli düzenleme, AB ile Türkiye arasında imzalanan Katılım Ortaklığı Belgesidir. Bu belge, adaylığı resmi olarak tanınan ülkeler için Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan ve Konseyce onaylanan belgedir. AB müktesebatının bir parçası olan belge, Türkiye'nin uymak zorunda olduğu düzenlemeleri işaret etmektedir (T.C. Avrupa Birliği Başkanlığı, 2024).

Katılım Ortaklığı Belgesi yanında Kalkınma Planları (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2024a), Orta Vadeli Programlar (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2024b), Stratejik Planlar (Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2024) ve İltica ve Göç Ulusal Planı (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024c) gibi temel belgeler de Türkiye'nin göç politikasının oluşmasından ve yürütülmesinde etkilidir. Zira bu belgelerin konu edindiği alanlar, mutlaka göç tarafından etkilenmektedir. Bu belgelerin her biri, göçü hesaba katmalı ve düzenlemelerini göç olgusunu dikkate alarak yapmalıdır. Bu nedenle belgeler, göçü düzenleyen hukuki metinler içinde değerlendirilmelidir.

Tüm ulusal ve uluslararası mevzuat, göçü ve göçmenin statüsünü düzenlemeyi amaçlamıştır. Bu mevzuat, devletin izlediği göç siyasetini tasarlamış ve politikaların

temelini oluşturmuştur. Başka bir deyişle Türkiye, karşılaştığı iç ve dış göç süreçleri ile dönemin gereklerini değerlendiriş ve konular hakkında kanuni düzenlemelere gitmiştir. Bunun sonucunda kurumların görevleri tanımlanmış, devletin politikası cisimleşmiş ve uygulamalar için gerekli hukuki zemin inşa olmuştur.

4.1.3. Türkiye’de Göç Yönetimi ve Politikaları

Göç yönetimi (migration managament) kavramını henüz 1993 yılında detaylandıran Ghost, 2000 yılında *Managing Migration: Time for a New International Regime* adlı kitabını derlediğinde, uluslararası sistemin büyük bir göç baskısı altında olduğunu ortaya koymaktaydı. Yazara göre bu durum, yeni bir göç yönetim rejimi gerektirmekteydi (Ghosh vd., 2000, ss 6). 21. Yüzyıl, uluslararası sistemin tüm aktörlerini derinden etkilemiş ve inisiyatif almaya, politika geliştirmeye zorlamıştır. Göç yönetimi kavramını göçü daha düzenli, öngörülebilir ve yönetilebilir bir süreç dâhilinde kontrol etme ve ilgili tüm paydaşlar açısından faydalı hale getirme girişimi olarak açıklamak mümkündür (Geiger, M., Pécoud, A., 2010; (Arslan vd., 2023). Bu noktada devletlerin göçü müstakil bir konu olarak ele almaya başladığı görülmekte ve göç politikalarının ülkelerin birincil meseleleri olmaya başladığı gözlenmektedir.

Türkiye, ciddi bir göç baskısı altındadır ve bunu yönetmek için gerek hukuki gerek idari düzlemde, ulusal ve uluslararası düzeyde, bir dizi tedbiri ve uygulamayı devreye sokmaktadır. Türkiye, göçmen ve göç politikası konularına uzak bir ülke olmamakla birlikte, tarihsel anlamda Türklerin yol açtığı veya etkilediği göç akınları veya süreçleri, sistemik düzeyde etkiler üretmiştir. Bugün ise göçün uluslararası hacmi artmış ve göç, devletleri politika geliştirmeye zorlamıştır. İç ve dış gelişmelere bağlı olarak karmaşık bir biçimde şekillenen Türkiye’nin göç politikası bu bağlamda günün gereklerine uygun olarak sürekli anlamda değişmekte ve güncellenmektedir (İnce, 2023, s. 84).

Göç politikası, aralarında çeşitli kesişimler barındırsalar da ulusal ve uluslararası olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İç göç politikası ile başta İskân Kanunu olmak üzere çeşitli hukuki, sosyal ve ekonomik düzenlemelerle ulus içindeki insan hareketleri yönetilirken uluslararası göç politikası ile üzerinde daha kapsamlı politikalar geliştirilen ve ulusal sınırları aşan insan hareketleri ifade edilmektedir.

Ancak bu iki alanı keskin çizgilerle ayırmak oldukça zordur. Hedef ülke açısından Türkiye'nin sahip olduğu göç politikası; sınır geçişleri, bireysel ve kitlesel göçmenlerin kabulü, toplumsal bütünleşme, sınır dışı edilme, Türkiye'deki uluslararası göçmenlerin kamu hizmetlerine erişimi, göçmenlerin vatandaşlığa kabulü, göçmenlerin devlet kurumları ile ilişkileri, göçmenlerin mekânsal yoğunlaşması, yabancı düşmanlığı, nüfus hareketinin ortaya çıkardığı etkiler gibi konular üzerinde belirleyici olmaktadır (İnce, 2023, s. 85). Literatür, Türkiye'deki göç dönemlerinin 1923-1950, 1950-1980 ve 1980 sonrası olmak üzere üç döneme ayrılarak incelendiğini göstermektedir (İçduygu vd., 2014). Bu tarih referansları, göç politikası çalışmalarında ulusal olduğu kadar uluslararası gelişmelerin de esas alındığını göstermektedir.

Cumhuriyetin kuruluşundan 1950'li yıllara kadar Türkiye'nin göç verme ve alma politikası üzerinde daha çok Batı'da ortaya çıkan ulus-devlet inşa sürecinin etkili olduğu ve göçün, politik amacın bir aracı haline geldiği bilinmektedir. 1934 yılında çıkartılan İskân kanunu, Türkiye'nin göç politikasındaki temel hukuki düzenleme olmuştur (İnce, 2023, s. 85). O yıllarda güç ile özdeşleştirilen nüfus miktarı, Türkiye açısından sınırlı bir kaynaktı ve göç, askeri, siyasi, ekonomik ve sosyal açılardan da önemliydi. Cumhuriyetin erken döneminde nüfusu az olan Türkiye, bunu artırmak için Türk olan ve Türk soyuna bağlı olan kişilerin Türkiye'ye göçünü teşvik etmiştir. Başka bir ifadeyle Cumhuriyetin ilk yıllarındaki göç politikası, politik ve güvenlik öncelikler taşımaktaydı (İnce, 2023, s. 85). Cumhuriyetin ilk yıllarında izlenen göç politikası, küresel olaylardan daha çok ulusal öncelikler gözetilerek düzenlenmiştir. Bu dönemde göç politikasını geliştirmekten, uygulamaktan veya izlemekten hususi olarak sorumlu herhangi bir kurum kurulmamış ve göç, merkezi hükümetin sorumluluğunda kalmıştır.

1950-1980 döneminde de Türkiye göç politikası, Soğuk Savaş'ın ve NATO üyeliğinin dayattığı koşulların yanında ulusal düzeyde yaşanan çeşitli baskıların etkisiyle gelişmiştir. Bu dönemde Türkiye, güvenlik ve ekonomik eksenli bir siyaset izlemiş ve göçü evrensel değerlere uygun biçimde yönetmeye çalışmıştır (İnce, 2023, s. 86). Bu düzenlemelerle göçmenlerin Türkiye'ye girişi, çıkışı, hakları detaylandırılmıştır, göçün düzenli, kontrol edilebilir ve kayıt altında gerçekleşmesi sağlanmaya çalışılmıştır (Demirhan ve Aslan, 2015, s. 30).

1980'li yıllara gelindiğinde Soğuk Savaş koşullarının yumuşamaya etkisini yitirmesiyle birlikte Türkiye'den iç gücü göçü artmaya ve Türkiye'ye yeni tip göçler

yönelmeye başlamıştır (Danış, 2016). Bununla birlikte Türkiye, giderek daha yoğun bir biçimde transit ve hedef ülke haline gelmeye başlamıştır (Acer ve Kaya, 2010, s. 68). Türkiye'nin coğrafi olarak göç güzergahında bulunması, istikrarsız bir coğrafyaya komşuluk etmesi ve giderek daha cazip bir sosyoekonomik seçenek haline gelmesi, bu sürece etki etmiştir. Bu koşullar Türkiye'yi etkin bir politika olmaksızın yakalamış ve büyük sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur (Canpolat ve Arner, 2012, s. 15). Bu dönemde Türkiye'ye doğudan gelen Türk ve Müslüman kökenli göçmen ve sığınmacıların sayısı, batıdan gelenlerin sayısını geçmemiştir (Acer ve Kaya, 2010, ss. 63-67). Buna rağmen Türkiye'nin göç yönetimi, Cumhuriyetin kuruluşundan 1980'lerin sonlarına kadar 'Türk soylu' merkezli bir mahiyetini koruma devam etmiştir (Duvell, 2014, s. 43). Burada iki temel belirleyiciden söz etmek mümkündür. Soğuk Savaşın sona ermesi ve nüfus hareketlerinin küresel düzeyde artan seyri, Türkiye'yi de yeniden konumlanmaya itmiştir. Küresel trendin ardında ikinci belirleyici faktör, Türkiye'nin ekonomik ve politik çekim merkezi olarak cazibesinin artmış olmasıdır (Uzun, 2023, s. 43). İç ve dış faktörlere bağlı olarak gelişen bu süreç, Türkiye'ye yönelen göç biçimini ve göçmen profilini değiştirmiş, göçün hacmini arttırmış ve neticede Türkiye'yi inisiyatif geliştirmeye itmiştir.

Tüm bu koşullar Türkiye'yi göç politikasını iyileştirmeye yöneltmiştir. 1994 yılında çıkartılan İltica Yönetmeliği, bu kapsamdaki çalışmaların ürünlerinden biri olarak değerlendirilmelidir. 2000'li yıllarla birlikte AB süreci, Türkiye'nin göç politikasını biçimlendiren en temel güç olarak belirmiştir (Acer ve Kaya, 2010, s. 83). 2003 Katılım Ortaklığı Belgesi ve 2005 İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenmesine İlişkin Ulusal Eylem Planı ve 2013 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu bu bağlamdaki en temel belgelerdendir. Tüm bu süreçler sonunda göçle ilgili müstakil birimler kurulmuş, yasal düzenlemeler yapılmış ve göç, genel siyasetin öncelikli konuları arasına girmiştir.

Görüldüğü üzere Türkiye'nin göç politikası, çeşitli aşamalardan geçmiş ve günümüzdeki yapısına ulaşmıştır. Modern göç politikasının oluşmasında dış dinamikler ve özellikle AB ile yürütülen üyelik müzakereleri belirleyici olmuştur. Türkiye ile AB arasında 2001 yılında imzalanan Katılım Ortaklığı Belgesi, Türkiye'nin AB müktesebatını kabul etme ve buna uyma sürecini başlatmış ve göç, bundan doğal olarak etkilenmiştir (Acer ve Kaya, 2010, s. 83). Zira göç, AB müktesebatının önemli bir bileşenidir. Türkiye, AB müktesebatı ile uyum sağlama noktasında 2000'li yıllardan

sonra pek çok alanda hukuki ve idari düzenlemeyi hayata geçirmiştir (Uzun, 2023, s. 43). Süreç, Türkiye'nin hem yasal ve kurumsal hem de ideolojik olarak AB'ye yakınlaşması ve AB değerlerini kabul etmesi sürecini gerektirmekteydi. Bu durum, Türkiye'nin göç politikasını Avrupalılaştırmaya yaklaştırmıştır. Ancak Türkiye'nin kendine özgü koşulları ve içinde yer aldığı istikrarsız coğrafyanın dayatmaları ve ulusal kimliği, onu kendine özgü bir siyaset izlemeye sevk etmektedir.

Ne var ki bu nevi şahsına münhasır olma durumu gerek iç gerek dış faktörler tarafından çeşitli sınırlamalara maruz bırakılmaktadır. Sıklıkla vurgulanan AB ile üyelik süreci, bunların başında gelenlerdendir. Örneğin Türkiye ile AB'nin dış sınırlarının kontrolünden sorumlu AB Sınır ve Sahil Güvenliği Ajansı (Frontex) arasında 2012 yılında imzalanan Mutabakat Zaptı neticesinde 2016 yılında Frontex'in bir irtibat görevlisi Türkiye'ye atamıştır. Bu, Türkiye'nin göç merkezli sınır siyasetinde müstakil davranmasının önüne geçen faktörlerden biridir zira Türkiye, AB'nin dış sınırlarında yer alan devletlerle iş birliği içinde geliştirilen Entegre Sınır Yönetimi (ESY) sisteminin bir tarafı ve uygulayıcısı konumundadır (Özer vd., 2023, s. 267).

AB ile Türkiye arasında imzalanan ve Türkiye'nin göç siyasetini etkileyen bir diğer belge, Geri Kabul Anlaşmasıdır. AB'nin göç ihraç stratejilerinden biri olarak nitelenen Geri Kabul Anlaşmalarının tarihi AB'nin ilk yıllarına kadar uzansa da özellikle 1990'larda Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile ve 2000'lerden sonra da üçüncü ülkelerle imzalanmaya başlanmıştır. AB'nin göç politikasının önemli araçlarından biri olan Geri Kabul Anlaşmaları, Avrupa'nın istenmeyen göçmenlerden kurtulma stratejisi olarak işlemektedir (Bouteillet-Paquet, 2003, s. 359). Türkiye, AB'nin göç politikasından etkilenen ve finansal destek elde etmek beklentisiyle bu yükü paylaşan bir aktör konumundadır (Özer vd., 2023, s. 269).

Türkiye'nin AB ile 2016 yılında imzaladığı AB-Türkiye Mülteci Mutabakatının da gereklerine yerine getirmesine rağmen Avrupa Komisyonu, başta Suriyeliler olmak üzere, Yunan adalarından Türkiye'ye dönen mültecilerin oranının yavaş seyrettiğini ifade etmiştir. AB'nin göçmen politikasının yarattığı yük, Türkiye'nin göç politikasını hem zorlamakta hem de sürdürülebilir olmaktan uzaklaştırmaktadır. Türkiye, AB'den dönen mültecileri üçüncü bir ülkeye yerleştirmede etkin bir siyaset izleyememekte ve bu nedenle göçmen yükü artmaktadır (Özer vd., 2023, s. 269).

AB ile yürütülen üyelik müzakereleri ve AB müktesebatına uyum, Türkiye'nin göç politikası noktasında çeşitli gelişmelere yol açsa da sınır güvenliği, göçmenlerin göç süreçlerinde maruz kaldıkları insan hakları ihlalleri, AB'nin göçmenlere yönelik insani olmayan çeşitli müdahale ve uygulamaları, Türkiye'nin göç politikasını sınırlandıran ve taahhütlerini yerine getirmeyi zorlaştıran koşullar yaratmaktadır. Bunun yanında AB'nin göçü dışsallaştırması, göçmenleri AB sınırları dışına çıkarması, göçü güvenlik tehdidi olarak görmesi ve düzensiz göçü kaynak ve transfer ülkelerde engellemeye çalışması, göçmenlere karşı askeri tedbirleri devreye sokması ve bazı durumlarda kuvvet kullanması, AB için yeni bir strateji değildir (Uygun, 2023, s. 154). Ancak burada göçmen haklarından ziyade AB'nin insani olmayan göç yönetimi söz konusu olmaktadır. Bu da Türkiye'nin bu konuda geliştireceği göç politikalarını ve uluslararası iş birliklerini sınırlandırmaktadır.

Türkiye'nin göç politikası, istikrarsız sınırlar, Batı'daki deniz sınırlarının kontrolünün zorluğu, yakın coğrafyalardaki sıcak çatışmalar ve kaotik toplumsal düzenler ve AB'nin Türkiye'ye giderek daha fazla yük bindiren göç yönetimi gibi faktörler nedeniyle oldukça büyük bir baskı altındadır. Üstelik küresel örneklerde insani olmayan ve güvenlikle giderek daha fazla ilintilendirilen göç yönetimi, Türkiye'nin uluslararası iş birlikleri konusunda çeşitli çekinceler taşımaya da neden olmaktadır. Zira Türkiye göçü daha insancıl bir yaklaşımla ele almakta, evrensel değerleri gözetmekte ve insan haklarının uygulanmasını öncelemektedir.

Göç yönetiminde milli menfaatleri gözetken ve bununla birlikte insan odaklı politikalar geliştirme vizyonu ile hareket eden Türkiye, göç hacminde meydana gelen artışla göç yönetimindeki esnekliğini yitirmekte, göçü yönetmekte zorlanmakta ve göçü giderek daha yoğun biçimde güvenlik perspektifinden değerlendirmeye başlamaktadır. Yapılan kurumsal ve hukuksal değişiklikler, çağın ve koşulların gereği olarak görülse de bazı durumlarda yeterli görülmemektedir (Uzun, 2023, s. 52).

Günümüzde Türkiye'nin en ciddi sorunlarından birisi, düzensiz göçü yönetmektir. Türkiye'nin aldığı göç genel olarak kitlesel ve düzensizdir. Buna karşın verdiği göç ise daha ziyade düzenli göç niteliğindedir (Demirhan ve Aslan, 2015, s. 16). Türkiye, dünyada en çok sığınmacı barındıran ülke sıfatıyla önemli bir insani sorumluluk üstlenmiştir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin Türkiye bu konumunu 2015 yılından beri korumaktadır. Türkiye, yasal mevzuatta

“geçici koruma statüsü” kapsamında değerlendirilen Suriyelilerin yanı sıra sayıları dört yüz bine yaklaşan ve uluslararası koruma statüsünde bulunan Irak, Afganistan, İran, Somali ve diğer uyruklu sığınmacıya da ev sahipliği yapmaktadır (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2024a).

Bu tezde daha önce de ifade edildiği üzere Türkiye’nin jeopolitik konumu, az gelişmiş ve gelişmiş ülkeler arasında yer alması nedeniyle koridor konumunda oluşur, bununla birlikte artan sosyoekonomik çekiciliği, Türkiye’nin ciddi bir düzensiz göçle karşı karşıya kalmasına yol açmaktadır (Göç İdare Başkanlığı, 2024). Tüm bu sebepler, Türkiye’nin düzensiz göçle mücadelesi için ayrıca bir politika izlemesine neden olmaktadır. Bu amaçla 2021 yılında Göç İdaresi Başkanlığı bünyesinde faaliyet gösteren Düzensiz Göçle Mücadele ve Sınır Dışı İşleri Genel Müdürlüğü ihdas edilmiştir. Bununla birlikte 2021-2025 yıllarını kapsayan Düzensiz Göçle Mücadele Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı hazırlanıp devreye sokulmuştur. Buna göre Türkiye düzensiz göçü kaynağında önlemeyi, sınır güvenliğini arttırmayı, düzensiz göçmelerin geri gönderilmesi ve tüm bunların insan odaklı bir siyasetle yürütülmesine karar vermiştir (Göç İdare Başkanlığı, 2024).

Türkiye’nin göç politikasının en önemli ayaklarından biri sayılan düzensiz göçle mücadele için çeşitli uygulamalar devreye alınmıştır. Bunlardan ilki gönüllü geri dönüştür. Bu uygulama, düzensiz göçmenlerin çeşitli teşvik ve kolaylaştırıcı uygulamalarla ve kendi inisiyatifleri ile geri dönme kararına dayanmaktadır. Burada düzensiz göçmenlerin sınır dışına çıkarılması yeterli görülmemekte, ayrıca Türkiye’ye yeniden gelişlerinin de engellenmesi amaçlanmaktadır. Bir diğer strateji, uluslararası iş birliğini artırmak yoluyla bu sorunun çözümünü aramaktır. Zira düzensiz göçle mücadele ülkelerin tek başına baş edemeyeceği ölçüde ve özellikle bir sorundur. Bu doğrultuda Türkiye, sadece ülkelerle değil, uluslararası kuruluşlarla da uluslararası anlaşmalar ve iş birlikleri geliştirme yoluna gitmektedir. Düzensiz göçle mücadelenin bir diğer ayağı, geri kabul anlaşmalarıdır. Bu yolla düzensiz göçmenlerin insan hakları çerçevesinde ve uluslararası teamüllere uygun olarak ülkelerine veya transit ülkeye gönderilmesi amaçlanmaktadır. Türkiye bu konuda Suriye, Yunanistan, Kırgızistan, Romanya, Ukrayna, Pakistan ve Rusya gibi ülkelerle Geri Kabul Anlaşmaları imzalamıştır (Göç İdare Başkanlığı, 2024).

Bu bağlamda 4/4/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 58 ve 95 inci maddelerine dayanılarak hazırlanana ve 32 ilde faaliyet gösteren geri gönderme merkezleri, Türkiye'nin göç yönetiminde kritik bir görev ifa etmektedir. Acil durumlarda kurulmuş olan bu merkezler, Türkiye'de bulunan yabancıların hukuki durumlarına uygun olarak onları ülkelerine ya da üçüncü bir taraf ülkeye yollama işlemlerini gerçekleştirmektedir.

Sonuç olarak Türkiye'nin izlediği göç politikası, yalnızca Türkiye'nin değil, diğer aktörlerin de politikaları ile yakından ilgilidir ve uygulamaları sadece kendisini değil diğer aktörleri de etkilemektedir. Avrupa Birliği Sivil Koruma ve İnsani Yardım Ofisi tarafından uygulanan Sosyal Uyum Yardımı da bu politikalara somut bir örnektir (Mülteciler Derneği, 2024). Bu bağlamda tespit etmek gerekir ki iklim göçü gibi küresel ölçekte krizler ile başa çıkmanın yolları ve çözüm platformları küresel düzeyde aranmalıdır.

4.2. TÜRKİYE'DE GÖÇÜN SOSYO-EKONOMİK ETKİLERİ VE GÖÇ POLİTİKALARININ GELECEĞİ

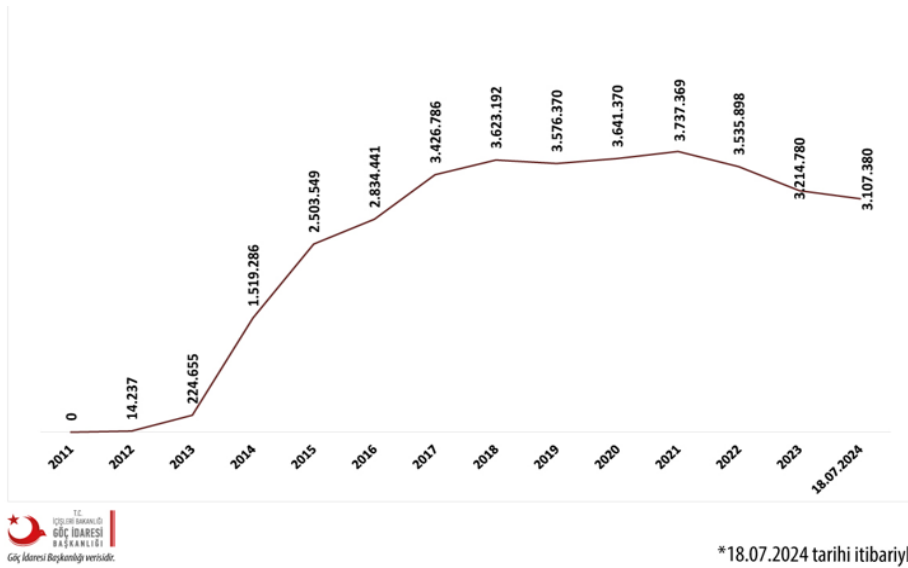
Uluslararası Göç Örgütü, 2020 yılı itibariyle dünyada 281 milyon göçmenin olduğunu belirtmiştir. Bu sayı, dünyanın toplam nüfusunun yaklaşık %3,6'sına tekabül etmektedir. Göçmenleri 164 milyonu, işçi göçmenlerden oluşmaktadır. Göçmenler ve diaspora tarafından küresel olarak aktarılan para toplam, 2019 yılı için 717 milyar dolar tutarındadır (IOM Türkiye, 2024). Söz konusu veriler, dünyadaki göç hareketinin hem insani hem finansal yönüne dair bir fikir vermektedir. Sonuçta bu hareket, devletleri çok yönlü olarak etkilemektedir. Türkiye de bu etkilerden muaf değildir.

Daha önce belirtildiği üzere Türkiye, dünyanın en çok sığınmacı barındıran ülkelerden biri konumundadır. Özellikle Suriye'de 2011 yılında başlayan istikrarsızlıklar ve takip eden iç karışıklıklar, milyonlarca Suriyelinin Suriye dışına çıkmasıyla sonuçlanmış, Türkiye, izlediği açık kapı politikası ile ciddi bir sığınmacı stoku oluşturmuştur (Erdoğan, 2020).

Suriye'de meydana gelen iç karışıklıklar ve terör nedeniyle ülkesini terk etmek zorunda kalan Suriyeliler, başta Türkiye, Lübnan ve Ürdün olmak üzere önce

komşularına yönelmiştir. Özellikle Türkiye, 2011'deki olayların ilk gününden itibaren giderek artan miktarda Suriyeli barındırmaya başlamıştır. 1951 Cenevre Sözleşmesine taraf olan ancak coğrafi şartı uygulamaya devam eden Türkiye, Suriyeli sığınmacılara mülteci statüsü vermemekte ancak onları 'geçici koruma' statüsünde barındırmaktadır (Büyükhan, 2021, s. 87). Bir kısmı ise şartlı mültecidir ki bu, Avrupa dışında meydana gelen olaylar nedeniyle, mülteci tanımındaki şartlara haiz olduğunu iddia ederek, üçüncü ülkelere iltica etmek üzere Türkiye'den uluslararası koruma talebinde bulunan kişidir. Bu kişiler, üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye'de kalır.

Tablo 2. Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

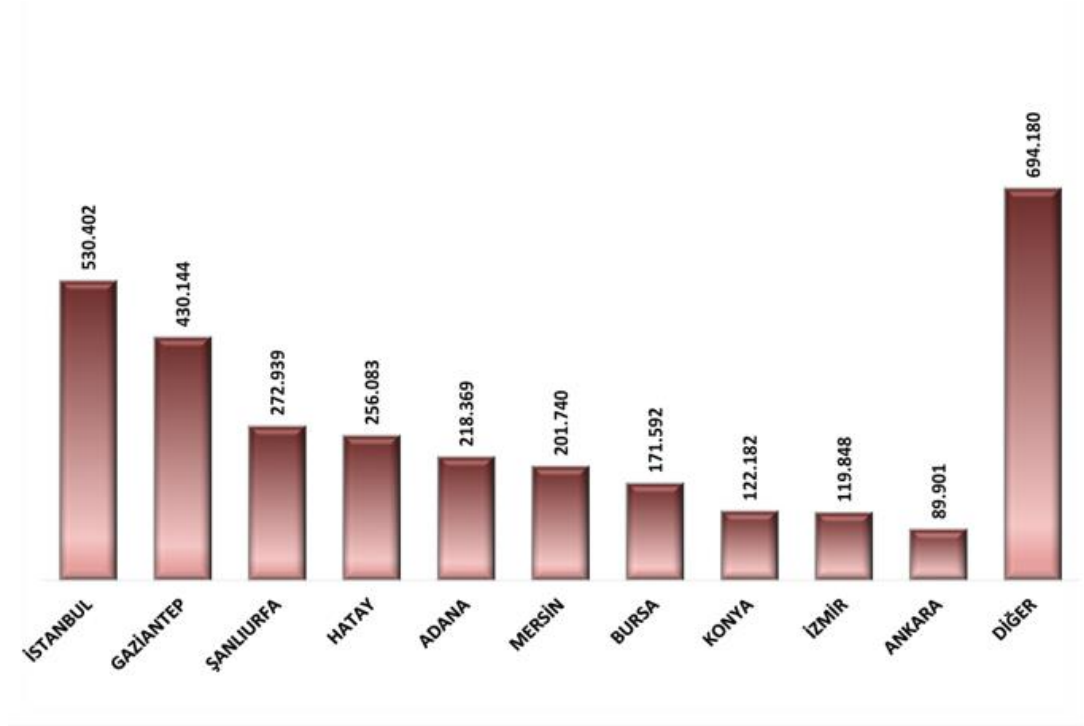
Kaynak: (T.C. Göç İdaresi Başkanlığı, 2024a)

Türkiye'nin göç yükünün büyük bir kısmı, Suriye'den gelen ve geçici koruma statüsündeki sığınmacılardan oluşmaktadır. Suriyeli sığınmacıların sayıları sürekli değişmekle birlikte günümüzde 3 milyonun üzerindedir. Bu kişilerin yüz binden azı geçici barınma merkezlerinde yaşarken büyük bir kısmı bu merkezlerin dışında yaşamaktadır (Büyükhan, 2021, s. 84). Tablo 2, 2011 yılından 2024 yılına kadar Türkiye'de bulunan geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin sayısını göstermektedir. Görüldüğü üzere 2015 yılından sonra sayı hızla artmış ve 2021 yılı itibarıyla kısmi azalma gözlenirse de halen oldukça yüksek bir sayıyı ifade etmektedir.

Tablo 3'te görüldüğü gibi Suriyeliler en çok İstanbul, Gaziantep ve Şanlıurfa'da ikamet etmektedir. Ancak her ilde mutlaka Suriyeli göçmen bulunduğunu not etmek

önemlidir. Bu, bir yandan illerin göç yükünün paylaştığını diğer yandan her ilin bu yükü yüzleşmek sorunda kaldığını göstermektedir.

Tablo 3. Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin İlk 10 ile Göre Dağılımı

*18.07.2024 tarihi itibarıyla

Kaynak: (T.C. Göç İdaresi Başkanlığı, 2024a)

Ancak Türkiye sadece Suriyeli sığınmacı barındırmamakta, başka ülkelere de Türkiye'ye ciddi miktarda göç gerçekleşmektedir.

Şekil 1. Göçmenlerin Türkiye'ye Giriş ve Çıkışta İzledikleri Rotalar

Kaynak: (MPM Turkey, 2022)

Göçmenler Türkiye'ye Hatay, Kilis, Şanlıurfa, Silopi, Çukurca, Şemdinli, Başkale, Ağrı Doğubeyazıt yolunu izleyerek karadan; İstanbul, Antalya ve Ankara'da bulunan havaalanlarını kullanarak havadan giriş yapmaktadırlar. Bilinen çıkış yolları ise Çeşme, Ayvalık, Didim, Bodrum, Küçükuyu yolunu kullanarak denizden ve Edirne, Kırklareli yolunu kullanarak karadan ve yine İstanbul'da bulunan havaalanlarını kullanarak da havadan çıkış yapmaktadırlar (MPM Turkey, 2022, s. 2). Görüldüğü üzere Türkiye, karakteristik bir transit ülke özeliği sergilemektedir. Göç akını, Suriye ve Irak başta olmak üzere doğudan kaynaklanmakta ve batı yönüne akmaya çalışmaktadır.

Türkiye'nin gerek göç yolları üzerinde bulunması gerek istikrarsız coğrafyalarla komşu olması gerekse de cazip bir hedef ülke haline gelmeye başlaması, ciddi bir göçle karşı karşıya kalmasıyla sonuçlanmaktadır. Bu durum, çok yönlü etkiler üretmektedir. Uluslararası literatürde göç, daha ziyade sorun kaynağı olarak ele alınmaktadır (İnce, 2023, s. 85). Bu sorun, göçün tüm bileşenleri ve aktörleri bakımından geçerlidir. Öte yandan ise çeşitli çözümlerin de kaynaklığını yapabilmektedir. Her şeyden önce göçün insani bir yönü vardır ve zor durumdaki insanların yaşamlarını kolaylaştıracak olanaklar elde etmelerini sağlamaktadır. Veya çeşitli ülkeler nüfus ve işgücü eksikliğini

bu yolla kapatmayı seçebilmektedir (McAuliffe ve Oucho, 2024, s. 6). Görülmektedir ki göç ekonomik, politik, toplumsal vb. alanlarda çok katmanlı etkiler üretmekte ve bu etkiler olumsuz olabildiği gibi olumlu da seyredebilmektedir.

4.2.1. Sosyal ve Kültürel Etkiler

Castles ve Miller (2008)'in belirttiği gibi göçler sadece fiziki sınırları aşmakla kalmaz, kültürel ve duygusal sınırları da aşar. Nitekim göç edenler beraberlerinde kültürlerini ve kavrayışlarını taşırlar. Almanya'ya yaşanan Türk göçüne yönelik İsviçreli yazar Marx Frisch'in "Biz işgücü istedik, insanlar geldi." Sözü, bu noktada oldukça anlamlıdır (Keskin ve Doğan, 2020, s. 54). Ekonomi, güvenlik, uyum gibi soyut ve somut kavrayışları düşündüren göç, en nihayetinde bir insan hareketidir ve başka yönleri vurgulanarak anılsa da insanların bizatihi kendileri kastedilmektedir. Bu yönüyle insani ve duygusal yön barındırmaktadır.

Her ne kadar din ve coğrafi yakınlık gibi faktörler göç eden ve ev sahibi toplumları birbirine yakınlaştırsa da kültürel farklar kaimdir. Bu ise beraberinde çeşitli sorun alanları getirmektedir. Zira kültürel farkların yol açtığı uyumsuzluk ve geçimsizlik baş gösterirse, ev sahibi açısında da göç edenler açısından da süreci yönetmek mümkün olmayacaktır. Dahası, aradaki uyumsuzluk ve kültürel dengesizlik, göçmenler açısından konforsuzluk, ev sahibi ülke açısından ise kimlik tehdidi olarak vücut bulacaktır.

Nitekim Türkiye'ye yönelen göç, 2011 ve 2014 arasında kitlesel bir nitelik kazanmış ve her iki taraf açısından ciddi sürdürülebilirlik sınırlarına hızla ulaşmıştır. Bu noktada İçduygu'ya göre göç konusu Türkiye'de siyasallaşmıştır (İçduygu, 2017: 28). Herhangi bir meselenin siyasallaşması, kamuoyunun ve karar alıcıların meseleyi ele alışlarını etkiler ve mesele hızla bir güvenlik sorununa dönüşür (Van der Brug vd., 2015). Yaşanan siyasallaşma sürecini güvenlikleştirme izler ki bu, Türkiye örneğinde gerçekleşmiştir. Suriyeli sığınmacı meselesi giderek daha sık bir şekilde güvenlik meselesi olarak dillendirilmeye başlanmıştır. Öyle ki göç, Türkiye'nin en temel gündem maddelerinden biri haline gelmiştir (Uzun, 2023, s. 56).

Göçün yol açtığı olumsuzluklar üzerinde duran literatür, göçün karşılıklı etkileşim olduğunu da ortaya koymaktadır. Nitekim hem göç eden hem de ev sahibi toplumlar, karşılıklı olarak etkilenmektedirler zira kültüre etkileşim karşılıklı olarak işlemektedir. Hem iki grup da karakteristik özelliklerini korumakla birlikte kültürlerinde bir miktar değişim meydana gelir. Bu durum, kültürleşme ile açıklanmaktadır. “Bir grubun başka bir grupla etkileşimi sonucu meydana gelen değişim” olarak da adlandırılan kültürleşme, en nihayetinde olağanın dışında meydana gelen bir kültürel değişim sürecidir (Saygın ve Hasta, 2018, s. 313). Daha çok göç eden toplumu etkilese de ev sahibi toplumun kültüründe olağanın dışında bir değişim hızına yol açar ve kimlik düzeyinde tehdit algısı yaratır. Bu yönüyle Türkiye’ye yönelen göç, başka bir ifadeyle Türkiye’nin izlediği açık kapı politikası, ilk aşamada ulusal kimlikle uyumlu bir seyir izlemişken sürecin sürdürülebilirlik sınırını aşmasıyla birlikte toplumsal güvenlik sorunu olarak algılanmaya ve siyaset dünyasında da toplumsal hayatta da tehdit olarak algılanmaya ve lanse edilmeye başlanmıştır. Bu yönüyle Türkiye’nin taşıdığı göç yükü, taşıma kapasitesini aşmış ve yönetilir olmaktan uzaklaşmaya başlamıştır.

Türkiye, göçle gelen kesimlerin toplumsal uyumlarını sağlamak için çeşitli projeler geliştirmiş, göçmen çocukların eğitim ve sağlık ihtiyaçlarını karşılayacak politikalar izlemiş ve yetişkinlerin psikolojik, ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarına yönelik uygulamalar geliştirmiştir. Suriyeli çocukların Türk eğitim sistemine entegre edilmesi projesi, bunların en belirgin olanlarından biridir (PİKTES, 2021). Eğitim sisteminde bulunan Suriyeli öğrencilerin başarılarına yönelik çeşitli süreçlerin varlığı da söz konusudur (Yiğit vd., 2021). Yerelde Uyum Çalışmaları, Sosyal Uyum Çalışmaları, Çocuk Koruma Programları başta olmak üzere, Türkiye, bu konuda çeşitli politika ve uygulamaları yürütmektedir (T.C. Göç İdaresi Başkanlığı, 2024b).

Ciddi bir idari yük oluşturan bu süreç, Türkiye’nin devlet olma anlayışı çerçevesinde yönetilmiştir. Gelineen noktada özellikle Suriyeli sığınmacıların insani geri dönüşleri konuşulmaya başlanmıştır ancak meselenin kolay olmayacağı öngörülmelidir. Gerek Suriye’deki istikrarsızlık gerek Türkiye’ye yerleşmiş milyonlarca sığınmacının Türk toplumuna katılımı gerek uluslararası kurum ve kuruluşların Türkiye’deki aşırı göç yükünü hafifletecek mekanizma veya araçlardan yoksun oluşu, konuyu uzun süre daha Türkiye’yi meşgul edeceğini göstermektedir. Türkiye Cumhuriyeti Göç İdaresi Başkanlığı’nın bu konuda hızlı bir inisiyatif geliştirdiği ve hukuki alt yapı ile birlikte uygulamanın da hızla hayata geçtiği

görülmektedir (T. C. Göç İdaresi Başkanlığı, 2024). Sürecin sağlıklı ve sürdürülebilir biçimde ilerlemesi elbette Türkiye'nin dışındaki faktörlere de bağlıdır. Ancak burada Türkiye'nin izleyeceği siyasetin belirleyici olacağının altı çizilmelidir.

4.2.2. Ekonomik Etkiler

Göçlerin doğrudan etkiledikleri bir diğer alan hiç şüphesiz ki ekonomidir. Göçün erken ve geç etkileri ülkelerin ekonomilerinde belirgin sonuçlar doğurur. Hedef ülke açısından özellikle bölgesel kalkınma, gelir dağılımı, ekonomik büyüme, fiyat genel düzeyi ve istikrarı, iş gücü ve sermaye piyasası, üretim yapısı ve verimliliği, dış ticaret, istihdam ve kamu harcamaları gibi alanlarda etkiler gözlemlenir (Tunalı ve Daşdemir, 2023, s. 160). Bu etkiler elbette hem göç veren hem göç alan ülkelerde gözlemlenir ama etkilerin yönü, çeşitli değişkenlere bağlıdır. Bu değişkenler göçmenlerin niteliği, hedef ülkenin niteliği ve uluslararası konjonktür gibi geniş bir yelpazede yer alır.

Göçün olumlu veya olumsuz etkileri uzun zamandır araştırmacıların ilgisini çekmektedir. Bu konudaki çalışmalar, iyimser ve kötümser senaryolar arasında gidip gelmektedir. Yeniden söylemek gerekirse, göçün olumlu oldu gibi olumsuz yönlerini öne çıkararak değerlendiren yaklaşım ve teoriler bulunmaktadır (Haas, 2022, s. 229)

Tablo 4. II. Dünya Savaşı Sonrasında Araştırmaların Temel Aşamaları ve Göç ve Kalkınmaya Yönelik Politikalar

Dönem	Araştırma Topluluğu	Politika Alanı
1973'e kadar	Göç ve kalkınma iyimserliği	Kalkınmacı görüşler; göçmenler tarafından sermaye ve bilgi transferleri, kalkınma hamlesinde gelişmekte olan ülkelere yardımcı olacaktır. Gelişme, dönüşüm ile güçlü bir bağlantı içindedir.
1973-1990	Kalkınma ve göç konusunda karamsarlık (bağımlılık, beyin göçü)	Şüpheliğin artması; beyin göçü ile ilgili endişeler: alıcı ülkelerdeki geri dönüş ile ilgili deneyimlerden sonra, entegrasyon politikalarına odaklanma. Göçün, kalkınma alanının dışında görünmesi, göç politikalarının sıklaştırılması.
1990-2001	Açık olmayan görüşlerin, görgül çalışmaların etkisi ile yeniden düzenlenmesi (NELM-Emek Göçünün Yeni Ekonomisi, geçim yaklaşımı, ulusötecilik).	Devam eden şüphelilik ve konunun neredeyse ihmal edilmesi; "göç ve kalkınma, buna artık neredeyse kimse inanmıyor" (Taylor ve ark. 1996a: 401) görüşünün ağır basması; göç politikalarının daha da sıklaştırılması.
2001-2010	Havaleler konusundaki araştırmalarda çoğalma. Genel olarak olumlu görüşler. Gelişmenin, geri dönüşlerle bağlantısının kesilmesi.	Göçmenlerin anavatanlarına yaptıkları havalelerin artmasının etkisi altında göç ve kalkınma konusunda iyimserlik ve görüşlerin aniden değişmesi: hayati gelişme araçları olarak, işçi dövizleri havaleleri, beyin kazancı, diaspora yatırımları. Göçün gelişmeye katkısı çerçevesinde dönüşler ve tersine göçler konusunda umutların yenilenmesi.
2010-2022	Göç ve kalkınma konusunda kötümserlik	Bölgesel istikrarsızlıklar, iç savaşlar, gelir eşitsizlikleri ve yoksulluğun yarattığı Kuzey-Güney, Doğu-Batı gerilimi; artan düzensiz göçmenler, mülteciler ve milyonlarca sığınmacı sorunu.

Kaynak: Kanbir Özgür'un Haas'tan çevirisi (s. 257)

Tablo 4, göçün ekonomik etkilerini tartışan grupları göstermektedir. Tablo, göçün olumsuz ekonomi üzerindeki olumsuz yöne yapılan vurguyu öne çıkarmaktadır. Her iki yaklaşımı da yansıtan tablo, 1960'lı yıllarla birlikte göçün olumsuz yönünü vurgulayan gruplara işaret etmektedir. 1973 Petrol Krizi ile başlayan küresel krizin etkisi ise özellikle vurgulanmalıdır. Görüldüğü üzere göçün ekonomi üzerindeki etkisi sadece ulusal değil uluslararası etkilere de bağlı görünmektedir.

Kanbir göçün ilke olarak ucuz iş gücü, yavaşlayan ücret artışları, sermayenin tam ve verimli kullanımı ve genel verimlilik gibi olumlu etkiler taşıması gerektiğini vurgular (Kanbir, 361). Bununla birlikte eğitim, sağlık, güvenlik, işsizlik, demografi ve kültür gibi alanlarda dengenin bozulması gibi olumsuzluklar taşıma da olağan etkiler olarak beklenmelidir.

Göçün olumlu etkilerini artırmak ve olumsuz etkilerini sınırlamak, devletlerin izledikleri göç politikalarının evrensel amacı olarak tanımlanabilir. Türkiye örneğinde bu etkilerin büyük oranda olumsuz olduğu tespit edilmektedir. Demografik yapının değişikliğin olağan sınırları aşması, makro ve mikro ekonomik göstergelerin

istikrarsızlığı, azalan iş gücü maliyetlerine karşın artan işsizlik oranları, kültürel aşınma ve algılanan kimlik temelli tehdit, Türkiye'nin taşıdığı göç yükünün yol açtığı olumsuzluklar olarak sayılmaktadır (Konya ve Kabaklarlı, 2023, s. 33). Türkiye'nin barındırdığı göçmenler, nitelikli olmaktan uzak ve genel olarak niteliksiz eleman ihtiyacını gidermektedir. Türkiye'nin duyduğu nitelikli eleman ihtiyacı, üretim alanlarının genişlemesi ve üretimde verimlilik artışı gibi makro ve mikro ekonomik etkileri olan iktisadi süreçler, göçten yeterince yararlanamamaktadır. Aksine göç, Türkiye'nin sahip olduğu nitelikli insan gücünün yaşam koşullarını, sosyal olanaklarını sınırladığı oranda beyin göçüne yol açmaktadır.

Bu kapsamda Türkiye, göçmenlerin iş gücü piyasasına entegrasyonunu sağlamak için çeşitli önlemler almakta, özellikle geçici koruma altındaki Suriyeliler ve diğer göçmen gruplarının çalışma izinlerine yönelik çeşitli politikalar hayata geçirmektedir. Göçle gelen nüfusun girişimci olmalarını teşvik etmek amacıyla çeşitli destekler sunmaktadır. Turkuaz Kart uygulaması bunun somut göstergesidir. Buna göre nitelikli bireylerin Türkiye'ye göçü teşvik edilmekte, kolaylaştırılmaktadır. Bu kart, nitelikli bireylere Türkiye'de süresiz çalışma ve ikamet hakkı verir. Söz konusu kişilerin yakınına ise sadece ikamet hakkı verir. Türkiye'de Bu nüfusun kendi işlerini kurarak hem kendi ekonomik bağımsızlıklarını kazanmaları hem de yerel ekonomiye katkı sağlamaları amaçlanmaktadır. Sosyal güvenlik entegrasyonu, özellikle tarım, inşaat ve hizmet sektörlerinde istihdam sağlamak amacıyla sunulan sektörel teşvikler Türkiye'nin göçün söz konusu ekonomik etkilerini önlemek için uyguladığı bu politikalar arasında yer almaktadır.

Buna karşın Konya ve Kabaklarlı'nın 2023 yılında yaptıkları çalışma, göçün hedef ülke ekonomisi üzerinde olumlu etkileri de olabileceğini göstermiştir. Göç eden nüfusta meydana gelen her %1'lik artış, milli ekonomide %0,01'lik artışa yol açmaktadır. Bu çalışmanın göç edenlerin demografik özellikleri hakkında bilgi vermemesi ve sığınmacılardan mülteci olarak söz etmesi bir yana bırakılacak bile olsa, göçün pozitif etkisini saptaması önemlidir. Ancak bu etkinin oldukça mütevazı olduğu ortadadır. Bu noktada Almanya ve ABD gibi ülkelere göç edenler ile Türkiye'de ikamet eden göçmenlerin niteliklerinin kıyaslandığı bir çalışma, ilgi çekici sonuçlar vaat edebilir. Zira göç eden nüfusun ekonomik başarıları, büyük çoğunluğu işçi olan bu nüfusu iş gücüne entegre ederek verimi ve üretimi artıran ülke örnekleri, göçün ekonomi üzerinde büyüme etkisi yaratabileceğine dair fikri desteklemektedir (Kanbir,

2022, s. 355). Söz konusu durum göçün niteliği, göçmenlerin demografik özellikleri ve hedef ülkenin ekonomik koşulları gibi faktörlere bağlıdır. Türkiye özelinde düşündüğümüzde, gelen göçmen profilinin yüksek olmadığı, Türkiye ekonomisinin bu tür nitelikte bir insan gücünü ihtiyaç duymadığı ve göçmenlerin yarattığı ekonomik külfetin büyüklüğü gibi unsurları ön plana çıkmaktadır.

Literatür, göçünün gıda fiyatları ile ücretleri arasındaki korelasyonu ortaya koyan çalışmalar konusunda kısır olsa da mültecilerin ve sığınmacıların toplam nüfus içindeki oranlarının artmasının ekonomik büyüme üzerindeki negatif etkisi ortaya konmuştur (Tunalı ve Daşdemir, 2023, s.169). Uluslararası göçlerin ülke ekonomileri üzerindeki bir başka olumsuz etkisi, büyük ölçekli şirketler ile küçük ölçekli şirketlerin personel tedariklerinde yaşanmaktadır. Kurumsal şirketler yasadışı ve dolayısıyla ucuz iş gücüne erişemezken kurumsallaşmasını tamamlamış nispeten küçük ölçekli şirketler söz konusu göç akınından yararlanabileceklerdir. Bu ise üretimde ve dolayısıyla ihracat ürünlerinde herhangi bir artışa yol açmak yerine emek yoğun ürünlerin üretim oranlarında artışa neden olacaktır.

Göçün yol açtığı bir diğer olumsuzluk asgari ücretlerin artışıdır. İlk bakışta çelişkili gibi görünse de diğer değişkenlerin sabit olduğu ortamda hızlı nüfus artışı, gıda fiyatlarını arttırmakta, bu ise asgari geçim için gerekli olan parasal ihtiyacı arttırmaktadır. Bu sürecin sonunda emeğin maliyeti artmaktadır. Süreç, asgari ücretlerde yükselişe neden olmaktadır. Bu surum bir başka çelişkiyi beraberinde getirmektedir. Asgari ücretlerin artması, iş verenleri kayıt dışı işçi çalışmaya itmekte ve bu defa da işsizlik ve diğer makro göstergeler bozulmaktadır (Harris ve Todaro, 1970, s. 128). Ekonominin tüm çarklarının birbiri ile içinde bulunduğu bağlantı düşünüldüğünce, çarklardan birinin bozulmasının tüm sistemin işleyişi üzerinde olumsuz etki üreteceğini tahmin etmek zor olmamaktadır.

Söz konusu etkiler, emek arzı olarak değerlendirilecek dış göçün yol açtığı olumu ve olumsuz gelişmelerin bir kısmını oluşturmaktadır. Ek olarak gıda enflasyonu, asgari ücretlerde daralma, işsizlik oranlarında artış kayıt dışılıktaki artış, kamu gelirlerinde azalış gibi çeşitli sonuçlar, yine göçlerin neden olduğu etkiler arasında yer almaktadır.

Ekonomik göstergeler soyut olarak algılsa da ortada ciddi bir insani dram söz konusu olmaktadır. Göçmenlerin kabul etmek zorunda kaldıkları insanı olmayan yaşam

ve çalışma koşulları, ev sahibi toplumların maruz kaldıkları ekonomik buhranlar ve milli ekonominin genel olarak olumsuz etkilenmesi, göç süreçlerinin ne denli karmaşık olduğunu bir kere daha ortaya koymaktadır. Bu nokta, göç yönetiminin hassasiyetini ve gerekliliğini ispatlayan en gerçekçi göstergelerden biri olarak öne çıkmaktadır. Göçü ekonomik kalkınmalarının lokomotifi yapabilmiş veya ekonomisindeki büyüme ve verimliliği göç ile sağlayabilmiş başarılı ülke örnekleri, ideal bir göç politikası ile hem göçün başarıyla yönetilebileceğini hem ev sahibi toplumların kalkınabileceğini hem de göçmenlerin insani yaşam koşullarının yükseltilebileceğini göstermektedir.

BM'nin ve diğer uluslararası kuruluşların tespit ettiği gibi göç devam etmektedir ve yakın bir gelecekte de temposunu düşürecek nedenler bulunmamaktadır. Bu demektir ki ülkeler gelecek planlarını kurgularken, ortak, kısa ve uzun vadeli planlarını yaparken ve dahi savunma stratejileri geliştirirken uluslararası göçü mutlaka hesaba katmak durumundadır (Tunalı ve Daşdemir, 2023, s. 172).

4.2.3. Mekânsal Etkiler

Toplumsal değişim ve dönüşümün en temel nedenlerinden biri göçtür (Tümtaş ve Ergun, 2016, s. 1347). Üstelik Türkiye'nin özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarında izlediği göç politikası ile toplumsal yapısını kuvvetlendirdiği hatırlandığında, göçün toplumu dönüştürücü etkisi açık olarak gözler önüne serilmektedir. Türk soylu ve Türk kültürünün asli taşıyıcıları, Osmanlı bakiyesi olarak görülmüş ve Türkiye sınırları içine çeşitli zaman ve özelliklerde taşınmıştır. Bu sayede genç cumhuriyet insan kaynağını ve kuruluşu için gerekli sinerjiyi bulabilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'de makineleşme ve Avrupa'da insan kaynağının azalması süreçlerinin kesişimi sonucunda Türkiye'den Avrupa yönüne yaşanan göç akını gerek Türkiye gerek Avrupa ülkeleri açısından dönüştürücü olmuştur (Tümtaş ve Ergun, 2016, s. 1348). Buna mukabil Soğuk Savaşın bitimine yakın ve hemen sonrasında Balkanlardan ve Orta doğudan Türkiye yönünde yaşanan göçlerin birbirinden farklı toplumsal gelişimlere yol açtığı da gözlenmiştir. Balkanlardan yapılan göçler Türk kimliğini destekleyici mahiyetteyken Ortadoğu kaynaklı göçler bu kimliği aşındırıcı bir nitelik arz etmiştir. 2011 yılında başlayan ve geniş ölçekli bölgesel istikrarsızlığın sonucu olarak ülkemize yönelen göç akınları da benzer şekilde Türk

toplumsal yapısı bakımından çeşitli yükler, riskler, tehditler ve fırsatlar barındırmaktadır.

Bütün bu göçlerin sosyal ve mekânsal etkisi, özellikle de toplumsal yapıya olan etkisi, göç gerekçelerine bağlı olarak farklılaşmaktadır. Zira istemli olarak gerçekleşen göçlerde bireyler, geldikleri yeni yerleşim birimine entegrasyon ve bütünleşme konusunda daha kolay uyum sağlayabilmekteyken; istem dışı (zorunlu) göçlerde, yeni yerleşim birimine hazırlıksız ve birikimsiz gelmek zorunda kalan göçmenlerin sosyal uyumu ve bütünleşmesi çok daha zor olabilmektedir. Kuşkusuz ki, göçmenlerin veya geldikleri yerleşim biriminin etno-kültürel yapısı da sözü edilen sosyal uyum ve bütünleşme açısından başat faktörlerden biridir. Bu süreçte karşılaşılan en önemli sorun alanları olarak da karşımıza barınma ve istihdam çıkmaktadır (Tümtaş ve Ergun, 2016, s. 1348).

Göç edenler göç hareketi ile sadece bedensel varlıklarını değil aynı zamanda geldikleri yerleşim biriminin sosyo-kültürel etkilerini de göç ettikleri yeni yerleşim birimine taşımakta ve kültürel etkileşim yaratmaktadırlar (Tümtaş ve Ergun, 2016, s. 1352). Göçmenler kendi kültürel dokularını göç ettikleri yerleşim birimine taşımakta ve oranın kültüründen etkilenmektedir. Bu nedenle kültürel etkileşimlerin en temel nedenlerinden biri göçtür. Göçler toplumsal değişmelerin en güçlü ögesi olarak, farklı fiziksel yapıya, dine, kültüre ve dile sahip toplulukları karşı karşıya getirmekte, bu toplulukların bir arada yaşamalarına ve böylelikle etkileşim içinde olmalarına da ortam hazırlamaktadır (Karpat, 2010, s. 9). Göç sayesinde, gelenekleri, tutum ve davranışları birbirinden farklı olan göçmenlerle yerli halk bir arada yaşayabilmekte ve birbirlerinin gelenek ve adetlerini öğrenmektedirler (Karpat, 2010, s. 82). Bu bağlamda da toplumsal değişim ve dönüşümün tohumları bu etkileşim sayesinde atılmış olmaktadır. Bu etkileşimin sorunlu olduğu toplumlarda ayrışma ve asimilasyon sorunları, etkileşimin sorunsuz olduğu toplumlarda ise kültürleşme ve entegrasyon sonucu toplumsal değişme görülmektedir.

Göçün toplumsal ve mekânsal yapıya etkisi göçün gerekçesine göre farklılaşmaktadır. Daha önce belirtildiği gibi özellikle zorunlu göçlerde, göçmenlerin kente hazırlıksız gelmesi, geldikleri yeni yerleşim biriminde sosyo-ekonomik birtakım problemler yaşamalarına neden olmaktadır. Bu durumun en temel sonuçlarından biri de sosyal ayrışmalardır. Diğer bir deyişle bu sürecin toplumsal yapı açısından önemli bir

diğer sonucu ise sosyo-mekânsal ayrışmaların belirginleşmesi olmuştur. Göç edenler kentlerde dışlanma dinamiklerinin ve/veya bir arada olma güdüsünün verdiği güven hissinin etkisi ile birlikte yaşama eğilimi göstermiş ve kentsel mekânlarda etno-kültürel ve sosyo-ekonomik birliktelikler ile bölünmüş yapılar oluşmuştur. Dolayısıyla göç edenlerin ve yeni toplumun ayrışmasının mekânsal yapıdaki ifadesi ise yaşam alanlarının ayrışması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu durumda göç edenler, güvende hissetme güdüsü ile kendi profillerine benzer insanlarla birlikte yaşama eğilimi göstermektedir. Bu nedenle mekânsal birlikteliklerde etno-kültürel ve/veya sosyo-ekonomik benzerlikler son derece etkilidir.

Grupların göç ettikleri ülkelerin kentlerindeki belirli alanlarda yoğunlaşarak yaşama eğilimleri, (Erder, 2006, s. 34) göçmen gruplarının yerli nüfustan farklı birçok özelliklerinin daha da somutlaşarak gözlemlenebildiği mekanlar oluşturmasına neden olmuştur. Genellikle yarı nitelikli ya da niteliksiz işlerde çalışan bu işgücüne uygun işlerin bulunduğu yerler, ya bu tür işgücüne gereksinme duyan bazı sanayi dallarının yoğunlaştığı bölgeler ya da niteliksiz işgücünün yeni iş alanlarını oluşturan hizmet sektörünün yoğunlaştığı kent merkezleri olmuştur. Sanayi toplumlarında gelir, meslek, eğitim durumu, yaş, toplumsal statü vb. niteliklere göre belirlenen toplumsal tabakalaşma ve toplumsal farklılaşma kentsel mekânda da açıkça gözlenebilmektedir. Her bir ayrılmış mekân ise birbirinden farklı grupları içermektedir. Ekolojik birimler arasında kentsel gelişme dinamiğini sağlayan temel süreçler; (a) yoğunlaşma (concentration), aynı işleve sahip birimlerin aynı mekanda yoğunlaşması eğilimi; (b) merkeileşme (centralization), kentsel işlevlerin farklılaşması sonucu denetim ve örgütlenmenin merkezileşmesi eğilimi; (c) ayrımlaşma (segregation), aynı işleve sahip ekolojik birimlerin aynı mekanda toplanması eğilimi sonucu olarak birbirinden ayrılmış alanların ortaya çıkması süreci; (d) ardıllık (invasion-succession), daha önce belli bir işleve sahip olan bir ekolojik birim içine yeni bir işlevin gelmesi sonucu eski işlevin başka bir alana kayarak yerini yeni işleve bırakması süreci olarak kısaca tanımlanabilir. Özellikle bu sonuncu süreç, kentsel alan içinde sürekli rekabet içinde olan işlevlerin birbirlerinin yerini alması sonucu kent içi hareketliliğin ve değişme sürecinin önemli bir unsuru olmaktadır (Erder, 2006, s. 36). Hemen bütün dış göç alan toplumlarda kentlerdeki toplumsal tabakalaşmaya göre ayrılmış alanlardan başka sadece belli göçmen gruplarının yaşadığı alanlar oluşmaktadır. Genellikle bu tür farklılaşmış ve ayrılmış kent mekanlarına "getto" adı verilmektedir (Erder, 2006, s. 46).

Söz konusu birlikteliklerin en temel bir diğer sonucu ise kentlerde gecekondulaşma olarak belirlemektedir. Zira özellikle Türkiye göç hareketinde görüldüğü gibi, göç hareketleri sanayileşmeye koşut olarak gerçekleşmediği için, kentler göçlere hazırlıksız yakalanmıştır. Bu hazırlıksızlığın en temel sonucu ise istihdam ve barınma sorunlarına bağlı olarak ortaya çıkan yoksulluk ve yoksunluğun mekânsal yapıdaki ifadesi olan gecekondudur (Tümtaş ve Ergun, 2016, s. 1353). Gecekondulaşmayı; “sanayileşmeyle kentleşmenin eş zamanlı bir seyir izlemediği, kentlerin yoğun göçü emebilecek olanaklara sahip olmadığı ülke kentlerinde; göç sonucu kente gelenlerin kendi olanaklarıyla yaptığı ve yoksulların yoğun olarak yaşadığı mekânsal ölçek” olarak tanımlamak mümkündür (Tümtaş ve Ergun, 2016, s. 1353). Enformel bir çözüm mekânizması olarak konut sorununa çözüm olmuşlardır. Bu uyum sorunu göçmenleri/yoksulları kendi içine kapatmakta ve kendi yaşam alanlarını oluşturmaya yönlendirmektedir. Bu çerçevede de göç sonucu kente gelen grup ve kentin eski sakinleri arasında ikili bir yapı ortaya çıkmaktadır. Bu ikili yapı da temelde iki sorun ortaya çıkarmaktadır. Bu sorunlardan biri, kentte önceden beri yaşayanlarla yeni gelenlerin bütünleşme sürecidir. Diğer ise, göç edenlerin konut ve istihdam sorunlarıdır.

Göçler, kentlerin yerleşme sistemleri üzerinde de etkilidir. Daha geniş bir ifadeyle nüfusun mekânsal değişimi, kentlerin yerleşim biçimleri üzerinde etkiler ortaya çıkarmaktadır (İlhan, 2011, s. 163). Göç, bu etkileri düzensiz hale getirebilmektedir zira planlananın dışında gerçekleşir ve olağan değişim dinamiklerinin dışında meydana gelir. Ülkemizdeki şehirleşme, sanayileşmenin sonucu olan düzenli bir kentleşme olmadığından 1950'lerden itibaren konut ciddi bir sorun olmuştur. Bu sorun kentlere akan yığınlar tarafından hukuk dışı şekilde çözülmeye çalışılmıştır. Bu yıllardan itibaren kentlerin etrafı gecekondularla kuşatılmaktadır. Türkiye'nin şu an büyük kentlerinin sadece etrafında değil, merkezinde dahi gecekondular vardır. Ancak, bu semtlerin tümünü sefalet mahalleleri şeklinde algılamak yanlıştır. Bu bölgelerin önemli bir kısmı zaman içerisinde kentle bütünleşmiş durumdadır (Sağlam, 2006). Dolayısıyla göçlerle tetiklenen süreçlerin neden olduğu sorunların önemli bir kısmı ise çarpık kentleşmelerdir. Şehirlerin altyapı, fiziksel düzen ve kültürel dokunun bozulması söz konusu olmaktadır. Tüm bu süreçler çarpık kentleşmeleri doğurmaktadır (Genç vd., 2019, s. 486).

Bu kapsamda Türkiye, göçle gelen nüfusun yerleşim yerlerinin altyapılarını iyileştirmek için yatırımlar yapmakta, özellikle bu nüfusun yoğun yaşadığı bölgelere yönelik sağlık, eğitim ve ulaşım hizmetlerinde iyileştirmeler yapılarak, bu bölgelerdeki göçmen yoğunluğu ile başa çıkmaya çalışmaktadır. Yine bu alanlarda kentsel dönüşüm ve toplu konut projeleri ile düzenli yerleşim alanları oluşturulmakta, geçici barınma merkezleri hayata geçirilerek göçle gelen nüfusun sağlık, eğitim, güvenlik ve barınma gibi temel ihtiyaçları karşılanmaktadır.

4.2.4. Diğer Etkiler

Göçün ekonomik, sosyal, kültürel ve mekânsal etkileri tartışıldıktan sonra güvenlik ve sağlık gibi etkilenen alanları da son olarak değerlendirmek gerekmektedir. Aksi takdirde göçün etkileri kapsamlı şekilde ele alınmış sayılmayacaktır.

Göçün gerek kaynak ve transit gerekse hedef ülke açısından sonuçları en görünür olan etkilerin başında güvenlik gelmektedir ancak buradaki güvenliği konvansiyonel anlamında düşünmek, yeterli bir çerçeve sunmamaktadır. Zira askeri güvenliğin doğası kesin biçimde dönüşmüştür (Buzan, 2008). Yeni güvenlik kavrayışı geleneksel anlamıyla askeri güvenliği ifade ettiği gibi toplumsal güvenliği de ifade etmektedir. Bu güvenlik, salt maddi değil, manevi güvenliği de kapsamaktadır. Kopenhag Okulu'na göre güvenlik çok yönlüdür ve göç, bu yönlerin büyük bir kısmı ile doğrudan ilintilidir (Waewer, 2008, s. 158). Buna göre toplumsal güvenlik, toplum güvenliğinden farklı olarak toplumların fiziki değil kimlik güvenliklerine referans vermektedir. Böylece göç, gerçekleştiği hedef ülkenin kimlik ve kültürünü tehdit ettiği oranda güvenliğin de yeni boyutu ile muhatap olmaktadır. A halkı B halkının olduğu ülkeye büyük sayıda ve kısa sürede göç ettiğinde B halkı, kimlik ve kültürel olarak özelliklerini yitirmekle veya en azından bunlarda ciddi ölçüde değişimlerle karşı karşıya kalmış olmaktadır (Waewer, 2008, s. 158). Kimliğin korunması, kimliğin değişen doğası düşünüldüğünde, çelişkili gibi görünse de göç, bu doğal değişim sürecine doğal olmayan bir sürat kazandırmaktadır. Bu da toplumsal kimliğin doğal olmayan değişimine neden olmaktadır. Ancak önemli olan nokta, bahsedilen toplumsal güvenliğin, siyasal veya sosyal güvenlikten farklı olduğudur. Toplumsal güvenlik

kimlik ile ilgiliyken toplum güvenliği, siyasal güvenlik daha ziyade devlet ile ilgilidir ve klasik anlamdaki güvenliğe atıf içermektedir (Waewer, 2008b).

Güvenlik meselesini ele alan ve özellikle eleştirel yaklaşan çalışmalar, göç ile güvenliği doğal olarak ilişkilendirmemektedir. Bunu ilinti kurma işlemini merkez ülkelerdeki aktörler sağlar (Küçük, 2021, s. 4). Göç süreçlerini yorumlamaları, güvenlikleştirmeleri ve en nihayetinde bu sürece karşı güvenlik önlemi almaları ile devletler, göç ve güvenlik ilişkisini kurarlar. Bu noktada devletler, göçmen ve ilticacıların güvenliğini sağlamadan, toplam güvenliği sağlayamaz (Küçük, 2021, s. 17). Bu da göçü, güvenliğin temel parametrelerinden biri yapmaktadır. Zira genişletilmiş güvenlik kavramında göç, ulusal birliği ve kimliği tehdit eden bir faktör olarak değerlendirilmektedir (Günter Brauch, 2008). Bu yönüyle göç, güvenliğin alanına girmiştir (Baysal ve Lüleci, 2015, s. 72).

Konu Türkiye açısından değerlendirildiğinde, göçün giderek güvenlikleştirildiği, başka bir ifadeyle güvenlik ile ilendirilerek ele alındığı ortaya çıkmaktadır. Zira göç yükü, Türkiye açısından taşınmaz bir noktaya ulaşmış ve en üst düzey karar alıcıların ifadelerine bakılacak olursa, yeni bir yükün daha üstlenilmesi olanaklı görünmemektedir. Sayısı tartışma konusu olan ancak resmi olarak 3 milyonun üstünde görülen Suriyeli sığınmacı sayısı, Türk kamuoyu nezdinde hem ekonomik hem kültürel hem sağlık hem de sosyal güvenlik tehdidi olarak adlandırılmaya başlanmaktadır. Bu da göç meselesinin güvenlik sorunu olarak görülmeye başlandığına işaret etmektedir (Mavi, 2022, s. 253). Nitekim Türk toplumu ile Suriyeli sığınmacılar arasında kültürel benzerlik oldukça düşük ve her iki taraf da birbirine karşı sosyal mesafesini korumaya devam etmektedir (Erdoğan, 2019).

Tablo 5. Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı

YAŞ	ERKEK	KADIN	TOPLAM
TOPLAM	1.615.986	1.491.394	3.107.380
0-4	222.073	207.979	430.052
5-9	274.142	258.536	532.678
10-14	184.481	175.349	359.830
15-18	124.066	115.014	239.080
19-24	177.219	159.651	336.870
25-29	167.946	142.728	310.674
30-34	125.392	104.572	229.964
35-39	106.384	88.392	194.776
40-44	75.114	67.697	142.811
45-49	49.416	50.782	100.198
50-54	37.146	39.966	77.112
55-59	29.413	31.166	60.579
60-64	19.345	21.081	40.426
65-69	12.111	13.552	25.663
70-74	6.614	7.714	14.328
75-79	3.031	3.882	6.913
80-84	1.286	1.968	3.254
85-89	523	867	1.390
90 ve üstü	284	498	782

*18.07.2024 tarihi itibarıyla

Kaynak: (T.C. Göç İdaresi Başkanlığı, 2024a)

Tablo 5, Türkiye’de bulunan ve geçici koruma statüsünde olan Suriyelilerin yaş ve cinsiyet verileri incelendiğinde, genç nüfusun ciddi bir çoğunluğu oluşturduğu anlaşılmaktadır. Bu çocukların büyük bir kısmı Türkiye’de doğmuş ancak aile için eğitim yoluyla kendi kimliğini ve kültürünü yaşamaya devam etmektedir. Türk toplumu ile din temelli bir ortaklığa sahip olsalar da kültür, yaşam, dil ve kimlik bakımından oldukça farklı bir kitleyi meydana getirmektedirler. Yeni güvenlik söylemi ve parametreleri, bu durumu toplumsal güvenlik açısından ele almakta ve yeni tehdit sınıflarından biri olarak lanse etmektedirler (Waewer, 2008, s. 158).

Türkiye’de ikamet eden bütün mülteci ve göçmenler içinde özellikle Suriyeli sığınmacılar, ciddi bir çoğunluğu oluşturmakta ve nüfusları da giderek artmaktadır. Bu ise yeni sorun alanlarını beraberinde getirmektedir. Sağlık sistemine binen yükün artması, bunun bir diğer göstergesidir. Nitekim Aslan ve arkadaşları tarafından yapılan araştırma, sağlık sistemi üzerinde artan yoğunluğa neden olması bakımından mülteci

ve sığınmacıların yol açtığı bir yetersizlik söz konusu olmaktadır. Bu ise sağlık sisteminin verimsiz ve etkinliğini sınırlandırmaktadır (Aslan vd., 2018). İlk etapta dil ve kültür sorunu da ciddi bir güçlüğü beraberinde getirmişken bugün için en azından dil sorununun ortadan kalktığını düşündürecek veriler söz konusudur (T.C. Göç İdaresi Başkanlığı, 2024b). Görülen o ki ülkedeki büyük sayıdaki sığınmacı ve mülteci varlığı, sağlık sisteminin işlemesi, verimi, kalitesi, maliyeti ve sunulması noktasında çeşitli olumsuzluklar meydana getirmektedir (Aslan vd., 2018, ss. 53-55). Bununla birlikte ulusal sağlık sistemi üzerindeki yükün hesaplanması halinde yeni olumsuzlukların istatistiksel olarak ortaya konacağı beklenebilir.

Eğitim sistemi de meydana gelen göçlerden ciddi olarak etkilenen sektörlerden biri olarak değerlendirilmelidir. Sığınmacıların veya mültecilerin eğitim çağındaki çocukları eğitimlerine devam etmek istemekte, bunu ev sahibi ülkelerin eğitim kurumlarında gerçekleştirmektedirler. Dil, eğitim sistemi ve düzey farklılığı gibi belirli dinamikler, eğitim konusunda yeni uygulama ve uyarlamaları meydana getirme zorunluluğu doğurmaktadır. Gerek sığınmacı gerek ev sahibi çocuklar açısından çeşitli güçlükleri beraberinde getiren bu durum, ev sahibi ülkenin eğitim sistemi üzerinde ciddi maliyetler de getirmektedir (Alemin ve Çavuş Bekce, 2021). Türkiye özelinde bu yükün ciddi boyutlarda olduğu değerlendirilmektedir. Yukarıda yer alan tablodaki yaş verileri, bu değerlendirmeyi doğrulamaktadır.

Göçün etkili olduğu bir diğer alan, insan hakları konusundaki gelişmelerdir. Zira göç sürecinin kendisi çeşitli olumsuzlukları ve zorlukları içermektedir. Bu süreçte en ihmal edilen haklardan biri şüphesiz ki insan haklarıdır (Urk, 2010, s. 115). Üstelik bu ihlaller ve ihmaller göç sona erdiğinde de devam etmektedir. Türkiye özelinde değerlendirildiğinde Suriyeli sığınmacılar başta olmak üzere tüm göç edenlere yönelik hassas bir yaklaşımın temel alındığı tespit edilmelidir. Uluslararası yükümlülüklerle birlikte insani ve insancıl öğeler Türkiye tarafından dikkate alınmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'deki mülteci ve sığınmacılar, insan hakları konusunda resmi düzeyde bir olumsuzlukla karşılaşmamaktadır. Ancak serbest piyasa ve çalışma koşulları düşünüldüğünde bu hakların çoğu zaman teslim edilmediği saptanmalıdır (Urk, 2010).

Göçün Türkiye için bir başka sorun üretici yönü, insan kaçakçılığıyla mücadele konusunda karşımıza çıkmaktadır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024g). Türkiye, bu konuda idari ve operasyonel anlamda bir mücadele geliştirse de insan kaçakçılığının

uluslararası boyutu, onunla uluslararası düzeyde mücadele etmeyi gerektirmektedir. İnsan ticareti, göçmenlerin ve ev sahibi ülkenin özgürlük, kamu düzeni ve idari görevlerin yerine getirilmesini aksatan ciddi bir sorundur (Jandarma Genel Komutanlığı, 2024). Yasadışı ve gayri insani durumlar yaratan bu durum, ülkeler açısından idari, mali, insani ve ahlaki maliyetler doğurmaktadır. Türkiye'nin transit ülke konumu, durumu kötüleştiren faktörlerin başında gelmektedir.

Göçün tüm olumlu ve olumsuz etkileri ancak uluslararası iş birliği, ikili ilişkilerdeki iyileşme ve sivil toplum iş birliği ile ideal bir çözüme kavuşabilir (Dönmez Kara, 2015, s. 70). Bununla birlikte göçlerin neden olduğu iki yönlü etkilerin ortadan kalmasının en ütopyik yolu, göçün toptan ortadan kalkmasıdır. Suriye'de Esat yönetimin devrilmesi ile birlikte tüm dünya meydana gelen değişimi merakla izlemektedir (BBC News Türkçe, 2024b). Bu değişim çeşitli beklentileri de beslemektedir. Türkiye'de güçlenen sığınmacıların geri dönüşü beklentisi, göçlerin söz konusu olumsuzluklarını giderme imkânı olarak değerlendirilmektedir (BBC News Türkçe, 2024c)

Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacıların çok uzun yıllardır devam eden bulunurlukları, onları Türk toplumuna çok yönlü olarak bağlamış, Suriye'deki belirsizlik ve yıkım, sığınmacıların ülkelerine geri dönüşlerine dair umutları desteklemeyecek düzeydedir.

Tablo 6. Suriyelilerin Geri Dönüş Beklentisi

	SB-2017		SB-2019	
	#	%	#	%
Suriye'ye dönmeyi hiçbir şekilde düşünmüyorum	148	16,7	735	51,8
Suriye'de savaş biter ve bizim istediğimiz şekilde bir yönetim oluşursa dönerim	529	59,6	429	30,3
Suriye'de savaş biterse, bizim istediğimiz şekilde bir yönetim oluşmasa da dönerim	114	12,9	78	5,5
Suriye'de güvenli bölge oluşursa dönerim	-	-	83	5,9
Suriye'de savaş devam etse bile dönerim	19	2,1	3	0,2
Fikrim yok/bilmiyorum	46	5,2	64	4,5
Cevap yok	31	3,5	26	1,8
Toplam	887	100,0	1418	100,0

Kaynak: (Erdoğan, 2019)

Erdoğan'ın yürüttüğü uzun soluklu çalışması, Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacıların ülkelerine geri dönme konusundaki motivasyonunu göstermektedir. Tablo 6'da görüldüğü üzere sığınmacılar, 2019 yılı itibarıyla ülkelerine geri dönme konusunda bir beklentiye sahipti. Ancak beklentilerin gerçekleşmesi noktasında çeşitli koşulların yeri gelmesi gerekmektedir. 2024 yılı itibarıyla Suriye'de Esad yönetiminin düşmesinin bu durumu nasıl etkileyeceğini; geri dönüşlerin Türkiye'nin göç yükünü azaltıp azaltmayacağını ancak zaman gösterecektir. Nitekim 27 Kasım 2024 tarihinde Suriye rejimine muhalif olan askeri grupların harekete geçmesi neticesinde başlayan taarruz ve bu taarruz karşısında Suriye rejim ordusunun direnememesi neticesinde Suriye'nin lideri Başar Esad, 8 Aralık 2024 tarihinde ülkesini terk etmiştir (Medyascope, 2024). Bu olaylar, Türkiye'de ikamet eden Suriyeli sığınmacıların geri dönüşlerine ilişkin beklentiyi arttırmıştır.

Uluslararası gelişmeler doğrultusunda Türk makamları da pozisyon almış ve dönüşleri kolaylaştıran uygulama ve politikalar geliştirmişlerdir. Netice de 2024 yılı bitmeden 16 binin üzerinde Suriyeli sığınmacı ülkesine geri dönmüş bulunmaktadır (Anadolu Ajansı, 2024).

Tablo 7. 25 Kasım-23 Aralık 2024 tarihleri arasında Türkiye’den Suriye’ye gerçekleşen geri dönüşler

Kaynak: (Anadolu Ajansı, 2024)

Tablo 7’de görüldüğü üzere geri dönüşler, Suriye’deki gelişmelerden etkilenmiştir. Dolayısıyla geri dönüşlerin hem Türkiye’nin izlediği politikalara hem de Suriye’deki gelişmelere doğrudan bağlı olduğu açıkça görülmektedir.

Tablo 8. Türkiye’deki Suriyeliler Geçimlerini Nasıl Sağlıyor?

Sıra No.		SB-2017		SB-2019	
		#	%	#	%
1	Türk Devletinin yardımı ile	1.801	86,2	1.918	84,5
2	Dilenerek	1.359	65,1	1.231	54,2
3	Çalışarak	1.040	49,8	1.155	50,9
4	Hayırseverlerin desteği ile	666	31,9	478	21,0
5	STK’ların (dernek-vakıf vb) desteği ile	170	8,1	218	9,6
6	Yabancı kuruluşların/devletlerin desteği ile	101	4,8	181	8,0
7	Diğer	-	-	22	1,0
	Fikrim yok/cevap yok	19	0,9	31	1,4

Kaynak: (Erdoğan, 2019)

Tablo 8, Türkiye’de bulunan Suriyeli sığınmacıların nasıl geçindiklerini göstermektedir. Tablo, aynı zamanda Türkiye’nin üstlendiği yükün ne denli büyük

olduğunu ortaya koymaktadır. Bu tabloya göre, Türkiye’de ikamet eden sığınmacıların büyük bir oranda Türkiye’nin yardımı ile geçinmektedir. Uluslararası desteğin sınırlı oluğu, Suriyeli sığınmacıların alığu ve kazanç koğuullarının ideal olmaktan uzak oluğu gibi faktörler, Türkiye’nin bu bağlamdaki yükünü artıran faktörler olarak öne çıkmaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Tez çalışmasında yapılan araştırma, tartışma ve okumalar, çeşitli çıkarımlarda bulunmaya ve öneriler geliştirmeye olanak vermiştir.

5.1. Sonuçlar

Türkiye göç ve göçmen meselesine tarihinin hiçbir döneminde uzak olmamış, bu konuda tarihsel olarak başarılı uygulamalara ve politikalara imza atmaya gayret etmiştir. Türkiye bugün de ciddi bir göç gerçeği ve zorunluluğu ile karşı karşıyadır. Ulusal ve uluslararası literatürün hemfikir olduğu konuların başında, uluslararası göçlerin devam edeceği gelmekte, çalışma kapsamında ulaşılan ve değerlendirilen kaynaklar, uluslararası göçlerin bir kısmının Türkiye'ye yöneliminin süreceğini göstermektedir. Bu durumun öncelikli nedeni Türkiye'nin gerek istikrarsız coğrafyalar ile Batılı ülkelerin arasında yer alan kritik bir jeopolitiği ve kalkınmışlığı gerek istikrarlı siyasal yapısı ile çekici hedef ülke olma konumunu koruması olarak öne çıkmaktaysa da göç akınını durduracak, azaltacak veya nedenlerini ortadan kaldıracak bir mekanizma henüz inşa edilmemiş olması da önemli etkenlerin başında gelmektedir. Bu nedenle göçler, Türkiye'yi bu konuda inisiyatif almaya zorlamaya devam edecektir. Netice olarak Türkiye, çekici bir hedef ülke konumuna gelmiştir ve göçlere muhatap olmaya devam edecektir.

Göçlerin yoğunluğu ve sürekliliği, bu sorunla mücadelede mutlaka uluslararası iş birliği geliştirmeyi gerektirmektedir. Devletlerin müstakil müdahaleleri, kendi ülkesi içindeki süreçleri kolaylaştırabilmektedir. Mutlak çözüm için yeterli görülmemektedir. Bu kapsamda uluslararası göçlerin giderek daha fazla olacak şekilde güvenlik ve üst politika konusu haline geldiği tespit edilmiştir. Özellikle Suriyeli sığınmacılar gerçeği, Türk kamuoyunun bu konudaki sabrını ve hoşgörüsünü ciddi düzeyde aşındırmıştır.

Tezde elde edilen bir diğer sonuç, göç yönetimi konusunda müstakil bir cumhurbaşkanlığı kurulunun ihtiyacına yöneliktir. Zira bugünkü yapılanma, göç

konusunda bir başkanlığın varlığının önemini ortaya koymaktadır. Ancak göç ile ilgili müstakil ve güçlü yetkilere sahip bir yapılanmaya duyulan ihtiyacın azalmadığını ve mevcut haliyle tatmin edilmediğini ortaya koymaktadır. Zira tek bir karar vericinin inisiyatifine bağlı olmasına karşın mevcut yapı çok parçalı ve dağınıktır. Netice olarak Türkiye'nin sürdürülebilir, ön açıcı, esnek ve sistematik bir göç politikasına olan ihtiyacı devam etmektedir.

Türkiye'nin bu döneme kadar izlediği açık kapı politikası, insani görünse ve bir insanlık görevi olsa da krizin uzaması halinde Türkiye açısından çözümü güç mağduriyetlere neden olacaktır. Suriye örneğinde görüldüğü üzere krizler ve olağan dışı göç akınlarından en çok komşular etkilenmekte ve artçı etkiler genelde komşu devletleri uzun vadeli olarak zorlamaktadır. Çalışma, Türkiye'nin bu duruma çok uygun bir aktör olduğunu tespit etmiştir. Ne var ki Türkiye'nin belirli bir göç politikasının varlığı hakkında şüpheler bulunmaya devam etmektedir. Üst politika belirsizliğinin taşrada ve yerelde sorunların daha da büyüyerek çoğalmasına yol açtığından bahsetmek mümkündür. Teşkilatlanma konusunda adımlar atılsa da bu konuda ideal noktaya yaklaşıldığına dair kuşklar ortadan kalkmamaktadır. Netice olarak Türkiye'nin göç yönetim teşkilatının parçalı bir yapılanmadan ziyade daha katılımcı, düzenli ve sistematik bir yapılanma ile güncellenmesi gerekmektedir.

Tezde yapılan çalışma ile tespit edilen bir diğer sonuç, Türkiye'nin transit ülke özeliğinden hedef ülke özeliğini doğru evrilmesidir. Küresel ve ulusal göstergeler Türkiye'nin bu konumunu ortaya koymaktadır. Bu durum, Türkiye'nin izlediği ve izleyeceği siyasete mutlak surette etki edecektir.

Sonuç olarak tezin varsayımları sınanmış, bu varsayımların tamamı doğrulanmıştır. Tez çalışması neticesinde ulaşılan sonuçlar doğrultusunda çeşitli öneriler de geliştirmiştir.

5.2. Öneriler

Türkiye, yoğun göç süreci göz önüne alındığında sürekliliği devam edecek göçe karşı sistemli, sürdürülebilir ve önlem niteliği taşıyan politikalara ağırlık vermesi gereken bir ülke olarak konumlanmaktadır. Küresel göç hareketleri, salt bir ülkenin müdahalesi veya mücadelesi ile çözülecek sınırlara sahip değildir. Bu noktada Türkiye, sadece ulusal düzeyde değil, uluslararası düzeyde de çeşitli girişimler geliştirmelidir.

Göçü yerinde önleme, göçün yasal çerçevede ve insani şekilde gerçekleşmesini sağlama ve mülteci/sığınmacılara insanca yaşama koşullarının temin edilmesi noktası, Türkiye için öncelikli prensipler arasında yer almalıdır. Bu noktada Türkiye kurumsal gelişimi kadar başarılı küresel örnekleri iyi değerlendirmeli ve kolluk kuvvetleri ile desteklenen sistematik, eleyici, önleyici ve sürdürülebilir göç politikasını geliştirmeye devam etmelidir.

Türkiye, göçün yol açtığı sorunların çözümü konusunda uluslararası iş birliği kanallarını etkin kullanmak zorundadır. Zira uluslararası göç, tek bir devletin çözebileceği bir düzeyin çok üzerindedir. Bu noktada Türkiye, uluslararası taahhütlerini gözden geçirmeli ve ortaklarının taahhütlerini yerine getirmeleri konusunda daha baskıcı olmalıdır. Türkiye'nin giderek daha cazip bir ülke konumuna geldiği gerçeği, onu göç yönetim kapasitesini geliştirmek zorunda bırakmaktadır. Şayet bu gerçekleşmez ve Türkiye maruz kaldığı göçe tepkisel politikalarla cevap vermeye devam ederse, göç yükü taşınmaz sınırları kısa zamanda aşacaktır. Üstelik bunu için yeni göçlere gerek yoktur zira mevcut göç yükü, onu taşıma kaynaklarını hızla tüketmektedir. Bu nedenle Türkiye, sahip olduğu göçmen yükünü sürdürülebilir düzeye indirmek zorundadır. Suriye'de meydana gelen rejim değişikliği bu anlamda büyük bir fırsatın habercisi olmaktadır.

Tez, göçün giderek daha yoğun biçimde üst politikanın konusu haline geldiğini tespit etmiştir. Bu noktada Türkiye, göç ile güvenlik ilişkisine özellikle eğilmelidir. Zira Türkiye için göç ve güvenlik ilişkisini yönetmek hem iç güvenlik hem de dış politikada önemli bir dengeyi gerektirmektedir. Göç hareketliliği ve güvenlik arasındaki sıkı ilişki düşünüldüğünde; göçün bazen güvenlik sorunlarına yol açabilirken, bazen de güvenlik tehditlerine karşı koruyucu bir etki yaratabildiği görülmektedir. Türkiye, bu ilişkiyi yönetirken, insani değerlere saygı gösteren, etkili güvenlik önlemleri içeren ve uluslararası iş birliğine dayanan politikalar geliştirmelidir. Sığınmacıların ülkelerine gönüllü ve insani dönüşünün sağlanması, dönmeyi düşünmeyen veya Türk vatandaşlığı sahibi olmuş sığınmacıların Türk toplumuna maddi ve manevi olarak entegrasyonu sağlanmalıdır. Söz konusu politika alanlarında Türkiye, göç edenlerin kimlik ve yasal statülerini etkin bir şekilde izleyebildiği ve doğru şekilde kayıt altına alabildiği sistemleri güçlendirerek, potansiyel güvenlik risklerinin erkenden tespit edilmesini sağlayabilecektir. Bu kapsamda, biyometrik veri toplama ve dijital izleme sistemleri kullanılarak, göç edenlerin kimlik ve hareketlilik durumları izlenmeli, yasal statü

(geçici koruma, uluslararası koruma vb.) net bir şekilde tanımlanmalı ve düzenli olarak güncellenmelidir.

Göçün neden olduğu olumsuzlukların yanında taşıdığı fırsatlar da görmezden gelinmemelidir. Bu noktada salt göçe ucuz emek ve kalifiye eleman stokunu arttırmak olarak yaklaşılmamalı, makro kalkınmanın destekleyici unsuru haline getirme seçenekleri de değerlendirilmelidir. ABD, Almanya ve Avusturya gibi başarılı örnekler bu konuda ilham verici deneyimler sunmaktadır.

Ne var ki göçün avantajlarını kullanmak, izlenen açık kapı politikası ile olanaklı görünmemektedir bu nedenle daha eleyici/seçici bir süreci ifade eden, kalifiye göçü teşvik eden, tersine beyin göçünü sağlayacak nitelikte yeni bir göç politikası yaklaşımına ihtiyaç ortadadır. Bu noktada Türkiye, taşıdığı göç yükünü dağıtmalı, uluslararası sorumluluk paylaşılmalı ve Türkiye'nin kalkınması için ihtiyaç duyduğu kalifiye iş gücü ve kültürünü sağlayıcı göçlerin gerçekleşmesi sağlanmalıdır.

Uluslararası sorumluluğa dair ulaşılan sonuç, konunun uluslararası yükümlülüklerin tartışılması gerektiğini ortaya koymuştur. İzledikleri küresel politikalar ve neden oldukları krizler sonucunda göçlere neden olan ülkelerin sorumluluk alma ve çözüm yükünü üstelenme noktasında daha ciddi bir çözüm ortaklığı geliştirmeleri gerektiği ortadadır. Bu konuda Türkiye uluslararası girişimin öncüsü olabilecek ölçekte bir ülkedir. Türkiye'nin uluslararası göç meselesinin küresel çözümünde evrensel bir aktör olması, izleyeceği göç siyasetinin etkisine yakından bağlıdır. Bu noktada kurumlar arasında siyaset, söylem ve yöntem konusunda da koordinasyonu sağlamalıdır. Bununla birlikte güvenilir verilerin sağlanması konusunda yapıcı adımlar atmalı ve gerçekçi/uygulanabilir siyasete ve fonksiyonel politika önerilerine olanak verecek biçimde göç konusundaki verilerin doğru, şeffaf ve kullanılabilir olmasını sağlaması önemli görülmektedir.

Türkiye'nin uluslararası göç meselesinin küresel çözümünde evrensel bir aktör olması, izleyeceği göç siyasetinin etkisine yakından bağlıdır. Bu noktada kurumlar arasında siyaset, söylem ve yöntem konusunda da koordinasyonu sağlamalıdır. Bununla birlikte güvenilir verilerin sağlanması konusunda yapıcı adımlar atmalı ve gerçekçi/uygulanabilir siyasete ve fonksiyonel politika önerilerine olanak verecek biçimde göç konusundaki verilerin doğru, şeffaf ve kullanılabilir olmasını sağlaması önemli görülmektedir.

Tez kapsamında ulaşılan sonuçlar itibariyle önerilen bir diğer husus, Türkiye'nin giderek daha açık biçimde hedef ülke olmaya başlamasıdır. Ancak Türkiye'nin göç yükünü arttıran göç akınlarının Avrupa'yı hedeflediği bilinmektedir. Bu noktada Türkiye, engelleyemediği göç akınlarını etkin yönetmek ve AB ile yapmış olduğu anlaşmaları gözden geçirerek transit ülke konumuna geri dönmelidir. Zira izlediği 'açık kapı politikası' uğradığı göçün şiddetini/yoğunluğunu arttırmaktadır. Bu noktada Türkiye artık açık kapı siyaseti izlemediğini açık olarak ilan etmeli ve AB ile imzalanan Geri Kabul Anlaşmasını gözden geçirmelidir.

Tezin yazım sürecinde yaşanan uluslararası gelişmeler, çeşitli önerilerin geliştirilmesine zemin hazırlamıştır. Suriyeli sığınmacıların geri dönüşlerine dair beklentinin artmasına neden olan ve Suriye rejiminin devrilmesi ile somutlaşan gelişmeler, Türkiye açısından yeni bir dönemi başlatmıştır. Bu noktada Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacıların onurlu, gönüllü ve kalıcı biçimde geri dönüşlerini sağlamak için izlenecek adımlar özelinde gerek uluslararası gerek ulusal adımların atılması beklenmektedir. Uluslararası adımlar Suriye'de yeniden yerleşme koşullarının sağlanması iken Türkiye'de geri dönüşü kolaylaştıran, teşvik eden ve Türkiye'de kalmayı cazip kılan koşulların sürdürülmemesi bunların başında gelmektedir. Bu öneriler, tezin somut önerileri olarak ileri sürülmektedir.

Son olarak ise Türkiye, göç politikaları konusunda deneyimli bir ülke olmasına rağmen sürdürülebilir, esnek ve önleyici bir göç politikası geliştirebilmiş görünmemektedir. Gerek ulusal gerek uluslararası göçün sağlıklı, önleyici ve sürdürülebilir biçimde yönetebilmek için göç yönetim kapasitesini arttırması gerekir. Bu bağlamda kabul edebileceği, yönetebileceği ve transfer edebileceği göçmen sayılarını da sistematik ve bilimsel olarak tespit etmesinin önemi bir kere daha ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda kapasite geliştirme kabiliyeti olan kurumların koordinasyon içinde ve somut politikalar üzerinde çalışmasının önü açılmalıdır. Politikalar hala tepkisel düzeydedir ve tüm teşkilatlanmaya rağmen tek bir merkezden üretilmektedir. Bu nedenle de sürdürülebilir olmaktan uzak kalmıştır. Bu noktada göç politikasının tüm bileşenleri ile ortak bir aklın ürünü olması ve koordineli bir şekilde icra edilmesi zaruridir. Türkiye kapsamında göç yönetim yapısı incelendiğinde neredeyse tüm bakanlıkların göç ile ilgilenmesi bir gereklilik olarak tanımlanmasına rağmen mevcut yapının çok parçalı ve dağınık olarak yapılandırılmış olduğu görülmektedir. Bu durum koordinasyonu ve verimi azaltmaktadır. Bu noktada göç konusundaki kararın daha çok

katılımlı olması ve yürütücülerinin de koordinasyonunun arttırılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Göç kararının bir merkezden çıkması etkin karar alma süreci olarak görölse de kararın paydaşları, karar sürecinin dışında tutulmamalıdır. Bu konuda müstakil bir göç kurulu oluşturulması ve göç yönetimi konusunda sadece uygulama noktasında değil, karar alma noktasında da çok katılımlı bir mekanizmanın varlığına duyulan ihtiyaç ortadadır. Bütünsel bir göç yönetiminin, göç ve göçmenlerle ilgili faaliyet yürüten kamu kurum ve kuruluşlarını kapsaması; merkez ve yerel yönetimler arasında görev ve sorumluluk paylaşımını dikkate alması ve tüm bu kurumlar arasında koordinasyonu sağlayacak etkin mekanizmalara sahip olması gerekmektedir.

Söz konusu stratejiler, Türkiye'nin göç politikasını daha sistematik, insan odaklı ve sürdürülebilir bir şekilde geliştirmesine yardımcı olabilecektir. Göçmenlerin ve yerel halkın daha sağlıklı bir entegrasyonu, sosyal barışın güçlenmesine ve ekonomik faydaların artırılmasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Abadan Unat, N. (2002). *Bitmeyen göç*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Acer, Y., ve Kaya, İ. (2010). *Küresel ve bölgesel perspektiften Türkiye'nin iltica stratejisi*. Y. Acer ve İ. Kaya, (Ed). Ankara: USAK.
- AFAD. (2024a). AFAD ve tarihçesi. <https://www.afad.gov.tr/afad-hakkinda>. <https://www.afad.gov.tr/afad-hakkinda>. (Erişim tarihi: 04.09.2024)
- AFAD. (2024b). Hakkında. <https://www.afad.gov.tr/afadhakkinda>. (Erişim tarihi: 04.09.2024)
- Akarçay, P., ve Ak, G. (2018). Sosyolojik, psikolojik ve kuramsal açıdan göç olgusu: küreselleşmenin insani ve vicdani yüzü. *Kesin Akademi Dergisi*, 4 (14), 188-202.
- Aktel, M., ve Kaygısız, Ü. (2018). Türkiye'de göç yönetimi. *Suleyman Demirel University The Journal of Faculty of Economics and Administrative Sciences*, 23 (2), 579-604.
- Alemin, E., ve Çavuş Bekce, F. Ö. (2021). Suriyeli göçmen çocukların eğitim gereksinimleri ve okula uyum süreçlerinde karşılaştıkları güçlükler. *Disiplinlerarası Çocuk Hakları Araştırmaları Dergisi*, 2 (1), 55-72.
- Anadolu Ajansı. (2024). İçişleri bakanı Yerlikaya: son 15 günde Suriye'ye dönenlerin sayısı 25 bini geçti. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/icisleri-bakani-yerlikaya-son-15-gunde-suriyeye-donenlerin-sayisi-25-bini-gecti/3432689> (Erişim tarihi: 04.01.2025)
- Anwar vd. (1995). *Turkish migration to Europe*. R. Cohen, (Ed), *The cambridge survey of world migration in* (s. 279-284). Cambridge: Cambridge University Press
- Arslan, E., Öztürk, S., ve Yağlı, Ş. (2023). Türkiye'de uluslararası göçlerin idari yapıya etkileri ve bakanlıkların göç yönetim süreçlerindeki rolleri. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 65, 7-14.
- Aslan, Ş., Sünbül, F., ve Güzel, Ş. (2018). Mültecilerin Kilis sağlık hizmetleri üzerindeki etkisi. *Sağlık Yönetimi ve Liderlik Dergisi*, 1, 48-58.
- Ateş, K. (2020). Göç yönetiminde yerel yönetimlerin rolü. *Journal of Economics and Administrative Sciences*, 5, 23-40.

- Aydemir, S., ve Şahin, M. C. (2017). Tek tanrılı dinlerde göç olgusuna sosyolojik bir yaklaşım: göç teorileri açısından bir analiz. *Journal of Islamic Research*, 28 (3), 359-371.
- Baysal, B., ve Lüleci, Ç. (2015). Kopenhag okulu ve güvenlikleştirme teorisi. *Güvenlik Stratejileri*, 11 (22), 61-96.
- BBC News Türkçe. (2024a). BM: 2022 sonunda Türkiye'deki sığınmacı nüfusu yüzde 5 azaldı. <https://www.bbc.com/turkce/articles/crgzrnqv0qzo>. (Erişim tarihi: 05.10.2024)
- BBC News Türkçe. (2024b, Aralık 4). Suriye: Beşar Esad'ın düşmesi dünya için ne anlama geliyor?. <https://www.bbc.com/turkce/articles/cn4xzk4vvyno>. (Erişim tarihi: 25.12.2024)
- BBC News Türkçe. (2024c, Aralık 8). Suriye'deki gelişmelere Türkiye'nin tepkisi ne oldu?. <https://www.bbc.com/turkce/articles/c07gkey8rg9o>. (Erişim tarihi: 25.12.2024)
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilciliği, (1951). Mültecilerin Hukuki Statülerine İlişkin Sözleşme. <https://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf>. Erişim tarihi: 05.06.2024
- Bouteillet-Paquet, D. (2003). Passing the Buck: A Critical Analysis of the Readmission Policy Implemented by the European Union and Its Member States. *European Journal of Migration and Law*, 5 (3), 359-377.
- Brettel, C., and Hollifield, J. (2014). *Migration theory: talking across disciplines*. C. B. Brettel and J. F. Hollifield, (Ed.), Routledge.
- Buzan, B. (2008). Askeri güvenliğin değişen gündemi. *Uluslararası İlişkiler*, 5 (18), 107-123.
- Büyükhana, M. (2021). Uluslararası mevzuata göre Türkiye'deki Suriyelilerin hukuki statüsü. *Research Studies Anatolia Jurnal*, 4 (2), 76-90.
- Canpolat, H., ve Arıner, H. O. (2012). Küresel göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin göç politikalarının gelişimi. http://www.madde14.org/index.php?title=ORSAM_-_K%C3%BCresel_G%C3%B6%C3%A7_ve_Avrupa_Birli%C4%9Fi_ile_T%C3%BCrkiye'nin_G%C3%B6%C3%A7_Politikalar%C4%B1n%C4%B1n_Geli%C5%9Fimi. (Erişim tarihi: 02.10.2024)

Cenevre’de 1951 tarihinde imzalanmış olan Mültecilerin Hukuki Durumuna dair Sözleşmenin tasdiki hakkında kanun tasarısı ve Dışişleri Komisyonu raporu (1/125), T. C. Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi 1 (1961). https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/KM___/d00/c002/km__00002024ss0053.pdf. (Erişim tarihi: 15.08.2024)

Chimhowu, A., Piesse, J., and Pinder, C. (2005). Remittances: development impact and future prospects. <http://siteresources.worldbank.org/EXTDECPROSPECTS/Resources/476882-1157133580628/RemittancesDevelopmentImpcat&FutureProspects.pdf?resourceurlname=RemittancesDevelopmentImpcat&FutureProspects.pdf>. (Erişim tarihi: 13.07.2024)

Cihan, S. (2024). Kuruluşundan bugüne Türkiye’ye göç ve göç düzenlemeleri. *Journal of Vocational and Social Sciences of Turkey*, 14, 48-60.

Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri, Pub. L. No. 1, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180710-1.pdf> 1 (2018). (Erişim tarihi: 13.07.2024)

Çağlayan, S. (2006). Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 67-91.

Danış, D. (2016). Misafir editörden. *Alternatif Politika*, 8 (3), 1-5.

Demirci, Kıvanç. (2019). Uluslararası ve ulusal mevzuat hükümleri çerçevesinde iklim mülteci kavramı ve Türkiye özelinde yaratacağı muhtemel sorunlar. *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 2 (2), 93-114.

Demirhan, Y., ve Aslan, S. (2015). Türkiye’nin sınır ötesi göç politikaları ve yönetimi. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (1), 23-62.

Dönmez Kara, C. Ö. (2015). Göç bağlamında uluslararası işbirliği ve Türkiye’nin politikaları. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Duvell, F. (2014). International relations migration management: the case of Turkey. *Insight Turkey*, 16 (1), 35-44.

Ela Özcan, D. (2016). Çağdaş göç teorileri üzerine bir değerlendirme. *İş ve Hayat*, 2 (4), 183-215.

- Erder, S. (2006). *Refah toplumunda getto*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M. (2019). Suriyeliler barometresi 2019-yönetici özeti. <https://www.unhcr.org/tr/media/sb2019-ozet-tr-04092020-pdf>. (Erişim tarihi: 25.11.2024)
- Erdoğan, M. (2020, Mart 20). Açık kapı politikasından açık sınır politikasına Türkiye'deki Suriyeliler. <https://www.uikpanorama.com/blog/2020/03/09/acik-kapi-politikasindan-acik-sinir-politikasina-turkiyedeki-suriyeliler-murat-erdogan/>. (Erişim tarihi: 15.09.2024)
- European Commission. (2024). Glossary. https://immigration-portal.ec.europa.eu/glossary_en. (Erişim tarihi: 21.06.2024)
- Genç, Y., Ustabaşı Gündüz, D., ve Çöpoğlu, M. (2019). Göç ve kalkınma ilişkisi. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7 (18), 479-498.
- Gezgin, M. (1994). *İşgücü göçü ve avusturya'daki Türk işçiler*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Ghosh, B., Miller, M. J., Overbeek, H., Hollifield, J. F., Straubhaar, T., Martin, Philip. L. Lindsay. T. E., Goodwin-Gill, G., and Loescher, G. (2000). *Managing Migration: Time for a New International Regime*. B. Ghost, (Ed.), Oxford: OUP Oxford.
- Göç İdare Başkanlığı. (2024, Temmuz 22). Türkiye'nin düzensiz göçle mücadelesi. <https://www.goc.gov.tr/turkiyenin-duzensiz-gocle-mucadelesi>. (Erişim tarihi: 25.10.2024)
- Göç İdaresi Başkanlığı. (2024a). Yabancılar ve uluslararası koruma kanunu. <https://www.goc.gov.tr/gigm-mevzuati>. (Erişim tarihi: 25.06.2024)
- Göç İdaresi Başkanlığı. (2024b). Düzensiz göç hakkında. <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-hakkinda>. (Erişim tarihi: 24.06.2024)
- Göç İdaresi Başkanlığı. (2024c). İltica ve göç ulusal eylem planı. <https://www.goc.gov.tr/iltica-ve-goc-ulusal-eylem-planı>. (Erişim tarihi: 01.05.2024)
- Göç İdaresi Başkanlığı. (2024d). Kanunlar. <https://www.goc.gov.tr/kanunlar>. <https://www.goc.gov.tr/kanunlar>. (Erişim tarihi: 01.05.2024)

- Göç İdaresi Başkanlığı. (2024e). Uluslararası mevzuat. <https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-mevzuat>. (Erişim tarihi: 01.05.2024)
- Göç İdaresi Başkanlığı. (2024f.). Başkanlık. <https://www.goc.gov.tr/baskanligin-gorevleri>. (Erişim tarihi: 02.05.2024)
- Göç İdaresi Başkanlığı. (2024g). Genel bilgi. <https://www.goc.gov.tr/genel-bilgi56420>. (Erişim tarihi: 02.12.2024)
- Günter Brauch, H. (2008). Güvenliğin yeniden kavramsallaştırılması: barış, güvenlik, kalkınma ve çevre kavramsal dörtlüsü. *Uluslararası İlişkiler*, 5 (18), 1-47.
- Haas, H., Castler, S., ve Miller, M. (2022). *Göçler çağı: modern dünyada uluslararası nüfus hareketleri*. GAV Perspektif.
- Harris, J., ve Todaro, M. (1970). Migration, unemployment and development: a two sectoral analysis. *The American Economic Review*, 60 (1), 127-131.
- Hayter, T. (2000). *Open borders: the case against immigration controls*. London: Pluto Press.
- İçduygu, A., Erder, S. ve Gençkaya, F. (2014). *Türkiye'nin uluslararası göç politikaları, 1923-2023: ulus-devlet oluşumundan ulus-ötesi dönüşümlere*. A. İçduygu, E. Sema ve F. Gençkaya, (Ed.), İstanbul: Koç Üniversitesi Göç Araştırmalar Merkezi.
- İçduygu, A. ve Sirkeci, İ. (1999). *Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde göç hareketleri*. O. Baydar, (Ed.), İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- İlhan, T. (2011). Yerleşme yapıları ve göç araştırmaları. içinde: İ. Tekeli (Ed.), *Anadolu'da Yerleşme Sistemi ve Yerleşme Tarihleri* (ss. 162-177). Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- İnce, C. (2023). Türkiye'nin göç politikasına genel bir bakış. *Muhakeme Dergisi*, 6 (2), 84-93.
- IOM Türkiye. (2024). Veri ve kaynaklar. <https://turkiye.iom.int/tr/veri-ve-kaynaklar>. (Erişim tarihi: 22.06.2024)
- İpek, N. (2023). Rusya Federasyonu'nun göç politikası: güç merkezi inşası mı? *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14 (28), 933-955.

- İskan Kanunu, Pub. L. No. 5543 (2006).
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5543&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>. (Erişim tarihi: 05.07.2024)
- Jandarma Genel komutanlığı. (2024). Göçmen kaçakçılığı ve insan ticaretiyle mücadele dairesi. <https://www.jandarma.gov.tr/asayis/gocmen-kacakciligi-ve-insan-ticaretiyle-mucadele-dairesi>. (Erişim tarihi: 19.08.2024)
- Kane, H. (1995). Leaving Home. *Society*, 12 (4), 16-25.
- Karataş, H., ve Ayata, A. (2023). Immanuel Wallerstein'in dünya sistemleri teorisi bağlamında göç olgusu. *Akademik Hassasiyetler*, 10 (21), 381-399.
- Karpat, K. (2010). *Osmanlı'dan günümüze etnik yapılanma ve göçler*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Koçak, A., Ayşe, D. ve Kaygısız, D. (2023). Cumhuriyet'ten bugüne Türkiye'nin göç politikaları: göç yönetimindeki ulusal ve uluslararası aktörler. *Uygulamalı Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar Dergisi*, 5 (13), 253-273.
- Küçük, M. N. (2021). Göç-güvenlik bağlantısını yeniden düşünmek: eleştirel güvenlik yaklaşımları, özgürleşme ve Türkiye'deki Suriyeli mülteciler. *Uluslararası İlişkiler*, 18 (69), 3-28.
- Lee, E. S. (1966). A Theory of Migration. *Demography*, 3, 47-57.
- Mamur Işıkcı, Y. (2017). Türkiye'de kamu politikası olarak 2000 yılı sonrası uluslararası göç yönetiminin analizi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (13), 25-47.
- Mansor, M. F., Xuan, L. L., Abu, N. H., and Samah, I. H. A. (2021). Brain Drains: Evaluating International Transfer Intention among International Business Program Graduates. 9th International Conference on Advanced Material Engineering and Technology, <https://doi.org/10.1063/5.0185719>
- Mavi, İ. (2022). İnsan hakları bağlamında göçün güvenlikleştirilmesi. *MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (26), 252-268.
- McAuliffe, M., ve Oucho, L. A. (2024). *World Migration Report 2024*.
- Medyascope. (2024). Esad nasıl devrildi? Çöküşe giden 12 günün hikâyesi. <https://medyascope.tv/2024/12/09/53-yillik-esad-hanedanligi-12-gunde-nasil-devrildi/>. (Erişim tarihi: 09.12.2024)

- MPM Turkey. (2022). Mixed migration flows in the mediterranean and beyond. <https://reliefweb.int/report/turkey/mpm-turkey-mixed-migration-flows-mediterranean-and-beyond-flow-monitoring-compilation-08-june-2022>. (Erişim tarihi: 09.12.2024)
- Mülteciler Derneği. (2024). Sosyal uyum yardımı (suy) programı. <https://multeciler.org.tr/yabancilara-yonelik-sosyal-uyum-yardimi-programi-suy/>. (Erişim tarihi: 24.04.2024)
- Özdal, B. (2021). *Uluslararası göç ve nüfus hareketleri bağlamında Türkiye*. B. Özdal, (Ed), Bursa: Dora Yayınları
- Özer, S., Gün, A. ve Gülal, G. (2023). 21. Yüzyılda kitlesel göçler ve Türkiye'nin değişen göç politikaları. *Akademik Hassasiyetler*, 10, 253-282.
- Perruchoud, R., and Redpath-Cross, J. (2009). *Göç terimleri sözlüğü*. R. Perruchoud and J. Redpath-Cross (Ed), Uluslararası Göç Örgütü.
- Petersen, W. (1958). A general typology of migration. *American Sociological Review*, 23(3), 256-266.
- PİKTES. (2021). Suriyeli çocukların Türk eğitim sistemine entegrasyonun desteklenmesi projesi. <https://piktes.gov.tr/Home/SSS#:~:text=Uyum%20s%C4%B1n%C4%B1flar%C4%B1n%C4%B1n%20amac%C4%B1%20nedir%3F,akademik%20e%C4%9Fitime%20haz%C4%B1r%20hale%20getirmek>. <https://piktes.gov.tr/Home/SSS>. (Erişim tarihi: 20.08.2024)
- Sağlam, S. (2006). Türkiye'de iç göç olgusu ve kentleşme. *Hacettepe Türkiyat Araştırmaları*, 5 (33), 33-44.
- Strateji Geliştirme Başkalığı. (2024). Stratejik planlar. <https://www.icisleri.gov.tr/strateji/stratejik-planlar>. (Erişim tarihi: 25.05.2024)
- Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2024a). Kalkınma planları. <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>. (Erişim tarihi: 12.07.2024)
- Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2024b). Orta vadeli programlar. <https://www.sbb.gov.tr/orta-vadeli-programlar/>. (Erişim tarihi: 14.10.2024)

Şahnagil, S. (2020). *Dijital çağda e-siyasetin yükselişi: kamu politikası oluşturma sürecinde sosyal medyanın rolü*, A. Boztaay (Ed.), Türkiye'nin toplumsal yapısı üzerine yazılar içinde (ss. 137-158). Ankara: Detay Yayıncılık.

T. C. Göç İdaresi Başkanlığı. (2024). Gönüllü, güvenli, onurlu ve düzenli geri dönüş. <https://www.goc.gov.tr/gonullu-geri-donus>. (Erişim tarihi: 30.12.2024)

Tamer, M. (2020). Göç, göçün nedenleri ve uluslararası göç üzerine kavramsal bir analiz. *Journal Of Social And Humanities Sciences Research*, 7 (60), 2808-2818.

T.C. Avrupa Birliği Başkanlığı. (2024). Katılım ortaklığı belgeleri. <https://www.ab.gov.tr/46226.html>. (Erişim tarihi: 26.06.2024)

T.C. Göç İdaresi Başkanlığı. (2024a). Geçici koruma. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>. (Erişim tarihi: 17.06.2024)

T.C. Göç İdaresi Başkanlığı. (2024b). Uyum faaliyetleri. <https://www.goc.gov.tr/uyum-faaliyetleri>. (Erişim tarihi: 21.12.2024)

Tellal, E. (1994). Göçmen işçiler, yaşam koşulları ve son uluslararası sözleşme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 49 (3), 415-427.

Tosun, S. (2021). Bir sosyal politika aracı olarak AFAD. *Journal of Pre-Hospital*, 6 (1), 117-134.

Tosun, S., ve Azazi, H. (2019). Yerel'de mülteci ve sığınmacılara yönelik sosyal politika uygulamaları: Balıkesir örneği. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 14 (2), 213-234.

Tümtaş, M. S., ve Ergun, C. (2016). Göçün toplumsal ve mekansal yapı üzerindeki etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21 (4), 1347-1359.

Türk Kızılay. (2024). Neler yapıyoruz? <https://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz/neler-yapiyoruz>. (Erişim tarihi: 05.08.2024)

Uluslararası Af Örgütü. (2016). Türkiye, 65 yıl önce imzalanan Cenevre mülteci sözleşmesi'ne koyduğu sınırlamayı kaldırmalıdır. <https://www.amnesty.org.tr/icerik/turkiye-65-yil-once-imzalanan-cenevre-multeci-sozlesmesine-koydugu-sinirlamayi-kaldirmalidir>. (Erişim tarihi: 25.08.2024)

UNHRC Türkiye. (2024). Sığınmacılar. <https://www.unhcr.org/tr/siginmacilar>. (Erişim tarihi: 26.09.2024)

Urk, M. (2010). Göç ve insan hakları. *MSGSÜ Sosyal Bilimler*, 2, 108-119.

Uygun, A. G. (2023). Göç yönetiminin dışsallaştırılması bağlamında Avrupa birliği Türkiye ilişkileri içinde N. İpek ve Z. Çalık Topuz (Ed.), III. Uluslararası İlişkiler Sempozyumu Özet Bildiriler ve Tam Metinler Kitabı. (ss. 154-155). Ardahan: Ardahan Üniversitesi.

Uzun, Ş. (2023). Genel müdürlükten başkanlığa: Türkiye’de göç yönetiminin dönüşümü. *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 9 (2-1), 42-64.

Uzun, Y. (2023). Kamuda uluslararası göçün yönetilmesinde stratejik bir kurum olarak yüksek denetim kurumları ve denetim uygulamaları. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 9 (1), 133-172.

Waewer, O. (2008a). Toplumsal güvenliğin değişen gündemi. *Uluslararası İlişkiler*, 5 (18), 151-178.

Waite, K. (2021). *2021’de göç çalışmaları – Türkiye insani çalışmalar yillığı*. <https://yillik.kizilayakademi.org.tr/2021de-goc-calismalari/>.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Pub. L. No. 6458, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf> 1 (2013). (Erişim tarihi: 01.10.2024)

Yıldız, A. (2014). Uluslararası göç: çeşitleri, nedenleri ve etkileri. *Turkish Studies*, 9 (2), 1685-1704.

Yiğit, A., Şanlı, E., ve Gökalp, M. (2021). Türkiye’deki Suriyeli öğrencilerin okula uyumlarına yönelik öğretmen, okul yöneticileri ve öğrencilerin görüşleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40 (1), 471-496.

http-1: https://ilke.org.tr/images/yayin/todam_pn_45.pdf (Erişim tarihi: 23.05.2024)

http-2: 2016 Türkiye Göç Raporu. https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/files/2016_yiik_goc_raporu_haziran.pdf (Erişim tarihi: 16.05.2024)

